

Извештај за евалуација (основна) на ГРЕВИО
за законодавни и други мерки со што се применуваат одредбите на
Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против
насилството врз жените и семејното насилство

(Истанбулска конвенција)

СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

**Група на експертина Акција против насилството врз жените
и семејно насилството (ГРЕВИО)**

ГРЕВИО/Inf (2023)5

Усвоено од ГРЕВИО на 26 мај 2023 година

Објавено на

Секретаријат на механизмот за следење на Конвенцијата на Советот на Европа

за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство

Советот на Европа

F-67075 Strasbourg Cedex

Франција

<http://www.coe.int/conventionviolence>

Содржина

Предговор	
Извршно резиме	
Вовед	
I. Цели, дефиниции, еднаквост и недискриминација, општи обврски	
A. Општи принципи на конвенцијата.....	
B. Опсег на примена на конвенцијата и дефинициите (членови 2 и 3)	
B. Основни права, еднаквост и недискриминација (член 4)	
1. Родова еднаквост и недискриминација	
2. Интерсекциона дискриминација	
Г. Државни обврски и длабинска анализа (член 5)	
Д. Родово чувствителни политики (член 6)	
II. Интегрирани политики и собирање податоци	
A. Сеопфатни и координирани политики (член 7)	
B. Финансиски средства (член 8)	
B. Невладини организации и граѓанско општество (член 9)	
Г. Координативно тело (член 10)	
Д. Собирање податоци и истражување (член 11)	
1. Собирање на административни податоци.....	
2. Истражувања засновани на население.....	
3. Истражување	
III. Превенција	
A. Општи обврски (член 12)	
B. Подигнување на свеста (член 13)	
B. Образование (член 14)	
Г. Обука на стручни лица (член 15)	
Д. Програми за превентивна интервенција и третман (член 16)	
1. Програми за сторители на семејно насилство	
2. Програми за сексуални престапници	
Ѓ. Учество на приватниот сектор и медиумите (член 17)	
IV. Заштита и поддршка	

A. Општи обврски (член 18)	
Б. Информации (член 19)	
В. Општи услуги за поддршка (член 20)	
1. Социјални услуги.....	
2. Здравствени услуги	
Г. Специјалистички услуги за поддршка (член 22)	
Д. Засолништа (член 23)	
Ѓ. Телефонски линии за помош (член 24)	
Е. Поддршка за жртви на сексуално насилство (член 25)	
Ж. Заштита и поддршка на деца сведоци (член 26)	
3. Известување од стручни лица (член 28)	
V. Материјално право	
A. Граѓанско право	
1. 1. Граѓански лекови против државата – обезбедување должна грижа (член 29)	
2. Надомест (член 30)	
3. Старателство, права на посета и безбедност (член 31)	
Б. Кривично право	
1. Психичко насилство (член 33)	
2. Демнење (член 34)	
3. Физичко насилство (член 35)	
4. Сексуално насилство, вклучително и силување (член 36)	
5. Принуден брак (член 37)	
6. Женско генитално осакатување (член 38)	
7. Присилен абортус и присилна стерилизација (член 39)	
8. Сексуално вознемирување (член 40)	
9. Санкции и мерки (член 45)	
10. Отежнувачки околности (член 46)	
11. Забрана за задолжителни процеси за алтернативно решавање спорови или изрекување казни (член 48)	
VI. Истрага, гонење, процедурално право и заштитни мерки	
A. Општи обврски, итен одговор, превенција и заштита (членови 49 и 50)	

1. Известување, итен одговор и истраги од страна на агенциите за спроведување на законот..	
2. Ефикасна истрага и гонење	
3. Стапка на казната	
Б. Проценка на ризик и управување со ризик (член 51)	
В. Наредби за забрана за итни случаи (член 52)	
Г. Наредби за ограничување или заштита (член 53)	
Д. Постапка ex parte и ex officio (член 55)	
1. Постапки ex parte и ex officio	
2. Поддршка на жртвата во правна постапка.....	
Ѓ. Мерки за заштита (член 56)	
Е. Правна помош (член 57)	
VII. Миграција и азил	
А. Статус на жителство (член 59)	
Б. Барања за родово заснован азил (член 60)	
1. Родово чувствителна постапка за утврдување азил	
2. Сместување	
В. Неповратување (член 61)	
VIII. Завршни забелешки	
Додаток I Список на предлози од ГРЕВИО.....	
Анекс II Список на национални органи, други јавни, невладини тела организации и граѓански организации со кои ГРЕВИО одржа консултации	

ПРЕДГОВОР

Групата на експерти за акција против насилството врз жените и семејното насилство (ГРЕВИО) е независно тело за мониторинг на човековите права со мандат да го следи спроведувањето на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и Семејно насилство (CETS бр. 210 „Истанбулска конвенција“) од страните во конвенцијата. Тој е составен од 15 независни и непристрасни експерти назначени врз основа на нивната призната стручност во областа на човековите права, родовата еднаквост, насилството врз жените и/или помошта и заштитата на жртвите.

Статутарните активности на ГРЕВИО вклучуваат мониторинг од земја по земја на Истанбулската конвенција (процедура за евалуација), започнување на истраги за специфични околности во рамките на една страна во конвенцијата (истражна постапка) и усвојување општи препораки за теми и концепти на конвенцијата.

Овој извештај е плод на првата (основна) процедура за евалуација спроведена во однос на Северна Македонија. Ја опфаќа Истанбулската конвенција во целост¹ и на тој начин го оценува нивото на усогласеност на законодавството и практиката на земјата во сите области опфатени со конвенцијата. Во светлината на опсегот на конвенцијата – како што е наведено во нејзиниот член 2, став 1 – основната евалуација се фокусира на мерките преземени во врска со „сите форми на насилство врз жените, вклучително и семејното насилство, кое несразмерно ги погодува жените“. Оттука, терминот „жртва“ што се користи во овој извештај треба да се сфати дека се однесува на жена или девојка жртва.

Врз основа на оваа оценка, во извештајот се предлагаат мерки за зајакнување на спроведувањето на конвенцијата. Во предлагањето на таквите мерки, ГРЕВИО усвои употреба на различни глаголи кои одговараат на различни нивоа на итност, истакнувајќи дека сите тие се важни. Овие се, воредослед на приоритет, „поттикнува“, „силно охрабрува“, „охрабрува“ и „поканува“. ГРЕВИО го користи глаголот „поттикнува“ каде што смета дека е потребна итна акција за да се донесе законодавството или политиката на партијата во согласност со Истанбулската конвенција или да се обезбеди нејзино спроведување. „Силно охрабрува“ се користи таму каде што ГРЕВИО забележал недостатоци кои треба да се поправат во блиска иднина со цел да се обезбеди сеопфатна имплементација на конвенцијата. Трето ниво на итност е означено со употребата на глаголот „охрабрува“, кој се користи за недостатоци кои бараат внимание иако евентуално во подоцнежна фаза. И на крај, глаголот „кани“ укажува на мали празнини во имплементацијата кој се бара од страната да го разгледа затворањето или на предлозите дадени за давање насоки во процес на имплементација.

Првата (основна) процедура за евалуација се состои од неколку чекори, од кои секој му овозможува на ГРЕВИО да добие критични информации врз кои ќе го заснова својот извештај. Се спроведува како процес на доверлив дијалог со цел да се понудат предлози за подобрување специфични за земјата, развиени во националниот контекст на страната што се разгледува. Тие го вклучуваат следново:

- поднесување, од доверените страни, на извештај составен врз основа на основниот прашалник на ГРЕВИО (државен извештај);

¹ Со исклучок на Поглавјето VIII од конвенцијата, кое GREVIO го сметаше за помалку релевантно во оценувањето на националната состојба во секоја договорна страна.

- евалуациска посета на договорените страни што се разгледува за да се сретне со владини и невладини претставници кои работат на ова поле;
- коментари на договорените страни за нацрт-извештајот на ГРЕВИО;
- објавување на извештајот на ГРЕВИО по неговото усвојување заедно со сите коментари добиени од договорените страни.

Покрај тоа, ГРЕВИО собира и дополнителни информации од разни други извори, вклучувајќи невладини организации (НВО), други членови на граѓанското општество, национални институции за човекови права и тела на Советот на Европа (Парламентарно собрание, комесар за човекови права и други релевантни тела), како и други меѓународни договорни тела. Во рамките на евалуацијата на земјата, ГРЕВИО доби писмени придонеси од Платформата за родова еднаквост; ESE, MARGINS, Open Gate и EIIJ (заеднички); и Мрежата за мониторинг, известување и застапување на правата на жените Ромки.

Државниот извештај и писмените придонеси поднесени од граѓанското општество се објавени и достапни на официјалната веб-страница на Истанбулската конвенција.

Анализата, сугестиите и предлозите содржани во овој прв извештај за евалуација на основната линија беа изработени под ексклузивна одговорност на ГРЕВИО. Ја покрива ситуацијата како што беше забележана од делегацијата на ГРЕВИО за време на нејзината евалуациска посета на Северна Македонија. Онаму каде што е достапно, земени се предвид и значајни законодавни и политички случувања до 26 мај 2023 година,

Според конвенцијата, националните парламенти ќе го добијат овој извештај од националните власти (член 70, став 2). ГРЕВИО бара од националните власти да го преведат овој извештај на нивните официјални национални јазици и да се погрижат тој да биде широко распространет, не само до релевантните државни институции на сите нивоа (национални, регионални и локални), особено до владата, министерствата и судството, но и невладините и другите граѓански организации кои работат на полето на насилството врз жените.

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Овој извештај дава проценка на мерките за имплементација преземени од властите на Северна Македонија во однос на сите аспекти на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство (во натамошниот текст „конвенцијата“).

Оваа проценка е спроведена од страна на Експертската група на Советот на Европа за акција против насилството врз жените и семејното насилство (ГРЕВИО), независно тело за мониторинг на човековите права со мандат да го следи спроведувањето на конвенцијата. Наодите на ГРЕВИО се засноваат на информациите добиени во текот на различните чекори од првата (основна) процедура за евалуација утврдена во член 68 од конвенцијата. Тие вклучуваат писмени извештаи (државен извештај поднесен од властите во земјата и дополнителни информации доставени од Платформата за родова еднаквост; ЕСЕ, МАРГИНИ, Отворена порта и ЕИЈИ (заеднички); и Мониторинг на правата на жените Ромки, Мрежа за известување и застапување), како и петдневна посета на евалуација на Северна Македонија. Списокот на телата и ентитетите со кои ГРЕВИО имал размена може да се најде во Додаток II.

Извештајот ја оценува широката разновидност на мерки преземени од властите на Северна Македонија за спроведување на Истанбулската конвенција. Во последниве години, властите посветија особено внимание на прилагодување на правната рамка и развивање стратегии и акциони планови за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство, вклучително и политики за унапредување родова еднаквост. Големи чекори напред се направени преку усвојувањето на Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство, Акциониот план за спроведување на Истанбулската конвенција и, неодамна, измените на Кривичниот законик, кој воведе дефиниција за сексуално насилство и силување врз основа на отсуство на согласност и го криминализираше следењето, сексуалното вознемирување и осакатувањето на женските гениталии. ГРЕВИО ги пофалува властите во Северна Македонија за нивните континуирани напори да изградат солидна правна рамка за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство.

ГРЕВИО идентификуваше неколку перспективни практики, како што е цврстата правна основа за националното координативно тело според членот 10 од конвенцијата, кој јасно ги поставува неговиот состав и задачи и вклучува учество на граѓанското општество. Достапни се бројни упатства, прирачници и правилници за практичарите, на пример, прирачникот за полициски службеници за обезбедување родово чувствителни услуги за поддршка на жртвите на семејно насилство, упатствата и стандардите за прием и сместување на барателите на азил и прирачникот за однесување на здравствените работници како одговор на родово базираното насилство. Овие упатства ги поставуваат стандардите што се очекува од властите да ги следат и придонесуваат за по хармонизирана примена на релевантните закони и практики. ГРЕВИО ги поздравува почетоците на специјализација на институционалниот одговор на насилството врз жените, на пример на полициските инспектори кои работат на полето на семејното насилство и отворањето на специјално одделение за семејно насилство во скопската полиција. Законот за бесплатна правна помош од 2019 година ги воведо жртвите на насилство врз жените и семејното насилство како посебна категорија на корисници на примарна правна помош, придонесувајќи жените да бидат подобро информирани за нивните права. Женската линија за помош обезбедува квалификувано советување и поддршка на жените жртви на насилство од 1994 година, но, како и повеќето услуги со кои управуваат невладините организации за правата на жените, ќе бара поодржливо владино финансирање.

Додека властите на Северна Македонија презедоа важни чекори за усвојување и спроведување на закони, политики и мерки за подобрување на усогласеноста со Истанбулската конвенција, овој извештај, исто така, покажува значителни празнини во нивното спроведување во пракса. Постапката за евалуација покажа дека традиционалните верувања претставуваат сериозен предизвик за борбата против насилството врз жените во Северна Македонија, кои го вклучуваат ставот дека семејното насилство е приватна работа и дека жените се подредени на мажите. Згора на тоа, стигмата што го опкружува сексуалното насилство и силувањето резултира со екстремно ниски стапки на пријавување на овие злосторства, што е засилено со недостатокот на доволен број центри за упатување на кризи за силување и сексуално насилство. ГРЕВИО истакна дека властите ќе мора да ги насочат своите напори на промовирање промени во социјалните и културните модели на однесување на жените и мажите, со цел да се искорени штетните традиционални верувања кои придонесуваат жените да бидат перцепирани како инфериорни во однос на мажите и затоа се подложни на насилство врз жените и семејно насилство.

Овој извештај покажува дека таквите традиционални ставови преовладуваат и кај оние кои треба да ги заштитат жртвите на насилство врз жените и семејното насилство, што доведува до недоволни институционални одговори на пријавите на жените за насилство. ГРЕВИО постојано добиваше индикации од невладини исто како и владини извори дека жените жртви на насилство не биле сфатени сериозно од страна на органите на прогонот, судството и другите релевантни субјекти, што доведува до не казнивост на сторителите и сериозен недостаток на заштита на жените од понатамошно насилство. Ставовите за обвинување жртви, исто така, наведуваат некои полицајци да ги третираат пријавените случаи на семејно насилство како обични спорови меѓу паровите и обид да се „помири“ двојката, наместо да преземат акција. ГРЕВИО ја идентификуваше итната потреба да се осигури дека е обезбедена должноста на властите за должно внимание кон жените жртви на насилство и дека оние државни актери кои не го прават тоа мора да бидат одговорни, вклучително и преку дисциплински санкции. Треба да се зајакне систематската и задолжителна обука на сите професионалци кои се занимаваат со жени жртви на насилство со цел да се сензибилизираат оние кои имаат мандат да ги спречат, заштитат и гонат сите форми на насилство врз жените и семејното насилство. Дополнително, треба да се идентификуваат и да се решат факторите што доведуваат до одложување на третманот и високи стапки на трошење на случаи на насилство врз жените.

Центрите за социјална работа, клучна структура за поддршка на жените жртви на насилство, имаат итна потреба од повеќе финансиски и човечки ресурси за да можат ефикасно да ги извршуваат своите должности. Овој факт поврзан со недостигот на засолништа и достапноста на наредбите за забрана за итни случаи остава многу жени жртви на насилство без заштитата што им е потребна. Многу од овие жени моментално немаат друга опција освен да останат со своите насилници. Треба да се преземат итни чекори за да се зголеми бројот на достапни места во женските засолништа, да се отворат нови засолништа во областите каде што нема, и да се воведат наредби за забрана за итни случаи кои се во согласност со стандардите на конвенцијата, со цел да им се даде можност на органите на прогонот веднаш да им забранат на сторителите на насилство да и се приближуваат на жртвата.

Утврдени се недостатоци и во однос на децата кои се жртви на семејно насилство, вклучително и оние кои се сведоци на такво насилство. Во одлуките кои се однесуваат на правата на старателство и посета, случаите на семејно насилство не секогаш се разгледуваат од страна на судовите, Центрите за социјална работа и другите релевантни субјекти, што доведува до ситуации кога жените жртви на насилство треба да се сретнат со својот насилник кога го

предаваат детето за права на посета. Ова придонесува за продолжување на контролата што ја врши насилниот родител и ги загрозува безбедноста на жената и детето. Потребно е поголемо препознавање на негативното влијание врз децата од сведоци на семејно насилство кај релевантните професионалци кога одлучуваат за правата на старателство и посета. Покрај тоа, структурите кои нудат психолошка поддршка за децата не се достапни во многу делови од земјата и треба да се формираат и прошират како прашање на приоритет.

Сеопфатно прашање идентификувано од ГРЕВИО е законската обврска на професионалците, приватните лица и невладините организации да пријават секое сомневање за насилство врз жените и семејно насилство до властите. Нема исклучоци од оваа обврска, која во суштина ја прави непотребна секоја должност за професионална тајна и ја одзема агенцијата на жртвите, можеби дури и ги одвраќа од барање помош на прво место. Општата обврска за професионалците да пријавуваат случаи на насилство врз жените, освен во ситуации во кои постојат разумни основи да се верува дека е сторено сериозен чин на насилство и треба да се очекуваат дополнителни сериозни дејствија, треба да бидат прегледани.

И на крај, фрагментацијата на административните податоци собрани од различните владини институции не дава целосна слика за родово базираното насилство врз жените и семејното насилство што би овозможило информирање и оценување на јавните политики и закони со цел да се идентификуваат и отстранат сите недостатоци.

Иако ГРЕВИО ја поздравува ратификацијата на Истанбулската конвенција од страна на Северна Македонија и напорите преземени во нејзината имплементација, тој идентификуваше голем број дополнителни прашања кои бараат итна акција од властите за целосно усогласување со одредбите на конвенцијата. Тие се однесуваат на потребата од:

- да обезбеди родово чувствителна имплементација на законите, политиките и мерките во врска со сите форми на насилство врз жените и да ја подобри имплементацијата на Истанбулската конвенција во однос на сите форми на насилство врз жените опфатени со конвенцијата, освен семејното насилство, кои моментално се помалку опфатени со закони, политики, програми и услуги за поддршка;
- да преземат мерки за да се осигура дека одредбите од Истанбулската конвенција се спроведуваат без дискриминација, особено кога станува збор за обезбедување пристап до специјализирани услуги за поддршка и посветување поголемо внимание на потребите на жените кои се или би можеле да бидат изложени на интерсекциона дискриминација;
- да обезбедат соодветни човечки и финансиски ресурси за спроведување на сите политики, мерки и законодавство насочени кон спречување и борба против насилството врз жените, вклучително и соодветно финансирање на сите релевантни институции и ентитети, како што е националното координативно тело;
- да се обезбеди, од една страна, координација и спроведување на политиките и мерките за спречување и борба против сите форми на насилство врз жените, а од друга страна и нивно независен мониторинг и евалуација, поткрепени со соодветни и веродостојни податоци кои се разделени според полот и возраста на жртвата и сторителот, нивната врска, географската локација и видот на насилството;
- подобрување на достапноста низ целата земја на програми за превентивна интервенција и третман за сторителите на семејно насилство и на сексуално насилство;

- да ги зајакне интегрираните структури за соработка со повеќе агенции за заштита и поддршка на жртвите на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, кои ги вклучуваат сите релевантни актери, вклучително и женските специјализирани служби за поддршка, и да се осигура дека проценката на ризикот и процедурите за управување со ризик се централни за мулти-агенциски структури;
- да се подобри пристапот на жртвите на насилство врз жените и семејното насилство до услугите што ја олеснуваат нивната автономија и да продолжи со спроведување на наменските програми кои ги задоволуваат нивните специфични потреби во областите на вработување, обука и домување;
- да се обезбедат стандардизирани патеки за грижа за жртвите на насилство врз жените во здравствениот сектор кои вклучуваат идентификација на жртвите, скрининг, дијагноза, третман, документирање на повредите и упатување до соодветни специјалистички служби за поддршка;
- воспоставување и поддршка на специјализирани услуги за поддршка со низок праг за жртвите на сите форми на насилство врз жените, освен семејното насилство, врз основа на пристап насочен кон жртвата и овластување, вклучувајќи засолништа за жени и специјалистички советувалишта, и да се обезбеди нивна соодветна географска дистрибуција;
- осигурете се дека жените жртви на сите форми на насилство се опфатени со Истанбулската конвенција адекватно информирани, на јазик што го разбираат, за нивните права и можности, вклучително и на достапните општи и специјалистички услуги за поддршка, правото на барање компензација, на не задолжителната природа на медијацијата и нивните права според меѓународното право за човекови права;
- преземање мерки за обезбедување на ефективна истрага, гонење и казнување на сите дела на насилството врз жените опфатено со Истанбулската конвенција, вклучително и физички акти, психолошко и сексуално насилство врз жените, преку обука на органите за спроведување на законот и судството органи, особено за изменетите одредби од Кривичниот законик, и да се осигура дека санкциите се ефективни, пропорционални и убедливи;
- да утврди кривично дело принуден брак што ги опфаќа сите елементи од член 37 од Истанбулската конвенција, и да обезбедат гонење по службена должност за телесни повреди извршени во контекст на семејно насилство;
- осигурете се дека специјализираните женски организации, адвокатите и/или државните агенции обезбедуваат правна помош и психо-социјална поддршка и помош на жртвите за време на истрагите и судските постапки;
- ефикасно да се спроведат сите мерки за заштита на правата и интересите на жените и децата жртви или сведоци, вклучително и нивна заштита од секундарна виктимизација, во сите фази на истрагата и судските постапки.

Понатаму, ГРЕВИО идентификуваше голем број дополнителни области во кои се потребни подобрувања со цел целосно да се усогласат со обврските од конвенцијата. Овие се однесуваат, меѓу други, на потребата од продолжување на ревизијата на учебниците и наставните програми со цел да се елиминираат дискриминаторските и стереотипните содржини; утврди конкретно дело психичко насилство; и да се осигура дека родовото насилство е откриено за време на процедурите за азил и дека има обучени преведувачи достапни за жените баратели на азил.

ВОВЕД

Северна Македонија ја ратификуваше Истанбулската конвенција на 23 март 2018 година. Конвенцијата стапи во сила во однос на Северна Македонија на 1 јули 2018 година. Во согласност со член 78, став 2, од конвенцијата, Северна Македонија го задржува правото да не ги применува одредбите од член 30, став 2; член 44 став 3; член 55, став 1 во однос на член 35 во однос на полесни прекршоци; и член 59 од конвенцијата. Овие резервации важат за период од пет години од денот на влегувањето во сила на конвенцијата во однос на Северна Македонија и може да се обноват.

Истанбулската конвенција е најдалекосежниот меѓународен договор за справување со насилството врз жените и семејното насилство. Нејзиниот сеопфатен сет на одредби опфаќа далекусежни превентивни и заштитни мерки како и низа обврски за обезбедување соодветен одговор на кривичната правда на ваквите сериозни прекршувања на човековите права. Таа покрива нова основа со барање да се решат основните причини за насилството врз жените (како што се родовите стереотипи, традициите штетни за жените и општите манифестации на родова нееднаквост).

Во согласност со член 68 од конвенцијата, ГРЕВИО ја иницираше основната евалуација во однос на Северна Македонија со писмо и доставување на својот прашалник на 28 октомври 2021 година. Редоследот на известување до ГРЕВИО се заснова на комбинација од регионални групи и редослед на ратификација. Властите на Северна Македонија последователно го доставија својот државен извештај на 5 април 2022 година - крајниот рок поставен од ГРЕВИО. По прелиминарното испитување на извештајот за државата, ГРЕВИО изврши евалуативна посета на Северна Македонија, која се одржа од 26 до 30 септември 2022 година. Делегацијата беше составена од:

- Билјана Бранковиќ, член на ГРЕВИО
- Алеид ван ден Бринк, член на ГРЕВИО
- Ајлин Скинидер, консултант, Канада
- Сабрина Витман, администратор во Секретаријатот на механизмот за следење на Истанбулската конвенција

За време на евалуациската посета, делегацијата беше пречекана од јавни личности на високо ниво, меѓу кои и Јована Тренчевска, министерка за труд и социјална политика. Дополнително, делегацијата се сретна со широк спектар на владини и невладини претставници кои работат во областа на спречување и борба против насилството врз жените. Списокот на националните власти, невладините организации и други состаноци е даден во Додаток II од овој извештај. ГРЕВИО е благодарен за вредните информации дадени од сите нив.

Посетата за евалуација беше подготвена во тесна соработка со Светлана Цветковска, раководител на секторот за еднакви можности во Министерството за труд и социјална политика, која беше назначена за контакт лице за евалуација од ГРЕВИО и Сандра Кимеска, јавен службеник во секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика. ГРЕВИО сака да ја изрази својата благодарност за соработката и поддршката обезбедена во

текот на целата процедура за евалуација, како и за конструктивниот пристап усвоен од властите на Северна Македонија.

Како дел од оваа прва основна евалуација, ГРЕВИО ги испита мерките за имплементација преземени од властите на Северна Македонија во однос на сите аспекти на конвенцијата. Заради краткост, овој извештај дава приоритет на некои одредби пред други. Иако ги опфаќа сите поглавја од конвенцијата (со исклучок на Поглавје VIII), не изнесува детални оценки и заклучоци за секоја одредба.

I. Цели, дефиниции, еднаквост и недискриминација, општи обврски

A. Општи принципи на конвенцијата

1. Поглавјето I од Истанбулската конвенција ги поставува општите принципи кои се применуваат на сите суштински членови содржани во поглавјата II до VII. Тие вклучуваат, меѓу другото, дека тоа е основно човеково право за секого, особено за жените, да се живее живот ослободен од насилство и во јавната и во приватната сфера, дека конвенцијата мора да се спроведува без дискриминација по која било основа и дека треба да се има на ум потенцијалот и ефектите од повеќе форми на дискриминација. Тие, исто така, посочуваат дека родовата перспектива мора да биде интегрирана во спроведувањето на конвенцијата и евалуацијата на нејзиното влијание.

2. Северна Македонија е парламентарна демократија со приближно 1.840.000 жители.² Мнозинството се етнички Македонци. Албанците ја сочинуваат најголемата малцинска група (околу ¼ од вкупно население). Други етнички малцинства вклучуваат Турци, Власи (Аромани), Срби, Роми и Босанците. Официјален јазик на државата е македонскиот, а според член 7 од Уставот на земјата, јазиците што ги користи која било заедница која надминува 20% од населението исто така се смета за официјален.³ Албанскиот во моментот го исполнува овој критериум. Северна Македонија е земја кандидат за пристапување во Европската унија (ЕУ). Во 2022 година се одржа првата конференција за пристапни преговори со ЕУ.⁴

3. Истражувањето на ОБСЕ за насилството врз жените во Северна Македонија од 2019 година покажа, меѓу другото, дека 45% од жените доживеале психичко, физичко и/или сексуално насилство извршено од сегашен или поранешен интимен партнер.⁵ Значителен дел од жените во Северна Македонија (37%) посочиле дека нивните пријатели би се согласиле дека жената треба да го слуша својот сопруг. Речиси половина сметаат дека семејното насилство е приватна работа и треба да се решава во семејството, а 32% сметаат дека е важно мажот да и покаже на партнерката кој е шеф.⁶ Овие традиционални верувања претставуваат значаен предизвик за борба против насилството врз жените во Северна Македонија. Тие ќе мора да фокусираат дел од нивните напори во врска со борбата против насилството врз жените и семејното насилство на промовирање промени во социјалните и културните обрасци на однесување на жените и мажите, со цел да се искорени штетните традиционални верувања кои придонесуваат жените да бидат перцепирани како инфериорни на мажите и затоа е подложена на семејно насилство (види член 12 од Истанбулската конвенција).

4. ГРЕВИО забележува дека расте свеста за содржината и целите на Истанбулската конвенција и дека властите на Северна Македонија се свесни за главните предизвици што ги чекаат. Во последниве години, особено внимание се посветува на прилагодување на правната рамка и развивање стратегии за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство, вклучително и политики за унапредување на родовата еднаквост. Направени се

² State Statistical Office, results of the 2021 census, summary available at: <https://popis2021.stat.gov.mk/>.

³ 3. Assembly of the Republic of North Macedonia, the Constitution of the Republic of North Macedonia: www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-northmacedonia.nspix.

⁴ www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/republic-north-macedonia/

⁵ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), OSCE-led survey on violence against women, Well-being and safety – Experiences of disadvantaged women: North Macedonia results report, p. 25, 10 May 2019, available at: www.osce.org/secretariat/419264.

⁶ Ibid., p. iv.

големи чекори напред преку усвојување на Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство (во натамошниот текст „ЗСЗНЖСН“), Акциониот план за спроведување на Истанбулската конвенција и сродните подзаконски акти и други мерки, кои ја покажуваат политичката посветеност на властите. Исто така, во февруари 2023 година, во Собранието на Република Северна Македонија беа донесени измени на Кривичниот законик, кои содржат важни измени на елементите на кривичните дела опфатени со Истанбулската конвенција, вклучувајќи дефиниција за силување и сексуално насилство кое се заснова на отсуство на согласност, криминализирање на осакатувањето на женските гениталии (FGM), сексуално вознемирување и следење.⁷ Некои важни предлог-закони и подзаконски акти беа во исчекување на конечното усвојување во моментот на изготвувањето на овој извештај, а најважни се измените на Законот за кривичната постапка, кои се надеваме дека ќе придонесат за поголема усогласеност на овие правни инструменти со барањата на конвенцијата. Другите подзаконски акти се уште се во фаза на планирање.

5. ГРЕВИО ги поздравува законодавните иницијативи и стратешките напори што властите на Северна Македонија ги направија во последните години за спроведување на Истанбулската конвенција. Донесувањето законски измени и донесување стратегии е важен чекор што треба да се надополни со други мерки за да се обезбеди нивна имплементација од сите релевантни актери кои доаѓаат во контакт со жените жртви на насилство. Ова е област каде што ГРЕВИО забележа одреден напредок, но исто така идентификуваше значителни празнини, како што е наведено во следните поглавја од овој извештај.

Б. Опсег на примена на конвенцијата и дефинициите (членови 2 и 3)

6. Во светлината на опсегот на Истанбулската конвенција утврдена во нејзиниот член 2, став 1, првата основна оценка се фокусира на мерките преземени во врска со сите форми на насилство врз жените, вклучително и семејното насилство, кое несразмерно ги погодува жените. Членот 3 од Истанбулската конвенција ги поставува клучните дефиниции на концептите кои се основни за нејзината имплементација. Според ставот а, терминот „насилство врз жените“ се однесува на „сите акти на родово засновано насилство кои резултираат со или најверојатно ќе резултираат со физичка, сексуална, психолошка или економска штета или страдање на жените, вклучително и закани за такви дела, принуда или произволно лишување од слобода, без разлика дали се случува во јавен или приватен живот“, додека изразот семејно насилство треба да се сфати како што се однесува на „сите дејствија на физичко, сексуално, психичко или економско насилство што се случуваат во рамките на семејството или семејната единица или помеѓу поранешни или сегашни сопружници или партнери, без разлика дали сторителот го дели или делел истото живеалиште со жртвата или не. Дефиницијата за „родово засновано насилство врз жените“ понудена во ставот г од член 3 се обидува да обезбеди поголема јасност во однос на природата на насилството опфатено со објаснување дека ова е „насилство кое е насочено врз жена затоа што таа е жена или тоа несразмерно влијае на жените“.

7. Оттука, насилството опфатено со Истанбулската конвенција се разликува од другите видови насилство по тоа што полот на жртвата е примарен мотив. Насилството што се врши врз жената е и причина и последица на нееднаквите односи на моќ засновани на воочените разлики меѓу жените и мажите што доведува до подреден статус на жената во јавната и приватната сфера. Во согласност со дефиницијата дадена во член 3, алинеја б., Поглавје V од конвенцијата

⁷ Law on amendments to the Criminal Code, Official Gazette of the Republic of North Macedonia, No. 36/2023

ги специфицира формите на насилство врз жените кои треба да се криминализираат (или, каде што е применливо, на друг начин да се санкционираат). Тоа се психичко насилство, следење, физичко насилство, сексуално насилство, вклучувајќи силување, принуден брак, осакатување на женски гениталии, принуден абортус, присилна стерилизација и сексуално вознемирување. Поради сериозноста на семејното насилство, член 46 од конвенцијата бара да се осигура дека околноста во која делото е извршено врз поранешен или сегашен брачен другар или партнер, од член на семејството, лице кое живее со жртвата или лице кое го злоупотребило своето или неговото овластување, може да доведе до построга казна или како отежнувачка околност или составен елемент на прекршокот.

8. Членот 118 од Уставот на Република Северна Македонија предвидува директно спроведување на ратификуваните меѓународни договори.⁸ Со оглед на тоа што е ратификувана во 2018 година, Истанбулската конвенција претставува „дел од внатрешниот правен поредок и не може да се менува со закон“. Сепак, ГРЕВИО не доби ниту еден пример за примена на Конвенцијата во судските одлуки.

9. ГРЕВИО го поздравува тоа што Законот за ЗСЗНЖСН, Акциониот план за спроведување на Истанбулската конвенција го признаваат насилството врз жените како родова појава. ГРЕВИО е задоволен што членот 3 од Законот за ЗСЗНЖСН содржи дефиниции за клучните термини како што се „насилство врз жените“,⁹ „родово засновано насилство врз жените“,¹⁰ „семејно насилство“¹¹ и „род“¹² како и дефиниции за различните форми на насилство врз жените содржани во Поглавјето V од конвенцијата кои се во согласност со дефинициите содржани во член 3 од Истанбулската конвенција.

10. Понатаму, новата дефиниција за семејно насилство (термин што се користи синоним за „семејно насилство“ во Северна Македонија) воведена со измената на Кривичниот законик се однесува на „малтретирање, навреда, загрозување на безбедноста, нанесување телесни повреди, сексуални или друго психолошко, физичко или економско насилство кое предизвикува чувства на несигурност, закана или страв, вклучително и закани за такви дејствија, кон брачен другар, родители или деца или други луѓе кои живеат во брачна или вонбрачна заедница или заедничко домаќинство, како и кон сегашните или поранешен брачен другар или вонбрачен партнер или лица кои имаат заедничко дете или се во блиска лична врска, без разлика дали

⁸ See Article 118 of the Constitution of the Republic of North Macedonia: “The international agreements ratified in accordance with the Constitution are part of the internal legal order and cannot be changed by law.”

⁹ 9. In Article 3 of the Law on VaW and DV, Violence against women is defined as a violation of human rights, discrimination against women and refers to all acts of gender-based violence that cause or are likely to result in physical, sexual, psychological or economic harm or suffering to women, including direct and indirect threats of such acts, coercion, arbitrary restriction and/or deprivation of liberty, whether they occur in public or private life.

¹⁰ Gender-based violence against women is defined as violence directed against a woman because she is a woman or disproportionately affects her. Gender-based violence against women covers the causes and consequences of unequal power relations between women and men as a result of a social rather than an individual problem

¹¹ Domestic violence is defined as harassment, insult, endangerment of security, bodily harm, sexual or other psychological, physical or economic violence that causes a feeling of insecurity, endangerment or fear, including threats of such actions, towards a spouse, parents or children or other persons living in a marital or extramarital union or joint household, as well as towards the current or former spouse or extramarital partner or persons who have a joint child or are in a close personal relationship, regardless of whether the perpetrator shares or has shared the same residence with the victim or not

¹² im or not. 12. Gender is defined as the specifically constructed roles, attitudes, activities and attributes that a given society considers appropriate for women and men

сторителот го дели или делел истото живеалиште со жртвата или не“. Понатаму, термините „жртва на родово базирано насилство“, „насилство врз жените“ и „родово засновано насилство врз жените“ сега се дефинирани во член 122 од Кривичниот законик.¹³ ГРЕВИО го поздравува воведувањето на горенаведените дефиниции, кои одговараат на оние содржани во член 3 од конвенцијата. Во овој контекст, се нагласува дека обуката на сите релевантни професионалци, почнувајќи од полицијата, јавните обвинители и судиите за овие нови термини и дефиниции ќе биде од клучно значење за да се обезбеди нивна адекватна апликација.

11. ГРЕВИО ги поздравува законите, политиките и мерките кои се во сила за борба против семејното насилство. Сепак, тој со загриженост забележува дека другите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција добиле малку или никакво внимание, како што се сексуално насилство, следење, сексуално вознемирување, психолошко насилство, принуден абортус, принуден брак, присилна стерилизација, насилство врз основа на т.н. „чест“ и осакатување на женските гениталии. Достапна е многу мала обука и специјализација од страна на професионалци за овие форми на насилство, а малку општи и специјализирани служби се фокусираат на нив. Потребни се посеопфатни политички инструменти за да се опфатат сите форми на насилство врз жените како дел од феноменот на родово базирано насилство и да се третираат како такви.¹⁴

12. Покрај тоа, ГРЕВИО доби индикации од некои практичари во владините ентитети дека тие би ценеле да бидат повеќе вклучени во развојот на законите и политиките во областа на насилството врз жените и семејното насилство. ГРЕВИО смета дека посиленото вклучување на оние кои се засегнати со овие закони и политики може да доведе до подобра имплементација на долг рок, бидејќи ќе придонесе за чувството на сопственост од страна на релевантните субјекти.

13. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да го подберат имплементација на Истанбулската конвенција во однос на сите форми на насилство врз жените, освен семејното насилство, кои во моментот се помалку опфатени со политики, програми и услуги за поддршка, со должно внимание на нивната родова природа.

В. Основни права, еднаквост и недискриминација (член 4)

1. Родова еднаквост и недискриминација

14. Уставот на Северна Македонија во својот член 9 гарантира „еднаквост во слободите и правата без разлика на пол, раса, боја на кожа, национално и социјално потекло, политичко и верско уверување, имотна и социјална положба“. Со член 1, став 1 од Законот за еднакви можности (2006) се уредуваат еднаквите можности и еднаков третман на жените и мажите. ГРЕВИО го поздравува тоа што Северна Македонија има над две децении искуство во акција за родова еднаквост, при што првиот Национален акционен план за родова еднаквост беше усвоен во 1999 година, по што следуваše Законот за еднакви можности меѓу жените и мажите, кој беше донесен во 2006 година. Во 2013 година беше донесена првата Стратегија за родова еднаквост за 2013-2020 година. Стратегија за недискриминација е во сила од 2021 до 2026 година.

¹³ Article 5, paragraph 4, Law on amendments to the Criminal Code, Official Gazette of the Republic of North Macedonia, No. 36/2023

¹⁴ . See GREVIO baseline evaluation report on Montenegro, paragraph 9.

Стратегијата за родова еднаквост 2022-2027 има за цел да ја подобри родовата еднаквост во земјата и содржи специфична цел за спречување и борба против родово базирано насилство.

15. Законот за спречување и заштита од дискриминација, донесен во 2006 година, вклучува важни дефиниции како што се директна и индиректна дискриминација, вознемирување, поттикнување, поттикнување на дискриминација, виктимизација и сегрегација. ГРЕВИО го поздравува тоа што овој и други закони како што се Законот за ЗСЗНЖСН и измените на Законот за правата на детето се усвоени од Собранието со меѓу партиска поддршка, што ја покажува политичката посветеност за овие прашања. Собранието има своја комисија за родова еднаквост, а координатори за родова еднаквост има во сите општини. Покрај тоа, сега постојат меѓупартиски парламентарни групи кои се фокусираат на жените, младите, LGBTIQ, лицата со попреченост и Ромите.¹⁵

16. ГРЕВИО го поздравува тоа што постојат неколку независни тела надлежни да се занимаваат со тврдењата за дискриминација. Канцеларијата на Народниот правобранител прима претставки од поединци и дава мислења. Најголем дел од случаите што се постапуваа досега се однесуваат на работата и работните односи, но примени се и поплаки за насилство врз жените. Во јануари 2021 година беше формирано националното тело за еднаквост „Комисија за спречување и заштита од дискриминација“. Комисијата може да прима претставки од поединци и по сопствена иницијатива да покренува постапка за дискриминација. Други надлежни субјекти кои можат да добијат барања за дискриминација се Уставниот суд, основните судови, Застапникот за утврдување нееднаков третман на жените и мажите, Постојаниот анкетен комитет за заштита на слободите и правата на граѓаните и Комитетот за меѓуетнички односи.

17. Член 108 од Законот за работни односи бара работодавачите да исплаќаат еднакви плати за еднакви работа. ГРЕВИО понатаму забележува дека се воведуваат стратегии за зголемување на економската независност на жените и учеството на пазарот на трудот. Владата во 2018 година ја усвои Стратегијата за развој на женското претприемништво 2019-2023 година, што е насочено кон континуирано унапредување на женското претприемништво, вклучително и преку зголемување на бројот на почетни претпријатија во сопственост на жени и на жени вработени во претпријатија.

18. И покрај горенаведените закони и политички документи, достапните податоци покажуваат дека останува да се работи за да се постигне родова еднаквост. Во своите заклучни забелешки за 2018 година, CEDAW забележа голем родовиот јаз во платите во Северна Македонија,¹⁶ и им препорача на властите да ги идентификуваат и да ги решат нејзините основни причини, како и да усвојат контролни механизми за да се обезбеди усогласеност со обврската за еднаква плата за работа на еднаква вредност, како што е пропишано со соодветните одредби во Законот за работни односи. Во 2019 година, Северна Македонија објави свој индекс за родова еднаквост, каде што освои 62 поени (врз основа на податоците од 2015 година).¹⁷ За споредба, просекот на ЕУ во истиот период беше 66,2 поени. Времето и парите беа домени во кои јазот за родова еднаквост беше најширок во споредба со просекот во ЕУ -

¹⁵ European Commission, Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, North Macedonia Report 202 [hereinafter, EC progress report North Macedonia 2021], p. 10, 19 October 2021, available at: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/north-macedonia-report-2021_en

¹⁶ CEDAW concluding remarks on North Macedonia, 2018.

¹⁷ 7. https://eurogender.eige.europa.eu/system/files/events-files/gender_equality_index_for_north_macedonia_.pdf.

што значи дека жените трошат многу повеќе време на неплатена работа за неа од мажите, стапката на жените на пазарот на трудот е ниска, а како последица, жените имаат помал пристап до финансиски ресурси. Од друга страна, жените сочинуваат повеќе од 50% од вработените во јавните служби, вклучувајќи го и средниот менаџмент. Сепак, тие сè уште се недоволно застапени на водечки позиции во органите за одлучување во Северна Македонија, и во јавниот и во приватниот сектор.¹⁸ ГРЕВИО забележува дека индексот за родова еднаквост не е ажуриран. Сепак, ажуриран извештај за „Жените и мажите во Северна Македонија – статистички портрет на трендовите во родовата еднаквост“, објавен од Државниот завод за статистика во соработка со UN Women, беше достапен во 2022 година.¹⁹ Заклучи дека Северна Македонија „се уште има долг пат пред да постигне родово еднакво општество“.

19. Во овој контекст, ГРЕВИО ги поздравува чекорите што Северна Македонија ги презема за да работи кон постигнување родова еднаквост. Од отворањето на Ресурсниот центар за родово одговорно креирање политики и буџетирање во 2022 година, беа одржани 18 обуки на теми поврзани со родовата еднаквост, при што беа обучени речиси 200 луѓе.

2. Интерсекциска дискриминација

20. Членот 4, став 3, од конвенцијата бара од страните да обезбедат спроведување на нивните обврски според конвенцијата без никаква дискриминација. Оваа одредба обезбедува отворена листа на основи на дискриминација која се потпира на членот 14 од Европската конвенција за човекови права, како и списокот содржан во нејзиниот Протокол бр. 12²⁰ дополнително ги вклучува основите на пол, сексуална ориентација, родов идентитет, возраст, здравствена состојба, инвалидитет, брачен статус и статус на мигрант или бегалец или друг статус. Оваа обврска произлегува од сознанието дека дискриминацијата на одредени групи жени, на пример од страна на агенциите за спроведување на законот, судството или давателите на услуги, сè уште е широко распространета.²¹

21. Истанбулската конвенција бара од државите да ги земат предвид специфичните потреби на жените кои се соочуваат со повеќекратни и вкрстени форми на дискриминација и неповолности. Нивните индивидуални карактеристики како жени и, на пример, како припаднички на малцинска етничка група, како жена со попреченост или недостаток на познавање на официјалниот јазик(и) на нивната земја на живеење, комуницираат на начин што ја комбинира дискриминацијата. За да не се создадат бариери за жените во остварувањето на нивното право да живеат ослободени од насилство и да добијат ефикасна заштита, интервенциите треба да одговорат на специфичните потреби на овие групи жени и да понудат поддршка и заштита приспособени на нивните ситуација, со цел нивно зајакнување.²²

22. На тој начин, ГРЕВИО го поздравува тоа што Законот за спречување и заштита од дискриминација од 2020 година експлицитно ги признава родовиот идентитет и сексуалната ориентација како основа за дискриминација и го воведува концептот на интерсекциска дискриминација член 7 од Законот за ЗСЗНЖСН пропишуваат дека ефектите од родово

¹⁸ EC progress report North Macedonia 2022, p. 15

¹⁹ www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_1_en.aspx?rbr=866.

²⁰ The discrimination grounds in question include sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status

²¹ See paragraphs 52-54 of the Explanatory Report

²² GREVIO baseline evaluation report on Germany, paragraph 15.

засновано насилство врз ранливите категории на жени²³ мора да се земат предвид при донесување на релевантни мерки и активности. Според член 8 од Законот, мерките, активностите и услугите за жртвите на родово базирано насилство и семејно насилство треба да се приспособат на специфичните потреби на жените со попреченост.

23. Иако ГРЕВИО ги поздравува овие одредби, кои земаат предвид дека одредени групи жени се особено ранливи на насилство и дискриминација, тој исто така доби индикации од граѓанското општество дека тие немаат примена во пракса. Жените кои се особено изложени на ризик или изложени на интерсекциска дискриминација, вклучително и жени со попреченост, жени кои припаѓаат на малцинските групи, особено Ромки,²⁴ жени мигранти и баратели на азил, ЛБТИ жени бездомници, постари жени, рурални жени, жени во проституција, жени со проблеми со зависности и жени во ситуации на притвор. Оттука произлегува дека овие групи жени се соочуваат со бариери при пристапот заштита и поддршка, како што е обработено во Поглавје IV и други релевантни делови од овој извештај. Нивните искуства на насилство се нашироко недоволно истражени и заслужуваат поголемо внимание со цел да се создадат политики засновани на докази кои се насочени да ги задоволат нивните потреби.²⁵

24. Поконкретно, ГРЕВИО доби индикации од невладините организации кои се активни на теренот дека Ромките кои бараат помош за различни форми на родова основа наидуваат на стереотипни ставови меѓу властите, што резултира со недоволни одговори. Истражувањето спроведено во шест градови низ државата покажува дека Ромките се соочуваат со бариери поради нечувствителноста кај социјалните работници, како и јазичната бариера (се истакнува дека наместо систематско решение за решавање на јазичната бариера, се применуваат ад хок решенија, кои не ги задоволуваат потребите на жените Ромки).²⁶

Ран и принуден брак, распространет облик на родово базирано насилство меѓу ромските заедници во Северна Македонија, се смета за норма или обичај, па оттука и културна практика која не мора да ја повлекува одговорноста на државата да дејствува.²⁷ ГРЕВИО на тој начин го поздравува Акциониот план за заштита, промоција и исполнување на човековите права на жените и девојките Ромки 2022-2024 година, која содржи одредени мерки за заштита на жените Ромки од родово засновано насилство, како што е воспоставување на служби за заштита на жртвите на насилство врз жените во Ромки, и обезбедување дека СОС линијата за помош нуди поддршка на ромски јазик. ГРЕВИО ја нагласува потребата да се одговори на повеќекратните фактори кои придонесуваат за изложеноста на жените Ромки на различни форми на родово базирано насилство.

25. Неколку извори на невладини организации го информираа ГРЕВИО дека прифаќањето на ЛБТИ жените во Северна Македонија е ниско и дека оваа група жени е изложена на

²³ The law lists the following as vulnerable categories of women: pregnant women, women with children, single mothers, women with disabilities, women from rural backgrounds, women who use drugs, sex workers, migrant women, runaways, women asylum seekers, women without children, lesbian women, bisexual women, transgender women, women living with HIV, homeless women, women victims of trafficking with children, women who have suffered rape, materially deprived women, and others

²⁴ According to one study, 61% of Roma women stated that they have faced discrimination in North Macedonia, see NGO written submission by Roma Women's Rights Monitoring, Reporting and Advocacy Network, p. 9.

²⁵ See Chapter II – Article 11, Data collection and research

²⁶ Mirceva, S. (2019). Accessibility and availability of support services for Romani women and girls who survived violence against women in Kicevo, Kumanovo,, Veles, Stip, Kocani and Prilep, Available at: www.nationalromacentrum.org/mk/uncategorized/izvestaj/.

²⁷ Information obtained during the evaluation visit.

нетолеранција, непријателства и насилство. Национален акционен план за LGBTIQ кој беше планиран за 2021-2025 година сè уште не е усвоен. ГРЕВИО се надева дека, штом ќе биде усвоен, ќе содржи сеопфатни мерки за спречување и заштита од родово засновано насилство за жените LBTI. ГРЕВИО со интерес забележува дека развојот на посебна стратешка цел за спречување на интерсекциска дискриминација на жените LBTI како анекс на Националната стратегија за еднаквост и недискриминација 2022-2026 година беше во тек во времето на усвојувањето на овој извештај.

26. Испитаниците во неодамнешната студија на ОБСЕ за спречување на родово засновано насилство врз жените со попреченост²⁸ рекоа дека вработените во институциите честопати не се запознаени со соодветната реакција на пријава за насилство од страна на лице со попреченост и имаат потешкотии да комуницираат со нив (жени со оштетувањата на слухот сметаат дека недостатокот на толкувачи е особено проблематичен).²⁹ Во случаите на физичко насилство каде интервенирала полицијата, испитаниците изјавиле дека ситуацијата не е решена и дека насилството продолжило или се влошило за два до три дена. Поради овие пречки за ефикасно спречување и заштита на насилството, жените и девојчињата со попреченост кои доживуваат насилство немаат доверба во институциите и ретко поднесуваат извештаи. Жените и девојчињата со попреченост кои претходно пријавиле насилство, исто така, веруваат дека не биле сфатени сериозно поради стереотипите и предрасудите кои претпоставуваат дека жените со попреченост не можат да препознаат што е насилство.

27. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да:

а. преземаат мерки за да се осигури дека одредбите од Истанбулската конвенција се спроведуваат без дискриминација по која било од основите наведени во член 4, став 3, особено кога станува збор за обезбедување пристап до специјализирани услуги за поддршка;

б. интегрирање на перспективата на жените кои се или би можеле да бидат изложени на интерсекциона дискриминација, вклучително и жени со попреченост, жени кои припаѓаат на малцинските групи, жени мигранти и баратели на азил, жени Ромки, жени ЛБТИ, жени бездомници, постари жени, жени во руралните области, жени во проституција, жени во притвор и жени со проблеми со зависности во дизајнирањето, спроведувањето, следењето и евалуацијата на политиките за спречување и борба против насилството врз жените, преку поддршка, финансирање и тесна соработка со женските невладини организации кои ги претставуваат;

в. да се подигне свеста на жртвите кои припаѓаат на овие групи жени за нивните права на заштита и услуги за поддршка.

Д. Државни обврски и длабинска анализа (член 5)

28. Членот 5 од конвенцијата го обезбедува сеопфатниот принцип на должно внимание: државите членки се обврзани да го организираат својот одговор на сите форми на насилство

²⁸ OSCE (2022), Preventing gender-based violence against women with disabilities: Investigative report, available at: www.osce.org/files/f/documents/8/1/513250_0.pdf.

²⁹ Article 4 of the Law on the Use of Languages since 29.08.2009 stipulates the right to use sign language in interaction with authorities, and also grants deaf or hearing-impaired persons the right to an interpreter. However, it appears that there is a lack of interpreters for sign language.

опфатени со опсегот на конвенцијата на начин што ќе им овозможи на релевантните власти внимателно да спречат, истражуваат, казнуваат и да обезбеди репарација за таквите акти на насилство, како и да обезбеди заштита за жртвите. Тоа не е обврска за резултат, туку обврска за средства. Неисполнувањето на оваа обврска носи државна одговорност за дело кое инаку му се припишува исклучиво на недржавен чинител. Реализацијата на целосниот потенцијал на стандардот за длабинска анализа се потпира на способноста на државните институции да инвестираат подеднакво силни услови во сите потребни акции за превенција, истрага, казнување, репарација и заштита, почнувајќи од должноста да ги трансформираат патријархалните родови структури и вредности кои го продолжуваат и вградуваат насилството врз жените.³⁰

29. Членот 4 од Законот за ЗСЗНЖСН вклучува дефиниција за обврската за длабинска анализа, додека членот 83 го утврдува експлицитното право на жртвата да поднесе тужба пред граѓански суд за утврдување одговорност за пропустот на државните институции да постапат со должно внимание³¹. Согласно Законот за внатрешни работи, внатрешната контрола на МВР ја врши посебно одделение при Министерството. Надворешната контрола ја обезбедуваат Народниот правобранител и Одделот за истрага и гонење на кривични дела сторени од лица со полициски овластувања и припадници на затворската полиција во Основното јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција. Сепак, на ГРЕВИО не му беа достапни никакви информации за тоа дали или колку државни функционери биле под истрага за неисполнување на нивната обврска за длабинска анализа во врска со насилството врз жените и семејното насилство, или за какви било дисциплински санкции за такво недолично однесување.

30. ГРЕВИО беше информиран од неколку владини и невладини извори за неколку случаи каде жените жртви на семејно насилство побарале помош од властите, но нивните поплаки не биле сфатени сериозно. Се чини дека често владините функционери сметаат дека насилството е приватна работа меѓу сопружниците и тие ја советуваат жртвата да се држи подалеку од сторителот додека не се „смират работите“, или да ја вратат дома барајќи од жртвата да се помири со сторителот. А на некои жртви, наводно, им било кажано дека поплаката нема да им помогне бидејќи партнерот што насилува е добро позната личност.

Во други случаи, формалните пријави биле составени од полицијата само откако жртвата била придружувана од невладина организација или адвокат, но не и кога таа сама отишла во полициска станица. Ова укажува дека насилството продолжува да се случува дури и откако жените ќе го пријават тоа до органите за спроведување на законот и дека претходното знаење на властите за изложеноста на жената на насилство не секогаш води до ефективни мерки за заштита за да се спречи повторното виктимизирање на жените.

31. Слично, како резултат на недостаток на прецизни податоци за истрагата, гонењето и казнувањето на сторителите,³² ГРЕВИО не може да утврди дали сторителите на насилство, вклучително и оние кои ги убиле своите сопруги/партнери, систематски се изведени пред лицето на правдата и казнети со ефективни, пропорционални и одвраќачки санкции, во согласност со член 45 од конвенцијата. Затоа, властите на Северна Македонија треба да ги

³⁰ “The due diligence standard as a tool for the elimination of violence against women”, UN Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, E/CN.4/2006/61, January 2006

³¹ For a more detailed discussion of this provision, see Chapter V, Civil remedies against the State (Article 29)

³² See Chapter II, Article 11.

засилат мерките за да ги идентификуваат и отстранат празнините во институционалниот одговор на насилството врз жените, во согласност со нивната должност за должна анализа.

32. Во студија која ги испитува случаите на убиства врз основа на пол во Северна Македонија, се проценува дека од 96 жени кои биле убиени помеѓу 2008 и 2020 година, најмалку 50 биле убиства врз основа на пол.³³ ГРЕВИО не беше запознаен со некој систематски обид на властите да ги разгледаат поединечните случаи на убиства поврзани со пол од гледна точка на идентификување на неуспехот да се постапи по пријава за насилство, вклучително и пропусти кои произлегуваат од можна институционална родова пристрасност и дискриминаторски и стереотипните погледи на жените и нивните искуства на насилство.³⁴ ГРЕВИО забележува, во тој контекст, дека би било препорачливо властите да анализираат дали жената што била убиена од нејзиниот интимен партнер претходно го пријавила насилството. Целта би била да се оцени, како што се бара според судската пракса на Европскиот суд за човекови права во однос на членот 2 од Европската конвенција за човекови права, дали државните органи „знаеле или требало да знаат во времето на постоењето за реален и непосреден ризик по животот на идентификувано лице или поединци од криминалните дејствија на трето лице и дека тие не презеле мерки во рамките на нивните овластувања за кои, разумно оценето, би можело да се очекува да го избегнат тој ризик“.³⁵ Во овој контекст, ГРЕВИО потсетува на важноста на иницијативата на поранешниот специјален известувач на ОН за насилство врз жените за воспоставување механизам „Femicide Watch“ или опсерватории за родови убиства на жени на национално, регионално и глобално ниво.³⁶ ГРЕВИО забележува дека Акциониот план за имплементација на Истанбулската конвенција вклучува мерка за воспоставување на надзор за фемидици, но оваа мерка сè уште не е имплементирана. Понатаму, треба да се анализираат оние случаи каде што имало историја на насилство од страна на сторителот врз убиената жртва, но кога жртвата не се обратила до властите, со цел да се дознае зошто жртвата не сакала да побара помош и да ги направи потребните законски и политички измени во пракса.³⁷

33. ГРЕВИО го поздравува воспоставувањето механизам за надворешен надзор за полицијата, поврзан со канцеларијата на Народниот правобранител. Овој механизам вклучува создавање на специјализирано одделение во Јавното обвинителство чија задача ќе биде гонење на случаи каде што се изнесуваат наводи за злоупотреба на полицијата и формирање на надзорно тело како дел од канцеларијата на Народниот правобранител, вклучувајќи и членови на граѓанското општество. Сепак, ГРЕВИО со загриженост забележува дека иако потребната законска рамка беше воспоставена во 2019 година, со поддршка на Советот на Европа, механизмот не е целосно функционален, бидејќи - од непознати причини за ГРЕВИО - членовите на граѓанското општество сè уште не го зазеле своето место како дел од новото специјализирано тело.

³³ United Nations Development Programme, Analysis of cases of femicides – Murders of women in the Republic of North Macedonia 2017-2020, September 2021, p. 10, available at: www.undp.org/north-macedonia/publications/analysis-casesfemicides-%E2%80%93-murders-women-republic-north-macedonia

³⁴ GREVIO baseline evaluation report on Germany, paragraph 19.

³⁵ The so-called “Osman test” – see European Court of Human Rights, Osman v. the United Kingdom, Application No. 23452/94, § 116, 28 October 1998, and more recently Kurt v. Austria [GC], Application No. 62903/15, § 158, 15 June 2021.

³⁶ www.ohchr.org/en/press-releases/2015/11/un-rights-expert-calls-all-states-establish-femicide-watch.

³⁷ GREVIO baseline evaluation report on Germany, paragraph 20. See also the 2019 Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe on preventing and combating sexism, available at: www.coe.int/en/web/genderequality/combating-and-preventing-sexism.

34. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да:

а. да се засилат мерките за идентификување и отстранување на празнините во институционалниот одговор на насилството врз жените, во согласност со нивната должност за должна анализа;

б. да ги повикаат државните актери за неусогласеност со обврската внимателно да ги спречат, истражуваат и казнуваат актите на насилство опфатени со Истанбулската конвенција и да ги заштитат жртвите. Напредокот во оваа област треба да се мери со собирање податоци за такви случаи и нивниот исход;

в. анализирајте ги сите случаи на убиства на жени врз основа на пол, со цел да се проценат можните системски празнини во институционалниот одговор на случаите на насилство и да се зачува безбедноста на жените.

Д. Родово чувствителни политики (член 6)

35. Членот 6 од Истанбулската конвенција ги повикува страните да вклучат родова перспектива во спроведувањето и евалуацијата на влијанието на нејзините одредби и да промовираат и спроведат политики насочени кон постигнување еднаквост меѓу жените и мажите и зајакнување на жените. Оваа обврска произлегува од сознанието дека за да се стави крај на сите форми на насилство опфатени со опсегот на конвенцијата, неопходно е да се промовира *de jure* и *de facto* еднаквоста меѓу жените и мажите. Тоа го одразува и принципот дека насилството врз жените е последица, но и причина за родова нееднаквост.

36. Членот 5(1) од Законот за ЗСЗНЖСН експлицитно ја признава „структурната природа на насилството врз жените како манифестација на историски нееднакви односи на моќ меѓу жените и мажите“. Акцискиот план 2018-2023 за спроведување на Истанбулската конвенција подеднакво има силна родова перспектива, наведувајќи во својот предговор дека „факт е дека насилството ги лишува жените од можноста да ги уживаат нивните основни човекови права и претставува сериозна пречка за еднаквост меѓу жените и мажите“.

37. ГРЕВИО е задоволен што родовата перспектива е интегрирана во овој важен закон, како и во акцискиот план.

Сепак, исто така, доби индикации од граѓанското општество дека оваа родова перспектива не секогаш допира до оние кои ги спроведуваат законите и политиките, бидејќи многумина продолжуваат да имаат негативни родови стереотипи, не ги сфаќаат жените сериозно кога ги пријавуваат своите искуства на насилство, а понекогаш дури и ги обвинуваат жртвите за претрпеното насилство.³⁸ Јавното мислење подеднакво нема родово разбирање за насилството врз жените и има тенденција да го гледа семејното насилство како приватна работа. 22% од самите жени мислат дека неконсензуалниот секс во брак или партнерство може да биде оправдан.³⁹ Речиси една третина од жените веруваат дека жените кои пријавиле дека биле силувани или малтретирани, претеруваат или лажат за тоа, а 28% мислат дека жените кои страдале насилството често го провоцирало сторителот.⁴⁰ ГРЕВИО забележува, во тој контекст, дека насилството врз жените во голема мера е недоволно пријавено во Северна Македонија - само 2% од жените изјавиле дека го пријавиле најсериозниот инцидент на насилство од

³⁸ Information obtained during the evaluation visit.

³⁹ OSCE-led survey on violence against women in North Macedonia (2019), p. 19.

⁴⁰ Ibid

сегашниот партнер во полиција; 21% пријавиле насилство извршено од претходен партнер, а 28% пријавиле насилство од непартнер. Како што е наведено погоре, справувањето со овие верувања кај населението и зголемувањето на стапката на известување ќе бара континуиран напор од властите, на пример преку кампањи за подигање на свеста⁴¹ и градење доверба во органите за спроведување на законот и судството. Сепак, ГРЕВИО, исто така, истакнува дека пред да ги охрабри жените да пријават насилство, надржавните органи мора да обезбедат дека институционалниот одговор ќе биде чувствителен на жртвите, брз и ефективен. Во спротивно, жените ќе бидат се повеќе обесхрабрани да ги искажат своите искуства на насилство.

38. ГРЕВИО се надева дека неодамнешните преземени мерки ќе придонесат за разбирање на потребата за родово чувствителна имплементација на законите и политиките кои се однесуваат на насилството врз жените меѓу релевантните професионалци. Министерството за внатрешни работи во 2018 година издаде полициски прирачник за „Обезбедување родово чувствителни услуги за поддршка на жртви на семејно насилство“, со поддршка на UN Women.⁴² На сличен начин, родово сензитивни параметри во обезбедувањето основни услуги се содржани во „Правилникот за стандарди за прием на баратели на азил“ од 2019 година, објавен од Министерството за труд и социјална политика. Сите овие напори треба да се интензивираат и прошират на сите области релевантни за спроведувањето на конвенцијата за да се добијат трајни резултати, преку активно и континуирано обезбедување на практична имплементација на овие правилници преку обука на сите релевантни професионалци. Понатаму, според член 6 од конвенцијата, страните мора да ја вградат родовата перспектива не само во фазата на формулирање на политиките, туку и кога го оценуваат нивното влијание; на тој начин, кога се осмислуваат мерки за имплементација на конвенцијата, треба да се вршат проценки на родовото влијание.⁴³ Сепак, граѓанското општество му укажа на ГРЕВИО дека се достапни неколку извештаи за евалуација за спроведувањето на владините политики.⁴⁴

39. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите да:

а. Да се обезбеди родово сензитивно спроведување на законите и политиките за сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција;

б. ги предизвикуваат ставовите во општеството и, особено, меѓу професионалците кои работат во државните агенции, кои пошироко го оправдуваат семејното насилство и насилството врз жените;

в. да се осигура дека родовата перспектива се применува во процесот на евалуација на влијанието на спроведените политики.

⁴¹ See Chapter III, Articles 12 and 13.

⁴² Mirceva, S., Brankovic, B. (2018). Manual for Police Officers – Providing Gender-Sensitive Support Services to Domestic Violence Victims. Skopje: Ministry of Interior of North Macedonia, Training Centre and UN Women.

⁴³ Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 48.

⁴⁴ NGO written submission by Association for Emancipation, Solidarity and Equality of Women – ESE, page 12.

II. Интегрирани политики и собирање податоци

40. Поглавјето II од Истанбулската конвенција го поставува основниот услов за сеопфатен одговор на насилство врз жените: потреба од ефективни, сеопфатни и координирани политики на ниво на државата, поддржани од неопходните институционални, финансиски и организациски структури.

A. Сеопфатни и координирани политики (член 7)

41. Членот 7 од Истанбулската конвенција бара од државите членки да обезбедат дека координирани и

сеопфатните мерки за спречување и борба против насилството врз жените се однесуваат на сите форми на насилство врз жените.

42. Законот за ЗСЗНЖСН беше усвоен во јануари 2021 година, со цел да се подобри имплементацијата на Истанбулската конвенција во Северна Македонија. Акциониот план за имплементација на Истанбулската конвенција трае од 2018 до 2023 година. Двата инструменти се разработени во соработка со граѓанските организации и претставуваат солидна правна и стратешка рамка за спречување и борба против насилството врз жените во Северна Македонија, што ГРЕВИО ја поздравува.

43. Сепак, неопходните измени за усогласување на Законот за кривична постапка со Истанбулската конвенција сè уште не се усвоени. Дополнително, остануваат да се донесат голем број подзаконски акти со цел да се имплементираат неколку одредби од Законот за ЗСЗНЖСН, додека неколку дејствија предвидени во Акцискиот план не се спроведени. Дополнително, како што укажуваат невладините организации кои работат на полето на насилството врз жените и семејното насилство⁴⁵, Акцискиот план за имплементација на Истанбулската конвенција ги наведува изворите на финансирање за предвидените активности, без да се прецизираат доделените средства. Понатаму, иако Акцискиот план ја воведува обврската на сите министерства, релевантни институции и единици на локалната самоуправа да подготват конкретни годишни оперативни планови со буџетски импликации за реализација, многу министерства не ја исполнија оваа обврска.⁴⁶ ГРЕВИО посочува дека, во принцип, не може да даде свои ставови за компатибилноста со Истанбулската конвенција на законските одредби, акционите планови и мерките кои не биле на сила во моментот на пишување на овој извештај.

44. ГРЕВИО забележува дека Законот за СВ и СН систематски се однесува на семејното насилство и родовото насилство врз жените, со што ги опфаќа сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција. Подеднакво, Акцискиот план за спроведување на конвенцијата опфаќа специфични дејствија кои се однесуваат на жените кои се изложени на ризик или се предмет на интерсекциона дискриминација, како што се жените кои припаѓаат на етничките малцинства, жените со попреченост, жените кои живеат во руралните области, жените во проституција, жените мигранти, жени кои живеат со ХИВ, бездомници и жени со проблеми со зависноста. Сепак, ГРЕВИО исто така забележува дека овие закони и акциони планови се чини дека сè уште не ги дале посакуваните ефекти во пракса. Индикациите добиени од женските невладини организации активни на терен укажуваат на тоа дека овие групи жени сè уште се соочуваат со бариери во пристапот до општи и специјализирани услуги.⁴⁷ ГРЕВИО

⁴⁵ NGO written submission by Association for Emancipation, Solidarity and Equality of women – ESE, page 11.

⁴⁶ NGO written submission by Gender Equality Platform, page 18.

⁴⁷ Information obtained during the evaluation visit

смета дека постои итна потреба да се отстранат ваквите бариери, за сите жени жртви на насилство да можат да имаат пристап до услугите за поддршка на еднаква основа.

45. Со цел да се развијат политики засновани на докази, ГРЕВИО ја нагласува потребата од веродостојни податоци поделени по пол, кои во моментот не се достапни. Понатаму, многу форми на насилство врз жените остануваат недоволно истражени, па затоа нивната распространетост не е позната, на пример, осакатување на женските гениталии, принуден абортус, присилна стерилизација и насилство врз основа на т.н. „чест“.⁴⁸ Податоците за преваленцата би биле корисни за да се создадат конкретни мерки за справување со овие форми на насилство во пракса.

46. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија целосно да ги имплементираат постојните подзаконски акти и да ги усвојат сите потребни подзаконски акти согласно Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство и да ги спроведат сите активности предвидени во Акционен план за имплементација на Истанбулската конвенција.

Б. Финансиски средства (член 8)

47. Одредбите во Поглавје III од Законот за ЗСЗНЖСН пропишуваат дека секое министерство ќе обезбеди буџетско финансирање за спроведување на превентивни и заштитни мерки за справување со насилството врз жените и семејното насилство. Во 2012 година, Северна Македонија ја усвои првата Стратегија за родово одговорно буџетирање (2012-2017), која ГРЕВИО ја поздравува. Во 2014 година, концептот на родово одговорно буџетирање (РОБ) беше воведен и применет за прв пат во државните институции и единиците на локалната самоуправа. Во 2022 година, Министерството за труд и социјала отвори ресурсен центар за родово одговорно креирање политики и буџетирање. Во државниот извештај, владата обезбеди податоци од неколку министерства и субјекти за нивните трошоци за одредени програми и институции од корист на жените жртви на насилство.⁴⁹ Некои услуги за жени жртви на насилство се финансираат, на пример, преку Законот за игри на среќа. Сепак, ГРЕВИО забележува дека средствата ставени на располагање врз основа на овој закон се многу ограничени, според информациите добиени од граѓанското општество. На пример, секоја година во периодот од 2018 до 2021 година се издвојуваа 4 милиони МКД (приближно 65 000 евра) за граѓански организации кои обезбедуваат услуги на жртви на насилство против жените.⁵⁰

48. Сепак, и покрај горенаведените закони и стратегии, се чини дека во практиката има мала родова перспектива во управувањето со јавните финансии. Недостасуваат конкретни буџетски линии за родово чувствителни владини расходи и мерки поврзани со насилството врз жените, а износот на вкупните расходи во таа област се чини дека не е достапен. ГРЕВИО е свесен за различните економски околности на државите членки на Истанбулската конвенција. Исто така, забележува дека во сите сектори во Северна Македонија, недостига распределба на доволно финансиски средства за спречување, заштита и гонење на насилството врз жените.⁵¹ Центрите за социјална работа (во натамошниот текст „ЦСР“) имаат централна улога за жените жртви на насилство, но, наводно, немаат доволно персонал. Персоналот на ЦСР има многу должности и одговорности кога станува збор за тоа спречување и заштита на насилството, а додадени се и повеќе одговорности преку Законот за ЗСЗНЖСН, но човечките ресурси не беа соодветно

⁴⁸ See Chapter II, Data collection and research.

⁴⁹ State Report, pp. 9-10

⁵⁰ NGO written submission by Gender Equality Platform, page 22.

⁵¹ Information obtained during the evaluation visit.

зголемени. Невладините организации, кои обезбедуваат суштинско советување и психосоцијални услуги за жените жртви на насилство, во голема мера зависат од донаторите и затоа им недостасува финансиска стабилност и одржливост. Покрај тоа, ГРЕВИО забележува дека постојниот систем за лиценцирање на НВО може да има негативно влијание врз разновидноста на специјализираните услуги што ги обезбедуваат невладините организации.⁵²

49. Со ратификацијата на оваа Конвенција, Владата на Северна Македонија се обврза да обезбеди распределба на соодветни финансиски и човечки ресурси за активности во областа за борба против насилството врз жените извршено и од јавните власти и од релевантните невладини организации. ГРЕВИО потсетува дека обемот на обврската произлегува од член 8 е да се осигури дека доделените ресурси се соодветни за целта или мерките што треба да се спроведат. Ова ќе бара проценка на трошоците и буџетирање на која било нова мерка и стратегија предложена за да се обезбеди нејзино ефективно спроведување во предвидената временска рамка.⁵³ ГРЕВИО потсетува дека според член 8 и 9 од конвенцијата, процесите на финансирање на организациите за правата на жените кои обезбедуваат специјализирани услуги за поддршка на жртвите треба да обезбедат соодветни и гарантирани нивоа на финансирање за тие соодветно да ги обезбедат овие услуги.⁵⁴ Свкупните скромни нивоа на финансирање и неодржливоста на достапните извори и пристапи за финансирање значително го попречуваат испораката на специјализирани услуги за поддршка во Северна Македонија. Се чини дека меѓународното финансирање претставува значителен дел од расходите во оваа област, а процесот на пристапување на Северна Македонија во ЕУ нуди повеќе можности за финансиска и техничка поддршка. ГРЕВИО ја поздравува подготвеноста на властите на Северна Македонија да соработуваат со меѓународната заедница, како и подготвеноста на странските донатори да финансираат проекти поврзани со насилството врз жените и семејното насилство. Сепак, тој, исто така, потсетува на важноста на придонесот на владата, преку распределба на соодветни државни средства, за финансирање на законодавни и политички мерки во областа на насилството против жените и обезбедување услуги за жртвите, со цел да се исполни нивната обврска од член 8 од Истанбулската конвенција.⁵⁵

50. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат соодветни човечки и финансиски ресурси за спроведување на сите политики, мерки и законодавство насочени кон спречување и борба против насилството врз жените, вклучително и соодветно финансирање на сите релевантни институции и ентитети и за специјализираните услуги за поддршка што ги обезбедуваат граѓанските субјекти, и да се воведат наменски и транспарентни линии за финансирање, со цел да се овозможи редовно следење на распределбата и трошењето на средствата.

В. Невладини организации и граѓанско општество (член 9)

51. Во Северна Македонија постои многу активна и динамична НВО сцена. Невладините организации играат важна улога во оперативните советодавни и специјализирани услуги за поддршка на жените жртви на насилство. Тие се движат од оперативни линии за помош и водење на засолниште за жени, до советодавни услуги за семејно насилство и сексуално насилство и обезбедување правна помош. Многумина од нив својата работа ја засноваат на

⁵² For details, see the following subchapter on Article 9 - NGOs and civil society.

⁵³ GREVIO baseline evaluation report on Montenegro, paragraph 33

⁵⁴ GREVIO baseline evaluation report on Bosnia and Herzegovina, paragraph 39.

⁵⁵ GREVIO baseline evaluation report on Montenegro, paragraph 34

феминистички пристап насочен кон жртвите и нудат специјализирани услуги кои инаку не би постоеле во земјата.

52. Владата има дијалог и соработка со НВО активни на полето на насилството врз жените, што ГРЕВИО го поздравува. Ова се рефлектира и во фактот што невладините организации беа вклучени во изготвувањето на Законот за ЗСЗНЖСН, и други клучни правни инструменти и политики, како и што претставници од три невладини организации беа вклучени во Националното координативно тело.⁵⁶ Владата, исто така, настојува да ги вклучи невладините организации во други механизми за соработка со повеќе агенции, како што се мобилните тимови за откривање на ранливи лица (која најмногу е фокусирана на жртвите на трговија со луѓе) и која се состои од припадници на полицијата, социјални работници и претставници на невладини организации.

53. Во 2016 година е формиран Совет за соработка и развој на граѓанското општество, тело кое ги собира членовите на владата и граѓанското општество, што ГРЕВИО го поздравува. Ова тело се состанува неколку пати годишно и дискутира за начините за вклучување на граѓанското општество во спроведувањето на владините политики.⁵⁷ Во 2021 година, донесена е нова Стратегија за соработка и развој на граѓанското општество.

54. Сепак, невладините организации изразија загриженост за неодамна воведениот режим на лиценцирање, кој го поврзува владиното финансирање со одредени критериуми, како што се редовно вработување на најмалку двајца вработени и нивните формални квалификации, кои, наводно, на неколку невладини организации им е тешко да ги исполнат со. ГРЕВИО нагласува дека овие невладини организации за правата на жените обезбедуваат витални услуги за жртвите на семејно насилство со години и функционираат врз основа на родово разбирање на насилството врз жените и пристап насочен кон жртвата, со што придонесуваат за спроведување на важни аспекти на Истанбул Конвенција. Некои од овие невладини организации укажаа на ГРЕВИО дека се плашат да бидат заменети со поопшти НВО, без родовиот пристап и помалку искуство во оваа област. ГРЕВИО забележува дека невладините организации финансирани преку други извори освен владата не подлежат на режимот на лиценцирање. Сепак, невладините организации за правата на жените често се во несигурна финансиска ситуација, целосно зависна од националните и меѓународните донатори, и затоа веројатно ќе им треба владино финансирање за да можат да продолжат да работат.

55. ГРЕВИО има предвид дека режимот на лиценцирање ја следи легитимната цел да обезбеди одреден стандард за квалитет во обезбедувањето услуги, што е важен елемент што треба да се исполни. Сепак, критериумите вклучени во режимот на лиценцирање би можеле да се преиспитаат за да се вклучат, на пример, лицата со долгогодишно работно искуство во обезбедувањето услуги за жртвите на насилство врз жените и семејното насилство, наместо само да се прифати формална образовен степен во сродна област за целите на лиценцирање.

Во овој контекст, ГРЕВИО потсетува дека академските дипломи сами по себе не гарантираат знаење или експертиза за прашања поврзани со насилството врз жените, а особено неговата родова димензија, бидејќи оваа тема генерално не е вклучена во стандардната наставна програма за професионалци, како што се социјалните работници, ГРЕВИО е загрижен дека режимот на лиценцирање може да има негативно влијание врз разновидноста на специјализираните услуги и нивниот капацитет соодветно да ги задоволат потребите на жените

⁵⁶ Chapter II, Article 10.

⁵⁷ www.nvosorabotka.gov.mk/?q=node/99

жртви на насилство, и смета дека признавањето на улогата што ја играат организациите специјализирани за унапредувањето и заштитата на човековите права на жените, како и на социјалната и економската вредност на нивните активности, е одлучувачки критериум за оценување на усогласеноста на јавните политики со барањата од член 9 од Истанбулската конвенција.⁵⁸ Покрај тоа, според информациите обезбедени од граѓанското општество, режимот на лиценцирање бара женските служби управувани од невладини организации да вработат две лица со полно работно време (еден психолог и еден социјален работник), што многу од нив не можат да си го дозволат. Последново се влошува со шемата за финансирање: оние невладини организации кои добиваат средства од владата го прават тоа врз основа на бројот на обезбедени услуги, а со тоа добиваат помалку пари во оние периоди кога имаат помалку клиенти, иако трошоците поврзани со персоналот остануваат исто без разлика на бројот на клиенти. ГРЕВИО забележува дека гореопишаната шема за финансирање може да ја загрози одржливоста и квалитетот на услугите управувани од НВО.

56. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат, меѓу другото, преку соодветно финансирање, одржлива улога на невладините организации за правата на жените кои обезбедуваат суштински услуги за поддршка на жртвите на сите форми на насилство врз жените, на пример, преку долгорочни грантови засновани на транспарентни постапките за набавка и целосно да се признае, вклучително и преку содржината на режимот на лиценцирање, вредноста и експертизата што овие организации ги носат преку нивниот родов пристап кон насилството врз жените, фокусиран на правата и потребите на жртвите.

Г. Координативно тело (член 10)

57. Националното координативно тело за имплементација на Истанбулската конвенција е формирано врз основа на член 15 од Законот за ЗСЗНЖСН. Тој е составен од претставници од различни владини субјекти, судии и обвинители, Комисијата за еднакви Можности, и Собранието на Северна Македонија, синдикатите и здруженијата на работодавачи. ГРЕВИО го поздравува тоа што законот предвидува и учество на тројца членови од невладини организации, што е добар пример за вклученост на граѓанското општество во активности поврзани со политиките.

58. Задачите на Националното координативно тело вклучуваат подготовка и следење на спроведувањето на националните стратегии и акциони планови поврзани со конвенцијата, преку координирање на работата на релевантните институции и следење на користењето на финансиските средства доделени за нив, собирање извештаи за родово засновано насилство врз жените и семејно насилство, и доставување годишен извештај за своите активности и постигнатиот напредок.⁵⁹ ГРЕВИО ја поздравува цврстата правна основа за Националното координативно тело, кое јасно ги поставува неговиот состав и задачи.

59. Сепак, ГРЕВИО забележува дека Националното координативно тело моментално не ги исполнува сите задачи што се бараат според член 10 од конвенцијата, кои вклучуваат координација, имплементација, следење и евалуација на политиките и мерките за спречување и борба против сите форми на насилство опфатени со конвенцијата и координација на собирањето податоци од член 11 од конвенцијата. Се чини дека нема многу мониторинг или евалуација на мерките и политиките што ги спроведува координативното тело и се чини дека

⁵⁸ GREVIO baseline evaluation report on Switzerland, paragraph 46.

⁵⁹ Article 16 of the Law on VaW and DV.

досега не се собрани никакви податоци. Исто така, координативното тело нема сопствен буџет ниту сопствени човечки ресурси кои би биле неопходни за извршување на планираните задачи. Наместо тоа, релевантните министерства го финансираат своето учество преку нивниот редовен буџет и преку постоечкиот персонал. ГРЕВИО смета дека без координативно тело кое е целосно институционализирано и има мандат да ги исполнува своите функции во однос на сите аспекти на членот 10, а во исто време е опремен со потребните финансиски и човечки ресурси, нема да биде можно да се развие потребниот холистички пристап кон сите форми на насилство опфатени со конвенцијата и да се обезбеди негово одржливо функционирање. Покрај тоа, ГРЕВИО ја нагласува важноста да се осигура дека евалуацијата на мерките и политиките не се спроведува од истите тела кои се одговорни за координација и спроведување на мерките и кои на тој начин сносат политичка одговорност за нив.

60. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да му ги дадат на националното координативно тело потребните финансиски и човечки ресурси за да се обезбеди негово одржливо функционирање.

61. Покрај тоа, ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат, од една страна, координација и спроведување на политиките и мерките за спречување и борба против сите форми на насилство врз жените, а од друга страна, нивна независна мониторинг и евалуација, поддржани со соодветни и веродостојни податоци.

Д. Собирање и истражување на податоци (член 11)

62. Спречувањето и борбата против насилството врз жените и семејното насилство бара креирање политики засновани на докази. Собирањето на систематски и споредливи податоци од сите релевантни административни извори е од клучно значење во овој поглед, како и информациите за распространетоста на сите форми на насилство врз жените.⁶⁰

63. Според член 28 од Законот за ЗСЗНЖСН, сите органи на државната управа, судовите, јавното обвинителство, единиците на локалната самоуправа и правните лица кои вршат јавни овластувања утврдени со тој закон, како и невладините се должни да соберат статистички и административни податоци за родово засновано насилство врз жените и семејно насилство. Податоците мора да се разделат по пол, род, возраст, припадност на заедницата, живеалиште и други фактори утврдени со овој или друг закон, притоа почитувајќи ги одредбите од Законот за заштита на личните податоци. Иако ГРЕВИО го поздравува тоа што собирањето податоци стана законски задолжително, тој исто така забележува дека Законот за ЗСЗНЖСНне бара расчленување според сите фактори кои се бараат со член 11, особено едостасува односот меѓу жртвата и сторителот, како и видот на насилството. Понатаму, ГРЕВИО нагласува дека властите главно не финансираат услуги управувани од невладини организации,⁶¹ затоа, може да се постави прашањето дали наметнувањето обврска за нивно собирање податоци може да се смета за оправдано.

64. ГРЕВИО беше информиран дека гореописаната одредба ќе се имплементира само откако ќе се усвојат потребните подзаконски акти. Досега Министерството за труд и социјална политика изврши мапирање на собирање и пријавување податоци за родово засновано насилство. Покрај тоа, во 2023 година, беше развиен Модел за интегрирано собирање

⁶⁰ While this section discusses the main considerations related to data collection, Chapters V and VI also offer reflection on data related to specific criminal offences

⁶¹ For more details, see Chapter II, Articles 8 and 9 – Financial resources and Non-governmental organisations and civil society

податоци.⁶² ГРЕВИО се надева дека овој систем наскоро ќе биде оперативен, со цел да се подобри достапноста на систематски и споредливи податоци за насилството врз жените и семејното насилство, како и да се подобрат доказите- врз основа на креирање политики за прашања поврзани со Истанбулската конвенција, и на тој начин да придонесе за исполнување на барањата од неговиот член 11, кој моментално слабо се спроведува.

1. Административно собирање податоци

а. Агенциите за спроведување на законот и правосудниот сектор

65. Достапни се некои податоци за пријавените прекршоци, стапки на гонење и пресуди за семејно насилство и сексуално насилство, но не и за други форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција. ГРЕВИО жали што, до денес, Северна Македонија нема воведено систем за управување со случаи кој би овозможил следење на случаите низ различните фази во системот на кривичната правда, од поднесување пријава до полиција до правосилна пресуда на судот. Постојат одредени статистички податоци за полицијата, јавните обвинителства и судовите, но постои недостаток на усогласување на категориите на податоци низ системите за собирање податоци што се користат во овие агенции. Оттука, во моментот не е возможна проценка на стапките на убедување и трошење. Моментално достапните податоци не дозволуваат сигурна анализа на можните системски празнини во институционалниот и судскиот одговор на насилството и затоа не можат да се користат за креирање политики засновани на докази. Дополнително, недостигаат прецизни податоци за казните на сторителите, што го отежнува оценувањето дали санкциите се сразмерни на прекршокот и дали се доволно убедувачки. Усогласувањето на собирањето податоци во различни сектори затоа треба да биде приоритет.

66. Се собираат податоци од секторот за граѓанска правда за бројот на налози за граѓанско-правна заштита, поделени по пол, но не и според видот на насилството што довело до нив, ниту според возраста и односот на жртвата и сторителот. Нема евиденција за бројот на прекршувања на наредбите за итна и привремена заштита, бројот на санкции наметнати како резултат на таквите прекршувања и бројот на случаи кога жената била повторно виктимизирана (т.е. била подложена на еден или повеќе дополнителни акти на насилство) или убиена како последица на таквите прекршувања. Поради отсуството на такви податоци, не може да се анализира дали жените имале корист од ваквите наредби.

67. Во однос на убиствата поврзани со пол, ГРЕВИО забележува дека се достапни податоци за бројот на убиства/случаи на убиство од небрежност секоја година, поделени според полот на жртвата и сторителот и нивната меѓусебна врска. Меѓутоа, не се собираат сеопфатни податоци во врска со кој било родово заснован мотив што можеби го имал сторителот. Бидејќи сите убиства на жени не се поврзани со полот, податоците за мотивот за прекршокот, начинот на кој е извршен и каква било историја помеѓу жртвата и сторителот ќе треба да се соберат и анализираат за да се направи конечна класификација.⁶³ Покрај тоа, информациите за деца жртви или сведоци на насилство врз жените и семејно насилство во целост недостасуваат.

68. ГРЕВИО понатаму забележува празнина во собирањето податоци во однос на бројот на одлуки за правата на старателство и посета на децата кои изречно ги земале предвид

⁶² www.mtsp.gov.mk/fevruari-2023-ns_article-odrzan-sostanok-na-nacionalnoto-koordinativno-telo-za-implementacijana-konvencijata-na-sovet-na-evr.nspх.

⁶³ GREVIO baseline evaluation report on Germany, paragraph 60

извештаите за домашните насилство и ја обезбеди безбедноста на сите членови на семејството, бидејќи такви податоци моментално не се собираат.

б. Здравствен сектор

69. ГРЕВИО забележува дека во здравствениот сектор, се чини дека нема релевантно собирање податоци во однос на различните форми на насилство врз жените. Ќе бидат потребни податоци за бројот на жени и девојки кои бараат помош или контактираат со здравствениот сектор за искуства на насилство против жените, вклучително и семејното насилство, поделено според полот и на жртвата и на сторителот и односот помеѓу жртвата и наводниот сторител. Иако кодот за интервенции поврзани со семејно насилство постои во здравствениот систем, тој ретко се користи од здравствените работници. ГРЕВИО нагласува дека овој недостиг на податоци е загрижувачки бидејќи здравствените служби често се на првата линија кога станува збор за откривање на жени жртви на насилство, ги слушаат во доверба, им нудат помош и ги упатуваат до специјализирани служби за поддршка.

в. Социјални услуги

70. Државниот завод за статистика собира информации од сите ЦСР за бројот на жртви на „семејно насилство“. Сепак, овие податоци не се објавуваат во јавноста и не е јасно дали се разделени според сите фактори што ги бара членот 11 од конвенцијата.⁶⁴ ГРЕВИО забележува дека не се собираат податоци за жени и девојки кои контактираат со социјалните служби за помош во однос на други форми на насилство врз жените.

г. Податоци за постапката за азил

71. Бројот на барања за азил поднесени врз основа на прогон поврзан со полот или нивниот исход не е собран.

д. Заклучок

72. Фрагментацијата на административните податоци собрани од различните институции, како што е опишано погоре, не дава целосна слика за родово базираното насилство врз жените и семејното насилство што би овозможило евалуација на јавните политики и закони со цел да се идентификуваат и отстранат сите недостатоци. ГРЕВИО заклучува дека собирањето административни податоци во Северна Македонија во моментот не ги исполнува условите од член 11 од Истанбулската конвенција. Оваа одредба бара од судството, агенциите за спроведување на законот, службите за здравствена заштита и социјална заштита, и други релевантни органи, да воспостават системи за собирање податоци што ги евидентираат податоците врз основа на усогласени показатели за жртвите и сторителите, поделени по (најмалку) полот, возраста, видот на насилството, односот на сторителот со жртвата и географската локација, притоа почитувајќи ги важечките стандарди за заштита на личните податоци како што е наведено во Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на поединци во однос на автоматска обработка на личните податоци. Евидентирани податоци треба да содржат и информации за стапките на пресуди на сторителите на сите опфатени облици на насилство според делокругот на конвенцијата.

73. Имајќи ја предвид потребата за собирање податоци да се применува на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, ГРЕВИО ги повикува властите на Северна

⁶⁴ State Statistical Office, Women and Men in North Macedonia, p. 55, available at: https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_1.aspx?rbr=866.

Македонија да ги преземат неопходните мерки, вклучително и сите неопходни законски измени со кои се утврдува должноста на законските агенции за:

а. осигурајте се дека податоците собрани од сите релевантни чинители (имено агенциите за спроведување на законот, судските органи и здравствените и социјалните служби) се расчленети во однос на полот и возраста на жртвата и сторителот, нивната врска, географската локација и различните форми на насилство опфатено со Истанбулската конвенција, и дека информациите за присуството на деца жртви и сведоци, исто така, се вклучени;

б. хармонизирање на собирањето податоци помеѓу агенциите за спроведување на законот и судството, со цел, меѓу другото, да се овозможи проценка на стапките на осудите и бришењето, овозможувајќи темелна анализа на патеката на случаите низ синцирот на системот на кривичната правда, вклучувајќи го и спроведувањето на законот, обвинителствата и судовите; идентификување на можни системски празнини во институционалниот и судскиот одговор на насилството;

в. подобрување на постојните модели за собирање податоци за случаите на насилство врз жените кои резултираа со убиство на жртва и, каде што е соодветно, деца;

г. воведете систем за собирање податоци кој овозможува евидентирање на бројот на прекршувања на забраната за итни случаи, наредбите за ограничување и заштита, бројот на санкции наметнати како резултат на таквите прекршувања и бројот на случаи кога жената била повторно виктимизирана (т.е. подложена на едно или повеќе дополнителни акти на насилство) или убиени како последица на такви прекршувања;

д. воведување систем за собирање податоци што овозможува евидентирање на регистрацијата и резултатите од барањата за азил поднесени врз основа на прогон поврзан со полот;

ѓ. воведување на собирање податоци во здравствениот сектор во однос на сите форми на насилство врз жените;

е. да се зголеми свеста кај одговорните државни агенции за барањата на Истанбулската конвенција во врска со собирањето податоци и да се подобрат вештините и капацитетот на овие професионалци за собирање податоци;

ж. осигурајте се дека процесот на собирање, складирање и трансформација на собраните податоци е во согласност со стандардите за заштита на личните податоци, како што е наведено во Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на поединци во однос на автоматска обработка на лични податоци.

2. Истражувања засновани на население

74. Студијата предводена од ОБСЕ од 2019 година за распространетоста на насилството врз жените во Северна Македонија дава индикација за степенот на проблемот во земјата.⁶⁵ 54% од анкетираниите жени изјавиле дека претрпеле најмалку еден облик на насилство⁶⁶ од возраст од 15 години, што се преведува во околу 416.000 жени во Северна Македонија. Психичкото насилство има највисока стапка на преваленца, при што 44% од жените биле изложени на овој

⁶⁵ OSCE-led survey on violence against women in North Macedonia, (2019), p. viii

⁶⁶ Sexual harassment, stalking, intimate-partner and non-partner violence (including physical, psychological or sexual violence).

облик на насилство, проследено со сексуално вознемирување (30%), физичко насилство од поранешен или сегашен интимен партнер (10%), економско насилство (10%), физичко насилство од непартнер (6%) и сексуално насилство (2%).

75. Државниот завод за статистика спроведе истражување од јануари до март 2022 година за состојбата на родово засновано насилство врз жените и семејното насилство во Северна Македонија, опфаќајќи жени на возраст од 18 до 74 години, но ГРЕВИО не доби информации кои конкретни форми на насилство се опфатени. Истражување за безбедноста на жените во семејството и општеството беше спроведено од јули до септември 2022 година.⁶⁷ Резултатите претстојат.

76. Додека се истражува распространетоста на семејното насилство, вклучително економско, психичко, физичко и сексуално насилство, како и следење, сексуалното вознемирување, ГРЕВИО со загриженост забележува дека се чини дека се достапни малку или никакви податоци за преваленцата за дигиталната димензија на насилството против жените, како и некои други форми на насилство опфатени со конвенцијата, како што се врз жените, осакатување на женски гениталии, принуден брак, насилство поврзано со таканаречената „чест“, принуден абортус и присилна стерилизација. Со оглед на тоа што има малку или нема никакви политики, мерки или услуги достапни за жените жртви на овие форми на насилство, идните истражувања засновани на населението треба да ги вклучат овие форми на насилство, за да може резултатите да се користат за креирање политики засновани на докази фокусирани на потребите и искуствата на жртвите. Понатаму, во идните истражувања треба да се посвети внимание на распространетоста на насилството врз жените меѓу групите жени кои се предмет на или се изложени на ризик од меѓусекторска дискриминација, како што се жените со попреченост, Ромките и жените кои припаѓаат на други етнички групи и жените ЛБТИ.

77. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да спроведат истражувања засновани на население кои се однесуваат на сите форми на насилство врз жените опфатени со опсегот на Истанбулската конвенција, како и да посветат особено внимание на распространетоста на овие форми на насилство меѓу групи на жени кои се предмет на или се изложени на ризик од интерсекциона дискриминација.

3. Истражување

78. Членот 11, став 1б, од конвенцијата создава обврска за страните да го поддржат истражувањето, поради тоа што е од суштинско значење страните да ги засноваат своите политики и мерки за спречување и борба против сите форми на насилство опфатени со конвенцијата на државно научно истражување и знаење во оваа област. Како клучен елемент на креирањето политики засновани на докази, истражувањето може многу да придонесе за подобрување на секојдневните, реални одговори на насилството врз жените и домашните насилство од страна на судството, службите за поддршка и агенциите за спроведување на законот.⁶⁸

79. ГРЕВИО ги поздравува постоечките истражувања и студии за одредени прашања поврзани со насилството врз жените, семејното насилство и родовата еднаквост, кои го покриваат, на пример, нивото на задоволство на жените жртви на насилство како корисници на

⁶⁷ https://www.stat.gov.mk/Aktivnosti_en.aspx?rbra=323

⁶⁸ Explanatory report to the convention, paragraph 77.

ЦСР, постоечките услуги обезбедени на локално ниво,⁶⁹ економско насилство, состојбата на услугите за поддршка на жените жртви на родово засновано насилство и семејно насилство, родово-поврзани убиства на жени, ефикасноста на постоечките центри за упатување сексуално насилство, анализа на законодавството поврзано со здравствената заштита за жртви на насилство, родово засновано насилство на интернет;⁷⁰ цена и квалитет на пристапот до правдата за жените жртви на семејно насилство,⁷¹ родот и различноста во судството,⁷² одговорот на правосудниот систем на насилството врз жените,⁷³ пријавувајќи родово засновано насилство врз жените,⁷⁴ само да се забележат неколку. Честопати, поттикот за студии доаѓа од меѓународни донатори и тие се спроведуваат од граѓански организации. ГРЕВИО забележува дека малку истражувања се нарачани од владата или финансирани.

80. Сепак, и покрај мноштвото достапни студии и извештаи, истражувањата за различните форми на насилство врз жените, освен семејното насилство и сексуалното насилство, се спорадични наместо систематски. На пример, не се достапни публикации за осакатување на женски гениталии, принуден абортус, присилна стерилизација, сексуално вознемирување, следење или дигитална димензија на насилството врз жените. Други области кои досега не биле опфатени со истражување се искуства на насилство на жени кои се изложени на ризик или се предмет на меѓусечна дискриминација, како што се постари жени, ЛБТИ жени, жени мигранти и/или жени од етничките малцинства, жени во рурални средини, жени во проституција итн. ГРЕВИО го поздравува тоа што е достапна публикација за жените со попреченост и нивните искуства од насилство,⁷⁵ и истражувањето за жените Ромки е подеднакво поучно за овие прашања.⁷⁶

81. Со оглед на наодите во поглавјата V и VI од овој извештај, ГРЕВИО смета дека досега недостига студија за одговорите на насилството врз жените и семејното насилство од страна на судството и агенциите за спроведување на законот. ГРЕВИО истакнува дека недостатокот на (современи) студии и истражувања за горенаведените прашања им отежнува на властите да развијат насочени стратегии. Понатаму укажува на потребата од истражување за

⁶⁹ National Network to End Violence against Women and Domestic Violence: Analysis of cases of femicides – Murders of women in the Republic of North Macedonia 2017-2020, September 2021; Baseline study report on satisfaction of women victims of violence as users of services in Centers of Social Work in N. Macedonia, January 2021; Baseline research: existing rehabilitation and integration services provided at the local level in Republic of North Macedonia, March 2020; Murders of Women in the Western Balkans region, 2021; all available at: <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/en/researchand-publications-on-the-network/>

⁷⁰ . Publications by the National Network to End Violence against Women and Domestic Violence that are available only in Macedonian: <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/istrazhuvan-a-i-publikatsii/>.

⁷¹ Association for Emancipation, Solidarity and Equality of Women – ESE, publications in Macedonian and English available at: www.esem.org.mk/en/index.php/library.html

⁷² Gender and Diversity in the Judiciary, available at: www.osce.org/mission-to-skopje/531704.

⁷³ Integral Regional Study. “Is justice failing women survivors of violence? Action-oriented recommendations for effective prevention, protection and prosecution in the Western Balkans and Turkey”, UN Women, 2020, available at: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/05/integral-regional-study-is-justice-failing-women-survivorsof-violence>.

⁷⁴ Macedonian Helsinki Committee, “Who can(not) report gender-based violence against women?” 2022, available at: <https://mhc.org.mk/en/publicationsanalyzes-en/who-cannot-report-gender-based-violence-public-policy-document/>

⁷⁵ . OSCE Mission to Skopje, Preventing Gender-based violence against women and girls with disabilities, 2022, available at: www.osce.org/mission-to-skopje/513250

⁷⁶ NGO written submission by Roma Women’s Rights Monitoring, Reporting and Advocacy Network.

спроведувањето на постоечките политики и мерки, вклучително и од перспектива на жртвите, како и за влијанието на семејното насилство врз децата сведоци.

82. На крајот, ГРЕВИО забележува дека и покрај тоа што земјата беше погодена од конфликтот помеѓу етничко-албанската Национална ослободителна армија и државните безбедносни сили во 2001 година, и дека прими бегалци за време на вооружениот конфликт во регионот во 1990-тите, постои ограничен достапни информации и податоци за насилството врз жените поврзано со конфликти и какви било ефекти од тоа. Некои информации за ова прашање може да се најдат во истражувањето предводено од ОБСЕ од 2019 година, кое покажа дека речиси секоја четврта жена во Северна Македонија живеела во ситуација на вооружен конфликт кој траел повеќе од една недела; 19% може да се сметаат за директно погодени од конфликт. Студијата покажа дека жените погодени од конфликт имаат многу поголема веројатност да претрпеле насилство од претходниот партнер (47% од жените погодени од конфликт доживеале физичко или сексуално насилство од претходниот партнер, наспроти 31% од жените кои не биле погодени од конфликти).⁷⁷

83. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да ги засилат напорите за нарачување и поддршка на истражување за:

- а. сите форми на насилство врз жените, вклучително и оние кои моментално не се истражени;**
- б. искуствата на жените жртви на насилство кои се предмет на или се изложени на ризик од меѓусекторска дискриминација;**
- в. ефектите од насилството поврзано со конфликти врз жените;**
- г. ефектите што ги има семејното насилство врз децата изложени на него;**
- д. одговорите на насилството врз жените и семејното насилство од страна на судството и агенциите за спроведување на законот;**
- ѓ. спроведувањето на постоечките политики и законодавни мерки, вклучително и од перспектива на жртвата.**

⁷⁷ OSCE-led survey on violence against women in North Macedonia (2019), p. 49-53.

III. Превенција

84. Ова поглавје содржи голем број општи и посспецифични обврски во областа на превенцијата. Тие вклучуваат рани превентивни мерки како што се менување на социјалните и културните модели на однесување на жените и мажите, искоренување на предрасудите и родовите стереотипи и мерки за вклучување на целото општество, вклучително и мажите и момчињата, во постигнувањето родова еднаквост и спречување на насилството врз жените.

Исто така, вклучува и посспецифични превентивни мерки како што се подигање на свеста и кампањи, обезбедување на соодветна обука на сите професионалци, образование во училиштата и други опкружувања и, последно, но не и најмалку важно, мерки како што се програмите на сторители за да се спречи понатамошна виктимизација.

A. Општи обврски (член 12)

85. Членот 12 ги опишува основните основи на должноста на странките да го спречат насилството врз жените. Тие ја вклучуваат решеноста на страните да промовираат промени во социјалните и културните модели на однесување на жените и мажите со цел да се искорени предрасудите, обичаите, традициите и сите други практики кои се засноваат на идејата за инфериорност на жените или на стереотипните улоги за жени и мажи. Згора на тоа, што произлегува од премисата дека насилството врз жените е причина колку и последица на родовата нееднаквост, членот 12 бара дополнително страните да усвојат конкретни мерки за зајакнување на жените и за постигнување поголема родова еднаквост со цел да се намали ранливоста на жените на насилство.

86. ГРЕВИО го поздравува тоа што Законот на Северна Македонија за спречување и заштита од ЗСЗНЖСН, Законот за еднакви можности меѓу жените и мажите и Акциониот план за имплементација на Истанбулската конвенција се однесуваат на родовото насилство и семејното насилство во врска со со родова еднаквост. Овој пристап сведочи за јасниот фокус на властите на потребата да се интегрираат превентивните мерки против насилството врз жените и семејното насилство во поширок, холистички одговор кој ги предизвикува општествените норми. Сепак, и покрај овие закони и политики, достапните студии за перцепциите и ставовите кон насилството врз жените и семејното насилство покажуваат дека негативните родови стереотипи кои придонесуваат за такво насилство продолжуваат да опстојуваат кај населението.⁷⁸ Така, постои потреба да се продолжи да се оспорува родово-пристрасното размислување и штетните практики кои ризикуваат да се овековечат, црпејќи меѓу другото од препораките што се издадени за ова прашање од други меѓународни тела за следење на човековите права, како што е CEDAW, кои забележаа во своите заклучни согледувања од 2018 година кои опстојуваат на дискриминаторски родови стереотипи во образовниот систем, во рамките на полициските сили и судството.⁷⁹

87. Во овој контекст, ГРЕВИО ја нагласува вредноста на Препораката CM/Rec(2019)1 на Комитетот на министри до земјите-членки за спречување и борба против сексизмот.⁸⁰ Решавањето на основните причини за насилството врз жените бара размислување околу улогите на жените во општеството и во семејството, перцепциите за нивната агенција и постоењето на негативни стереотипи, вклучително и можна институционална пристрасност, со цел да се идентификуваат патиштата кон поголема еднаквост меѓу жените и мажите.

⁷⁸ See, for example, the OSCE-led survey on violence against women in North Macedonia, (2019.)

⁷⁹ See, for example, CEDAW conclusions on North Macedonia 2018.

⁸⁰ <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-1-on-preventing-and-combating-sexism/168094d894>.

Изготвувачите на Истанбулската конвенција беа свесни за потребата од промена на менталитетот и ставовите на ниво на поединечни мажи и жени, кои преку своето однесување го продолжуваат насилството врз жените.⁸¹ Позитивен придонес за постигнување таква промена може да дадат мажите и момчињата кои се однесуваат како модели, носители на промени и се залагаат за еднаквост меѓу жените и мажите и меѓусебното почитување. Ова може да се направи со зборување против насилството, ангажирање други мажи во ставање крај на насилството врз жените или активно преземање одговорности за грижа, и треба да се истражи според изготвувачите на конвенцијата.⁸²

88. Националниот акционен план за спречување на родово засновано насилство што вклучува момчиња, мажи и татковци има за цел да ја зголеми јавната свест за важноста од вклучување на момчињата, мажите и татковците во примарната превенција на родовото насилство и промовирањето на родовата еднаквост. Се однесува на потребата од зајакнување на институционалните капацитети за системско спроведување на образовните програми за спречување на родово базирано насилство и воспоставување програми за поддршка и вклучување на момчињата и мажите во превенцијата на родово базирано насилство. ГРЕВИО го поздравува тоа што властите на Северна Македонија го препознаа големиот потенцијал во вклучувањето на мажите и момчињата во спречувањето на насилството.

89. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да преземат мерки за спречување на сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, преку:

а. промовирање на разбирањето во општеството за родовата природа на насилството врз жените;

б. промовирање на промени во менталитетот и ставовите изразени од јавното мислење кои придонесуваат за оправдување и продолжување на насилството врз жените;

в. решавање на структурните нееднаквости меѓу жените и мажите како основни причини за таквото насилство;

г. промовирање на програми и активности за зајакнување на жените.

Б. Подигнување на свеста (член 13)

90. Во 2020 година, Министерството за труд и социјала спроведе кампања за поттикнување на пријавување на семејно насилство за време на вонредна состојба поради пандемијата Ковид-19. Кампањата беше емитувана на социјалните мрежи и на јавната телевизија. Понатаму, летоци и постери со информации за тоа каде да се пријави семејно насилство беа дистрибуирани на места каде што посетуваат жени, како што се аптеки, маркети и продавници. Ова резултираше со зголемен број полициски пријави за семејно насилство.⁸³ Во јули 2022 година беше спроведена нова кампања, чија цел беше да се подигне свеста за заштитата на жените што ја овозможува Законот за ЗСЗНЖСН, испраќајќи ја пораката дека овие облици на насилството не е приватна работа. Кампањата беше емитувана на националната телевизија и социјалните мрежи.

⁸¹ Explanatory Report, paragraph 85.

⁸² Explanatory Report, paragraph 88.

⁸³ Information obtained during the evaluation visit.

91. Независното регулаторно тело „Агенција за аудио и аудиовизуелни услуги“ е дел од Мрежата за медиумска писменост, која моментално има 73 членови, вклучувајќи невладини организации и образовни институции. Агенцијата помогна во ширењето на кампањата „Не сте сами“ што ја спроведува Министерството за труд и социјална политика.⁸⁴ Дополнително, властите водат годишни кампањи во текот на шеснаесетдневниот активизам против насилството врз жените во ноември.

92. Во 2019 и 2020 година, мисијата на ОБСЕ во Скопје спроведе кампања за борба против родовите стереотипи наречена „Зборувај против гласините“, која ангажираше повеќе од 20 000 учесници онлајн и офлајн и имаше за цел да ги замени штетните гласини против жените и девојките со позитивен контра-наративи.⁸⁵ Исто така, други меѓународни организации како UN Women во минатото спроведуваа кампањи за подигање на свеста, на пример за детските бракови кај ромската заедница.

93. Иако ГРЕВИО ги поздравува горенаведените кампањи, тој исто така забележува дека тие се фокусирале на семејното насилство, оставајќи ги настрана сите други форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција. Така, идните кампањи треба да бидат насочени и кон сексуално насилство и силување, сексуално вознемирување, принуден брак, следење, дигитални манифестации на насилство врз жените, принуден брак итн. Згора на тоа, се чини дека сè уште нема кампања за подигање на свеста за штетата предизвикана на децата кои се сведоци на семејно насилство. ГРЕВИО смета дека властите треба да направат повеќе напори да испрати порака за нулта толеранција за каква било форма на насилство врз жените. Во тој контекст, ГРЕВИО посочува дека би било важно активно да се вклучат женските невладини организации во дизајнот и спроведувањето на кампањите за подигање на свеста, со цел да се искористат придобивките од нивната експертиза за директно работење со жртвите, или финансиски да се поддржат кампањите развиени од женски невладини организации. .

94. Покрај таргетирањето на општата популација, ГРЕВИО открива дека има потреба од диверзификација на активностите за подигање на свеста, така што информациите и пораките што се шират се релевантни за посебните потреби и грижи на ранливите групи жени, како што се жените кои припаѓаат на етничките малцинства, инвалиди или постари жени. Во тој контекст, ГРЕВИО го поздравува тоа што Министерството за труд и социјална политика заедно со другите засегнати страни организираа настани во заедницата за жени и девојки Роми во Шуто Оризари во 2022 и 2023 година, информирајќи ги за достапните услуги за жртвите на насилство. Учествуваа членови на НВО, полицијата, ЦСР и многу други владини и невладини служби, за да им се овозможи на членовите на заедницата да идентификуваат кого би можеле да побараат помош. Оваа кампања беше придружена со национална кампања на социјалните медиуми која доби големо внимание. Планирани се дополнителни настани во заедницата, насочени кон различни етнички групи на жени и девојки.⁸⁶

95. Понатаму, кампањите за подигање на свеста треба да бидат дизајнирани за да се надминат тешкотиите со кои се соочуваат одредени жени, како што се жените кои живеат во рурални или приградски области, за пристап до главните информации и/или модерна информатичка технологија.⁸⁷ Дополнително, подигнувањето на свеста кај сите жени и девојки за

⁸⁴ . www.avmu.mk.

⁸⁵ <https://www.osce.org/mission-to-skopje/492826>.

⁸⁶ <https://northmacedonia.unfpa.org/en/news/unfpa-launched-campaign-%E2%80%9Cthere-help-life-withoutviolence%E2%80%9D>

⁸⁷ GREVIO baseline evaluation report on Albania, paragraph 57

меѓународните правни норми и стандарди за женските човекови права и еднаквоста меѓу жените и мажите, исто така, треба да се опфати со идните кампањи. Жените, исто така, треба да бидат свесни за достапните правни лекови за да ги бараат своите права, и на домашен и на меѓународен план.

96. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да ги диверзифицираат нивните напори за подигање на свеста со цел да се справат со сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, покрај семејното насилство. Треба да се посвети посебно внимание за да се допре до ранливите групи на жртви, особено кога тие се изложени на ризик од меѓусекторска дискриминација, и соодветно да се информираат жените жртви за нивните права според меѓународното право за човекови права. Кампањите треба да се спроведат преку партнерство со женски невладини организации кои се активни во поддршката на жените жртви на насилство.

В. Образование (член 14)

97. Ставовите, убедувањата и моделите на однесување се обликуваат многу рано во животот. Затоа, образовните установи имаат важна улога во промовирањето на еднаквоста меѓу жените и мажите и човековите права. Според тоа, член 14 бара дизајн на наставен материјал кој промовира еднаквост меѓу жените и мажите, нестереотипните родови улоги, меѓусебното почитување, ненасилното решавање на конфликти во меѓучовечките односи, правото на личен интегритет и што ги информира учениците за различните форми на родово базирано насилство врз жените.

98. Во 2018 година, Северна Македонија усвои измени на Законот за учебници за основно и средно образование, со цел дополнително ограничување на дискриминаторската и стереотипната содржина на учебниците и обезбедување на нивниот квалитет. Истата година се донесени измени на Законот за основно образование со кои се проширија мерките за заштита од дискриминација и унапредување на еднаквоста, како и афирмативна акција за надминување на дискриминацијата по која било основа. ГРЕВИО го поздравува тоа што изменетата шема за основно образование содржи посебно поглавје за обезбедување родова чувствителност/еднаквост, кое поттикнува родова перспектива во обуката на наставниците, наставните содржини без родови стереотипи и користење родово сензитивен пристап, повикувајќи на критички однос кон родовата нееднаквост.

99. Членот 35 од Законот за ЗСЗНЖСН предвидува дека Министерството за образование и наука презема превентивни мерки како што се воведување програми за еднаквост меѓу жените и мажите, ненасилно решавање конфликти, елиминирање на стереотипите засновани на пол, култура, обичаи, верувања и традиции и други практики кои се засноваат на идејата за инфериорност на жените. Понатаму, Законот за ЗСЗНЖСН воведува активности за превенција од насилство и сексуално образование⁸⁸ во основните и средните училишта. Членот 36 од Законот за ЗСЗНЖСН вели дека програмите за ненасилно разрешување конфликти, промовирање на родовата еднаквост и елиминирање на родовите стереотипи и други штетни практики мора да започнат уште во предучилишното образование, што ГРЕВИО го поздравува. Покрај тоа, ГРЕВИО со интерес забележува дека во 2022 година, државното биро за развој на образованието состави Нацрт Национална стратегија за сеопфатно сексуално образование (CSE) во основните училишта

⁸⁸ Information on the evaluation of the pilot programme is available at: <https://24.mk/details/evaluacija-na-pilotprogramata-za-seopfatno-seksualno-obrazovanie>.

2023-2030 година, која предвидува воведување на CSE во сите основни училишта во 9-то одделение. . Насилството е една од седумте компоненти опфатени со стратегијата. Во тој контекст, ГРЕВИО повторува дека Препораката CM/Rec(2019)1 до земјите-членки за спречување и борба против сексизмот повикува на соодветни на возраста, засновани на докази и научно точни и сеопфатни секс и сексуалност да се вградат во училиштето ГРЕВИО, со што се поттикнува властите да понудат сродни курсеви на сите нивоа на образовниот систем.

100. Според информациите обезбедени од властите, сите области опфатени со член 35 од Законот за ЗСЗНЖСН се присутни во наставните програми како што се моментално на сила, главно опфатени под предметот „образование за животни вештини“, но и интегрирани во други предмети. Сепак, податоците покажуваат дека родовите стереотипи продолжуваат да играат улога во изборот на наставни предмети за девојчињата и момчињата во средното образование.⁸⁹ ГРЕВИО е свесен дека на мерките преземени за спроведување на член 14 од конвенцијата им треба време за да се постигне посакуваниот ефект. Мора да се внимава на нивното континуирано спроведување за да се постигнат посакуваните резултати.

101. ГРЕВИО ги поздравува тековните напори преземени од властите на Северна Македонија за ревизија на учебниците и наставните програми во училиштата со цел да се елиминираат родовите стереотипи. Амандманите се подготвуваат за наставни материјали со родово-базирани или друг вид стереотипи. Исто така, треба да се преземат чекори за промовирање во неформалното образование, како и во спортските, културните и слободните активности на принципи на еднаквост меѓу жените и мажите, нестереотипни родови улоги, меѓусебно почитување и ненасилно решавање на конфликти во меѓучовечките односи.

102. ГРЕВИО ги поканува властите на Северна Македонија да продолжат со нивните напори за спроведување на член 14 од Истанбулската конвенција на сите нивоа на образование, вклучително и на:

а. продолжување на ревизијата на учебниците и наставните програми со цел да се елиминираат дискриминаторските и стереотипните содржини;

б. промовирање во неформалното образование, како и во спортските, културните и слободните активности на принципите на еднаквост меѓу жените и мажите, нестереотипните родови улоги, меѓусебното почитување и ненасилното решавање на конфликти во меѓучовечките односи.

Г. Обука на стручни лица (член 15)

103. Стандардот што го постави конвенцијата во нејзиниот член 15 е оној за систематска почетна и тековна обука на релевантните професионалци кои се занимаваат со жртви или извршители на сите акти на насилство. Обуката која е потребна мора да опфати спречување и откривање на такво насилство, еднаквост меѓу жените и мажите, потребите и правата на жртвите и спречување на секундарна виктимизација.

104. Имаше неколку иницијативи за обука на различни професионални групи, врз основа на проекти или други иницијативи, и спроведени или од властите или од меѓународните организации, често во соработка со НВО. Полицијата, персоналот во прифатните центри за азил

⁸⁹ State Statistical Office and UN Women, “Women and Men in North Macedonia: a statistical portrait of trends in gender equality”, p. 32, 2022

и службениците за случаи на азил веќе добиваат одредено ниво на почетна или тековна обука, главно за семејно насилство и во многу помала мера за некои други видови насилство опфатени со Истанбулската конвенција. Сепак, ГРЕВИО идентификуваше неколку други професионални групи за кои би била потребна посистематска и поширока обука за да се дојде до посеопфатно разбирање на различните форми на насилство против жените (освен семејното насилство), нивната родова природа и динамика, како и нивната поврзаност со нееднаквоста на жените со мажите. Од особена важност е да се обезбеди почетна обука и обука за сите оние кои се во директен контакт со жени жртви на семејно и родово базирано насилство.

105. ГРЕВИО со задоволство забележува дека членот 11 од Законот за ЗСЗНЖСН го обврзува лицата кои го спроведуваат законот да бидат обучени за истиот, вклучувајќи ги, меѓу другото, локалните власти, судството, јавното обвинителство и полицијата. Оваа обврска се протега на подготовка и спроведување на програма за почетна и тековна обука за професионалците кои работат на насилство врз жените и семејното насилство, со цел институционализирање на овие обуки. Исто така, постои законско барање, пропишано во член 17 од Законот за ЗСЗНЖСН, Министерството за труд и социјална политика да одобри и да обезбеди квалитетен и повеќеагенциски пристап на програмите за обука за насилство врз жените и семејно насилство за различни професионални групи. Законот предвидува и формирање на регистар на обучени лица за спроведување на почетна и континуирана обука за насилство врз жените и семејно насилство. Сепак, остануваат празнини во спроведувањето на релевантните законски одредби, кои ќе бидат разгледани подолу. Во однос на полицијата, ГРЕВИО го поздравува тоа што има голем број полициски инспектори кои се специјализирани за семејно насилство и кои поминале низ обука на работното место за родово одговорно полициско работење во случаите на семејно насилство. Полицијата има корист од институционализираната основна обука за семејно насилство и се прават напори тоа да се прошири и на обуката за време на службата. За жал, процесот на обука на полицајците е одложен поради ограничувањата поврзани со Ковид-19 и очигледно, оттогаш тие не се обновени. Исто така, во 2019 и 2020 година, членовите на неколку професионални групи добија обуки за родово чувствително обезбедување услуги на жртвите; сепак, бидејќи не беа постигнати сите релевантни професионалци, ќе бидат потребни дополнителни обуки за сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, динамиката и циклуси на семејно насилство и за штетниот ефект што го има врз децата сведочењето на насилството. За да се спречи секундарната виктимизација преку нечувствително испрашување, треба да се интензивира специфична обука на сите службеници за спроведување на законот кои можат да дојдат во контакт со жртви на насилство, вклучително и решавање на прашања околу „митовите за силување“ и родовите стереотипи. Во овој контекст, ГРЕВИО го поздравува тоа што е развиен прирачник за полициски службеници за обезбедување родово чувствителни услуги за поддршка на жртвите на семејно насилство со цел нивна основна обука. Исто така, во 2022 година МВР спроведе обука за 50 полицајци на теми како ризик проценки, спроведување на наредби за забрана за итни случаи и мерки за привремена заштита.

106. Што се однесува до судиите и јавните обвинители, Академијата за судии и јавни обвинители редовно спроведува обуки и воведува наставен материјал за прашања како што е еднаквоста меѓу жените и мажите, нестереотипните родови улоги, меѓусебното почитување, ненасилното разрешување конфликти во меѓучовечките односи, родовото насилство врз жените и право на личен интегритет. Овие активности Академијата ги спроведува во почетната и континуирана обука за превенција од насилство врз жените, заштита на жртвите на насилство, како и казнување на сторителите на насилство. Претходните обуки опфатија теми како што се стандардите утврдени со Истанбулската конвенција, водење разговори со малолетници и жртви

на сексуална експлоатација, санкции за сторителите на семејно и родово насилство, како и дебата за нацрт-законот за ЗСЗНЖСН (пред неговата посвојување). ГРЕВИО ги поздравува овие иницијативи за обука, но забележува дека тие не ги покриваат откривањето и основните причини за различните други форми на насилство против жените, шемите и динамиката на злоупотреба, како и спречувањето на секундарната виктимизација, ниту пак се однесува на насилството по одвојувањето. Тоа се теми кои треба да бидат опфатени во идните обуки.

107. Со оглед на несоодветноста на судскиот одговор на насилството врз жените, што е обработено во Поглавјата V и VI од овој извештај, ГРЕВИО е загрижен дека во практиката континуираната обука на судиите и обвинителите за насилството врз жените е оставена на нивните сопствена дискреција, и покрај тоа што е задолжителна, како што е пропишано со закон. Индикациите добиени од ГРЕВИО од граѓанските организации покажуваат дека постои недостиг на свест и знаење кај судиите и јавните обвинители, кои честопати не го гледаат насилството врз жените или семејното насилство како сериозно кривично дело и затоа често се обидуваат да посредуваат и да ги помират партнерите. , советувајќи ја жртвата да се врати дома кај сторителот.⁹⁰ Дополнително, на стручните лица кои работат во пробациските служби кои се вклучени во поддршката на процесите на одлучување во судството и вештаците кои даваат мислења за посета на дете или правата на старателство немаат соодветна обука. ГРЕВИО на тој начин смета дека континуирано а неопходна е задолжителна обука за судиите, јавните обвинители и сите други релевантни правни професионалци и вештаци.

108. Покрај тоа, во светлината на измените на Кривичниот законик усвоени во февруари 2023 година, многу би било препорачливо полицијата, судиите и јавните обвинители и сите релевантни правни професионалци да добијат длабинска обука за новите законски одредби, со цел да обезбедуваат нивна доследна и систематска примена во пракса.

109. Кога станува збор за образовен кадар, член 35 став 4 од Законот за ЗСЗНЖСН.пропишува дека Министерството за образование и наука мора да обезбеди, преку Бирото заРазвој на образованието, континуирана едукација за родова еднаквост, ненасилно разрешување конфликти, почитување на разликите, информации за сите форми на родово засновано насилство врз жените и семејно насилство и сексуално и родово образование. ГРЕВИО ја поздравува оваа јасна посветеност на обуката на образовниот персонал и ги пофалува властите дека речиси 88% од сите наставници во основното образование ја завршиле оваа обука.

110. Здравствените работници честопати први стапуваат во контакт со жена жртва на насилство. Затоа, нивната обука за различните форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција е од клучно значење. Сепак, почетните обуки и обуките кои се во тек на работа не се спроведуваат систематски, главно се фокусираат на семејното насилство, а во многу помала мера на сексуалното насилство. Потребни се повеќе напори за да се опремаат оние кои работат во здравствениот сектор со потребното знаење за сите форми на насилство врз жените, нивните причини и последици.

111. Социјалните работници се уште една важна професионална група која често се среќава со жртви на насилство и има релевантна улога во борбата против семејното насилство. Персоналот во ЦСР добива иницијална обука, како и обука на работното место од Институтот за социјални дејности за работа со жртви на насилство врз жените и семејно насилство. Институтот врши надзор над стручната работа на центрите и подготвува годишни програми кои се однесуваат на потребите за континуирана обука на стручните лица. Во 2022 година во рамки на

⁹⁰ NGO written submission by Gender Equality Platform, and information obtained during the evaluation visit

континуирано стручно образование се обучени 986 стручни лица, од кои 817 жени, а 169 мажи. ГРЕВИО ја поздравува континуираната обука на социјалните работници, но забележува дека нивната обука не ги вклучува сите форми на насилство врз жените опфатени со Конвенцијата.

112. Како заклучок, систематската и задолжителна почетна и тековната обука за родово засновано насилство врз жените не е институционализирана за сите релевантни професионалци, и таа силно се фокусира на за семејното насилство, оставајќи ги настрана повеќето други форми на насилство врз жените. Ограничувањата поврзани со пандемијата „Ковид-19“ се чини дека запреа многу од иницијативите за обука и оттогаш не продолжија. Мора да се направат дополнителни напори за обука со цел да се обучат сите релевантни професионалци за сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција. ГРЕВИО забележува, во тој контекст, дека законското барање за воспоставување и одржување на регистар на обучени лица за спроведување на почетна и континуирана обука сè уште не е спроведено. Треба да се воведат протоколи и насоки кои се цврсто втемелени на стандардите наведени во Истанбулската конвенција и кои се однесуваат на должностите и одговорностите на професионалците за ефективен одговор на насилството врз жените и на основните причини, вклучително и разбирањето на неговата родова динамика. Невладините организации и граѓанските организации треба систематски да бидат вклучени во развојот на материјали за обука за сите форми на насилство врз жените. Покрај тоа, материјалите за обука треба периодично да се ажурираат со цел да се вклучат нови случувања и наоди. На крајот, треба да се воспостави редовна, стандардизирана и институционализирана евалуација на знаењето стекнато преку обуката.

113. ГРЕВИО со интерес забележува дека во 2022 година е развиен е-модул за обука за родово базирано насилство и семејно насилство, насочен кон професионалци кои работат во заштитата на жртвите на овие форми на насилство.⁹¹

114. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат сите професионалци кои се занимаваат со жртви или сторителите да добијат систематска и задолжителна почетна и тековна обука за идентификување и реагирање на сите форми на насилство врз жените, вклучувајќи ја и нејзината дигитална димензија, додека се фокусира на човековите права на жртвите, безбедноста, индивидуалните потреби и зајакнувањето, спречувањето на секундарната виктимизација. Обуката треба да опфати теми како што се употребата на заштитни мерки, психолошката динамика на семејното насилство врз жените, насилството по одвојувањето и штетното влијание на сведочењето на семејното насилство врз децата, вклучително и потребата да се земе предвид семејното насилство при определувањето на старателството. и правата за посета. Покрај тоа, обуката треба да се заснова на принципи на недискриминација и еднаквост меѓу жените и мажите и да се развијат во тесна соработка со независните женски НВО кои обезбедуваат специјалистичка поддршка на жените жртви на насилство. Треба да се утврдат јасни протоколи и насоки за да се постават професионални стандарди што треба да ги следи персоналот.

Д. Програми за превентивна интервенција и третман (член 16)

1. Програми за сторители на семејно насилство

⁹¹ <https://emodulirbn.mtsp.gov.mk/>.

115. Членот 56 од Кривичниот законик и членот 58 од Законот за ЗСЗНЖСН пропишуваат дека судството може да нареди сторителот на семејно насилство и насилство врз жените да следи програма за превентивно лекување. Сепак, ГРЕВИО не беше информиран од властите колку сторители биле испратени на лекување од зависност од алкохол/дрога или ментална болест.

Тој сака да укаже, како што беше забележано во претходните извештаи за евалуација, дека програмите кои се фокусираат на медицински третман за злоупотреба на супстанции или проблеми со менталното здравје, но истовремено не се насочени кон промена на однесувањето кај сторителите на семејно насилство со нагласување на потребата да се преземат одговорност за нивните насилни дејствија, не претставуваат превентивна интервенција и програми за третман во смисла на член 16 од конвенцијата.⁹²

116. Исто така, сторителите можат да бидат упатени на програма за лекување од страна на ЦСР и од пробациската служба на Министерството за правда. По изречена привремена мерка за заштита од страна на суд, сторителот е задолжително да присуствува на програма за лекување.

117. ГРЕВИО забележува дека се воведени правилници за програмите на сторители.⁹³ Признавајќи ја намерата на властите да воспостават јасни стандарди и насоки за програмите на сторители, ГРЕВИО забележува дека студијата за мапирање на програмите за сторители во Западен Балкан, спроведена од Европската мрежа за работа со сторителите, во партнерство со UN Women, заклучи дека „имплементацијата на програмите за сторители е изненадувачки слаба во пракса“. ⁹⁴ Ефективно, постои само една функционална програма имплементирана од владин субјект, имено во ЦСР во Скопје, иако во земјата има осум владини советодавни центри, кои сите се организациски единици на ЦСР. Извештајот од мониторингот спроведен од страна на НВО Хера во 2021 година заклучи дека - со исклучок на програмата во ЦСР Скопје – овие програмите не се функционални.⁹⁵ Во другите центри, нема доволно обучен персонал за работа со сторителите - вкупно, има околу седум советници за целата земја.⁹⁶ Покрај тоа, ГРЕВИО забележува дека во моментот нема програми за сторители на семејно насилство кои се во притвор.

118. Се чини дека не постои строга поделба помеѓу работата со сторителите и советувањето за парови, бидејќи ГРЕВИО добил индикации од граѓанското општество дека жртвата, па дури и децата на двојката понекогаш се повикуваат да присуствуваат на советување заедно со сторителот.⁹⁷ ГРЕВИО смета дека оваа практика не е во согласност со барањата на Истанбулската конвенција и затоа треба да се прекине.

⁹² Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 199

⁹³ A Rulebook on the Manner of Implementation of the Protective Order-Mandatory Psychosocial Treatment for Perpetrators of Family Violence was adopted in 2015, and a Guide on Standards and Procedures for the Work of the Counselling Centres for Perpetrators of Domestic Violence by Institute for Social Affairs was introduced in 2018.

⁹⁴ Jovanović, S. & Vall, B., Perpetrator Programmes in the Western Balkans; Mapping the Existing Practices and Ways Forward. Berlin: The European Network for the Work With Perpetrators of Domestic Violence (WWP EN), p. 69, 2022, available at: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/06/perpetratorprogrammes-in-the-western-balkans-mapping-the-existing-practices-and-ways-forward>.

⁹⁵ <https://hera.org.mk/wp-content/uploads/2022/06/Izveshtaj-za-sproveduvanje-na-Istanbulskata-konvencija.pdf>

⁹⁶ Information obtained during the evaluation visit

⁹⁷ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate and EIJ, p. 49, and information obtained during the evaluation visit.

119. Бројот на сторители на семејно насилство на кои им е наредено секоја година да следат третман е низок во споредба со бројот на, на пример, издадени налози за заштита. Во 2021 година беа изречени 806 налози за заштита, но само 46 сторители добија мандат да се лекуваат.⁹⁸ Така, ГРЕВИО забележува дека достапните законски мерки не се доволно искористени. Во секој случај, нема капацитет за лекување на сите сторители на семејно насилство. Вкупно, 87 сторители на семејно насилство добиле третман во 2020 година во советувалиштата на ЦСР, а 75 во 2021 година.

120. ГРЕВИО заклучува дека ЦСР не обезбедува доволен број на програми за сторителите на семејно насилство во согласност со член 16 од конвенцијата, и на тој начин укажува на итната потреба од воспоставување на понатамошни адекватни програми кои ќе ги инкорпорираат основните елементи утврдени во оваа одредба и во соодветните делови од Објаснувачкиот извештај на Истанбулската конвенција.⁹⁹ Тие ја вклучуваат потребата да се осигура дека програмите ги поттикнуваат сторителите да преземат одговорност за своите постапки, да ги преиспитаат нивните ставови и верувања кон жените. понатаму, програмите треба да инкорпорираат родово разбирање на насилството врз жените. Друг основен принцип на програмите за сторители е потребата да се воспостави тесна соработка со специјализираните служби за поддршка на жените, агенциите за спроведување на законот, судството, пробационите служби и детската заштита или канцелариите за заштита на децата каде што е соодветно. За да се заштитат жените од понатамошно насилство и да се избегне на жртвите да им се даде лажно чувство на сигурност, приоритет мора да се земе предвид потребите и безбедноста на жртвите, особено кога тие сè уште живеат со својот насилник. Дополнително, како што претходно забележа ГРЕВИО, краткорочното и долгорочното влијание на сите програми на сторители треба да се процени со независни субјекти, во согласност со стандардните методолошки правила, и редовно треба да се вршат независни научни студии за методите на лекување, со цел да се анализира дали програмите навистина служат за нивната превентивна цел.¹⁰⁰ Покрај тоа, тековните меѓународно признати стандарди, исто така, укажуваат дека програмите за сторители треба да ја земат предвид перспективата на децата кои живеат во навредливи односи.¹⁰¹

121. Што се однесува до програмите за сторителите што ги водат граѓански организации, постои само една таква програма во цела Северна Македонија. Организиран е во Првиот семеен центар во Скопје и раководен од невладината организација Хера, која ја формираше програмата во 2013 година и најголемиот дел од своите средства ги добива од градот Скопје, но и од меѓународни донатори. Персоналот е обучен за работа со сторителите, врз основа на експертизата од Австрија и Хрватска.¹⁰² ГРЕВИО нема информации за содржината на програмата или за бројот на советници кои биле обучени да ја користат програмата. Центарот има интегрирана услуга за жени и деца жртви на семејно и родово насилство, и спроведува протокол со кој строго се одделува работата со сторителите од работата со жртвите, што ГРЕВИО го поздравува. Дел од работата на центарот е да се осигури безбедноста на жртвите и да им понуди психосоцијална поддршка. Повратните информации од жртвите за однесувањето на сторителите се земаат предвид во програмата со сторителите. Дополнително, родителските вештини се дел од работата со сторителите, каде што децата се присутни во семејството, а

⁹⁸ WWP EN, Perpetrator Programmes in the Western Balkans, p. 71.

⁹⁹ Explanatory Report, paragraphs 103-104

¹⁰⁰ See: Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 204

¹⁰¹ Hester, M. and Lilley, S.J. (2014). Domestic and sexual violence perpetrator programmes: Article 16 of the Istanbul Convention. Strasbourg: Council of Europe, page 16.

¹⁰² Information obtained during the evaluation visit.

постои посебен тим од психотерапевти кои работат само со деца жртви на семејно насилство. По завршувањето на третманот, Првиот семеен центар известува до субјектот што го упатил сторителот. Дополнително, некои сторители доброволно учествуваат во програмата(ите).

122. Првиот семеен центар примаше клиенти од цела Северна Македонија, но мораше да ги намали услугите поврзани со сторителите на семејно насилство поради кратењето на средствата од страна на Град Скопје поврзани со пандемијата Ковид-19, и покрај зголемувањето на побарувачката. Ова резултираше со листи на чекање дури и за сторителите од Скопје кои сакаат да добијат третман.¹⁰³ ГРЕВИО е загрижен поради недостигот на доволно места за лекување и смета дека се потребни итни мерки за да се осигури дека секој сторител на семејно насилство може да има пристап до програмите за третман и интервенција без одлагање, со ставање на одржливи средства на располагање на постоечките програми. ГРЕВИО ја нагласува реалната потреба за зголемување на капацитетите на достапните програми за интервенција и третман на сторителите на семејно насилство и за подобрување на достапноста на таквите програми низ целата земја.

123. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да ја подобрат достапноста низ целата земја на програми за превентивна интервенција и третман за сторителите на семејно насилство кои ги вклучуваат основните елементи утврдени со член 16 од Истанбулската конвенција, вклучително и во услови за притвор и за амбулантски третман, и да се осигура дека програмите се одржливо финансирани и соодветно екипирани. Субјектите кои работат со сторителите треба да бидат вградени во локалните повеќеагенциски структури и тесно да соработуваат со релевантните засегнати страни, како што се организациите за поддршка на жените, полицијата, правосудниот систем и општите служби за поддршка.

124. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат влијанието на сите програми на сторители да го оценуваат независни субјекти, во согласност со стандардните правила на методологијата.

2. Програми за сексуални престапници

125. Програма за осудени сексуални престапници беше пилотирана во КПУ Идризово во 2017 година. Таа беше развиена во соработка со надворешни експерти и Советот на Европа во рамките на проектот „Зајакнување на заштитата на правата на осудените лица“.¹⁰⁴ Сепак, се чини дека овој проект не беше спроведен во други затвори. На ГРЕВИО не му беа дадени информации за содржината на програмата.

126. Според знаењето на ГРЕВИО, програми за третман на сторителите на сексуално насилство надвор од затворските простории не постојат во Северна Македонија, ниту пак е можно сексуалните престапници да продолжат со лекување за време на пробната служба. Сепак, ГРЕВИО забележува дека Министерството за труд и социјална политика разви акционен план за работа со сторителите (2022-2027), кој ги вклучува иницијатива за развој на програма за третман на сторители на сексуално насилство. ГРЕВИО се надева дека овој акционен план ќе се спроведе без одлагање.

¹⁰³ Information obtained during the evaluation visit.

¹⁰⁴ www.coe.int/en/web/cooperation-in-police-and-deprivation-of-liberty/fyrom-hf-see

127. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да продолжат со нивните тековни планови за проширување на програмите за интервенција и третман на сторителите на сексуално насилство во согласност со барањата од член 16, став 2 од Истанбулската конвенција, земајќи ги предвид ветувачките практики развиени на меѓународно ниво, со општа цел да се спречи повторното кривично дело.

Г. Учество на приватниот сектор и медиумите (член 17)

128. Согласно член 37 од Законот за ЗСЗНЖСН, медиумите треба да ја подигнат свеста за сите форми на родово засновано насилство врз жените и семејното насилство, да промовираат родова еднаквост и да ги елиминираат родовите стереотипи, преку информативни и едукативни радиодифузни програми. Понатаму, информативниот и медиумскиот персонал ќе работи со здруженија или ќе креира сопствени стандарди за професионално известување за насилството врз жените и семејното насилство.

129. Според Законот за еднакви можности на жените и мажите од 2012 година, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, која е независно регулаторно тело, подготвува годишни анализи за третманот на родовите прашања и за тоа како жените и мажите се застапени на националната телевизија. Во согласност со горенаведениот Закон, еднаш годишно, Агенцијата доставува извештај до Собранието на Република Северна Македонија на патот на портретизирање и прикажување на жените и мажите, како и родовите прашања опфатени во програмските концепти и содржини на радиодифузерите.¹⁰⁵ Исто така, објави насоки за мониторинг стандарди во известувањето за случаи на родово засновано насилство во 2021 година, што ГРЕВИО го поздравува.¹⁰⁶

130. ГРЕВИО со интерес забележува дека Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги редовно одржува состаноци и работилници за новинари и медиумски персонал, често во соработка со невладини организации активни на полето на насилството врз жените. Во јуни 2022 година, беше организирана работилница на тема „Родово базирано насилство и стандардите за професионално новинарско известување“, со што се имплементира релевантната мерка во Акцискиот план за Истанбулската конвенција што ГРЕВИО го поздравува.¹⁰⁷ Во 2021 година, неколку невладини организации ги здружија напорите за изработка на Прирачник за родово сензитивно известување во медиумите, кој беше презентираан на работилницата.¹⁰⁸ Покрај тоа, група невладини организации составија јавно достапни модули за учење за новинарите и медиумскиот персонал за да им помогнат подобро да ги разберат прашањата поврзани со семејното насилство и насилството врз жените.¹⁰⁹

131. Во февруари 2023 година, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни услуги лансираше нова веб-локација наменета да биде ресурсен центар за медиумите и новинарите, каде што тие можат да најдат домашно законодавство и меѓународни документи за родот, вклучително и родово засновано насилство; истражување на Агенцијата и граѓанските организации за различни родови прашања и теми; линкови до Центрите за социјална работа, невладини

¹⁰⁵ <https://avmu.mk/en/13738-2/>.

¹⁰⁶ <https://avmu.mk/en/2021/11/10/avms-guidelines-adopted-on-monitoring-the-implementation-of-reporting-standards-in-cases-of-gender-based-violence-in-the-media/>

¹⁰⁷ <https://avmu.mk/en/2022/06/17/workshop-held-on-gender-based-violence-and-the-professional-journalistic-reporting-standards/>.

¹⁰⁸ <https://hops.org.mk/wp-content/uploads/2021/07/ZA-WEB-A4-MKD.pdf>.

¹⁰⁹ <https://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2021/03/Moduli-za-mediumska-pismenost-UN-vimenfinal.pdf>

организации, женски линии за помош, како и мобилна апликација за безбедност на жените.¹¹⁰ Веб-страницата исто така има за цел да и помогне на јавноста да најде релевантни информации, како на пример како да пријави родово и семејно насилство.

132. ГРЕВИО ја пофалува Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги за проактивниот пристап што го презема во промовирањето на родовата еднаквост во медиумите. Сепак, се чини дека начинот на кој медиумите во Северна Македонија извештаите за насилството врз жените сè уште содржат родово пристрасен јазик, имаат тенденција да ги сензационализираат случаите на семејно насилство и заземаат критички став кон жртвата. Отколку да се испитаат дејствијата на сторителот.¹¹¹ Затоа се неопходни континуирани напори за да поттикнете ги медиумите да обезбедат дека стандардите во однос на нестереотипните и несексистичките портретот на жените, вклучително и во контекст на известувањето за насилството врз жените, се забележани.¹¹²

133. ГРЕВИО има добиено од медиумски организации посочување дека жените новинарки се несразмерно мета на говорот на омраза на интернет и коментарите на мизогинизмот.¹¹³ Затоа го поздравува тоа што мисијата на ОБСЕ во Скопје разви курс за е-учење кој има за цел да им помогне на женските медиумски професионалци да усвојат пристапи за дигитална безбедност што ќе придонесе за нивна безбедност на интернет.¹¹⁴ Сепак, ГРЕВИО нагласува дека таквите мерки мора да бидат придружени со решителна акција од страна на органите на прогонот и судството за да се изведат пред лицето на правдата сторителите на дигиталната димензија на насилството врз жените.¹¹⁵

134. Што се однесува до приватниот сектор, ГРЕВИО не е запознаен со никакви иницијативи од властите на Северна Македонија за активно поттикнување на компаниите да учествуваат во развојот и спроведувањето на политиките за спречување на насилството врз жените и семејното насилство.¹¹⁶ Ова може да биде во форма на развивање партнерство со медиумите во кампањи за подигање на свеста, во изготвување насоки за внатрешна саморегулација и механизми за поплаки за насилство врз жените, како што е сексуалното вознемирување, и преку поттикнување на работна средина каде насилството врз жените е отворено осудено и жртвите чувствуваат дека можат да бидат слушнати и поддржани.

135. Во светлината на постојано растечкиот проблем на насилството врз жените извршено преку дигитални средства,¹¹⁷ Компаниите за интернет и комуникациска технологија (ИКТ) треба да се охрабрат да се вклучат во спречувањето на насилството врз жените извршено преку употреба на ИТ технологијата.

136. Дополнително, во партнерство со граѓанското општество, властите треба да размислат за развој на програми насочени кон овозможување на децата, родителите и воспитувачите да

¹¹⁰ www.rodotimediumite.mk

¹¹¹ See, for example, <https://unbiasthenews.org/fixing-macedonia-reporting-gender-based-violence/> and <https://www.reportingdiversity.org/public-room-how-the-n-macedonian-media-missed-the-opportunity-to-shed-light-ongender-based-violence/>.

¹¹² 112. See also the Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member states on preventing and combating sexism, available at: <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-1-on-preventing-and-combating-sexism/168094d894>

¹¹³ Information obtained during the evaluation visit.

¹¹⁴ <https://www.osce.org/mission-to-skopje/502870>.

¹¹⁵ See Chapter VI, Articles 49 and 50.

¹¹⁶ Explanatory Report, para. 106.

¹¹⁷ See GREVIO's General Recommendation No. 1 on the Digital Dimension of Violence against Women

зает критички пристап и да се заштитат себеси од (други) штетни слики и пораки од сексуална или насилна природа пренесени со информации и комуникациски технологии.

137. ГРЕВИО ги поканува властите на Северна Македонија да:

а. продолжуваат со нивните напори да ги охрабрат медиумите да обезбедат дека се почитуваат стандардите за саморегулација во однос на нестереотипното и несексистичкото прикажување на жените, вклучително и во контекст на известувањето за насилството врз жените;

б. храбрете го приватниот сектор, вклучително и ИКТ компаниите, да земат активно учество во спречувањето на насилството врз жените и да осмислат програми насочени кон заштита на децата од штетните слики и пораки од сексуална или насилна природа пренесени преку информациските и комуникациските технологии.

IV. Заштита и поддршка

138. Поглавје IV од Истанбулската конвенција има за цел повеќеслојна, професионална и ориентирана структура на поддршка на жртвите за секоја жена која доживеала некој од облиците на насилство опфатени со конвенцијата.

A. Општи обврски (член 18)

139. Членот 18 од Истанбулската конвенција поставува голем број општи принципи што треба да се почитуваат при обезбедувањето на општи и специјализирани заштитни и помошни услуги. Еден од овие принципи е потребата службите да дејствуваат на усогласен и координиран начин со вклучување на сите засегнати агенции, земајќи го предвид односот помеѓу жртвите, престапниците, децата и нивната поширока социјална средина. Решавањето на комплексноста на насилството врз жените бара воспоставување на интервентен систем кој ги вклучува сите релевантни политички сектори, административни нивоа и актери. Мултисекторските и мултиагенциските интервенции на национално, регионално и локално ниво се клучни за да се обезбеди ефективен и кохезивен одговор на сите форми на насилство. Ефикасната координација на локално ниво е особено важна во смисла на обезбедување дека одговорите одговараат на потребите на заедницата и за обезбедување на „едношалтерски“ услуги за жртвите.

140. Членот 12 од Законот за ЗСЗНЖСН предвидува дека се подготвуваат протоколи за меѓуинституционална соработка, на ниво на релевантни национални институции и на ниво на локална самоуправа. ГРЕВИО со интерес забележува дека Министерството за труд и социјална политика формираше работна група за изготвување на Протокол за повеќагенциска соработка меѓу сите субјекти одговорни за преземање мерки за превенција, превенција и заштита на жртвите од сите форми на насилство врз жените и семејно насилство, со поддршка од УНФПА и Британската амбасада. Работната група ја сочинуваат претставници на сите релевантни министерства, Судскиот совет, Советот на јавни обвинители и граѓанските организации. Протоколот беше во процес на усвојување во моментот на изготвување на овој извештај.

141. Понатаму, согласно член 55 од Законот за ЗСЗНЖСН, ќе се формираат мултисекторски тимови, кои се состојат од членови на ЦСР, полиција, здравствена установа и член од граѓанска организација. Таквите тимови се одговорни за изготвување на безбедносни планови за жените жртви на родово засновано насилство и жртви на семејно насилство, вклучувајќи ги и децата; и да спроведуваат координирани активности со цел да се пружи помош на жртвата.

142. Се чини дека во пракса, во Северна Македонија се воспоставени неколку структури за соработка со повеќе агенции, како што е 24/7 специјалистички интервентен тим за ранливи лица во Скопје. Формирани се мултисекторски тимови за жртви на семејно насилство во неколку ЦСР и мултисекторски тимови за заштита на децата жртви на злоупотреба, запоставување и насилство се воспоставени во 12 градови. Сепак, се чини дека граѓанските организации не се вклучени во овие структури, што е за жалење.

143. Иако ГРЕВИО ги поздравува овие законски задолжени чекори кон воспоставување на повеќагенциски пристап, тој исто така забележува дека постоечката повеќагенциска соработка се фокусира речиси исклучиво за семејно насилство и не вклучува други форми на родово базирано насилство опфатени со конвенцијата.

Недостасуваат насоки, стандардни оперативни процедури за специфични професионални групи и протоколи за повеќеагенциска соработка, а сè уште не се донесени неколку неопходни подзаконски акти на Законот за ЗСЗНЖСН. Протокол за повеќеагенциска соработка во случаи на семејното насилство е донесено според претходниот „Закон за семејно насилство“; сепак, ГРЕВИО не е свесен дека сè уште е во употреба. Покрај тоа, ГРЕВИО доби индикации од граѓанското општество дека кога полицијата и ЦСР спроведуваат стандардизирани проценки на ризик, тие систематски не ги вклучуваат сите релевантни органи или специјализирани невладини организации.¹¹⁸ Сите овие се елементи кои треба да се земат предвид при спроведувањето на членот 18 од Истанбулската конвенција.

144. Иако ГРЕВИО го поздравува тоа што жртвите на семејно и родово засновано насилство врз жените можат да добијат низа услуги и поддршка во ЦСР, тој исто така откри дека центрите немаат капацитет и специјализирани советници и затоа не се во можност да ги исполнат сите нивни задачи. Не постојат други „едношалтерски“ услуги, кои би понудиле низа услуги понудени од агенции за спроведување на законот, адвокати, терапевти, медицински професионалци и социјални работници во истата просторија.

145. Дополнително, ГРЕВИО е загрижен за фактот дека жените кои се обраќаат до општите и специјализираните служби за поддршка може да бидат свесни дека постои безусловна обврска за пријавување на професионалци и поединци доколку се сомневаат во случај на семејно насилство или насилство врз жените. Тоа значи дека во пракса, пристапот до услугите за поддршка на жените кои не сакаат да пријават насилство е ограничен. Покрај тоа, оваа практика е во спротивност со пристапот насочен кон жртвата на Истанбулската конвенција, која бара да се обезбеди агенција за жртвите.¹¹⁹

146. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да ги прошират и зајакнат нивните сегашни напори за воспоставување интегрирани структури за соработка со повеќе агенции за заштита и поддршка на жртвите на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, кои ги вклучуваат сите релевантни актери, вклучително и женските специјалистички услуги за поддршка.

147. За таа цел, ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да развијат и усвојат задолжителни упатства и/или протоколи за релевантни професионалци за тоа како да одговорат на случаите на сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, врз основа на мулти-агенциска соработка, давајќи должно внимание на специфичните потреби на жените жртви во однос на специфичната форма на насилство. Овие упатства и/или протоколи треба да се засноваат на родово разбирање на насилството врз жените, да се фокусираат на човековите права и безбедноста на жртвите, да имаат за цел зајакнување и економска независност на жените жртви и избегнување на секундарна виктимизација, како што е наведено во член 18 став 3.

Б. Информации (член 19)

148. Истражувањето на ОБСЕ за насилството врз жените во Северна Македонија од 2019 година покажа дека речиси половина од анкетираниите жени неодамна не виделе никакви реклами за борба против насилството врз жените. Речиси две третини се чувствуваа донекаде информирани што да прават во случај да го искушат тоа, но не многумина беа запознаени со специјализираните услуги за поддршка на жртвите на насилство врз жените што ги нудат

¹¹⁸ Information obtained during the evaluation visit

¹¹⁹ For more details, see Chapter IV, Article 28

невладините организации.¹²⁰ Сепак, согласно Законот за ЗСЗНЖСН, откако жената жртва на насилство ќе стапи во контакт со властите, таа има право да биде информирана за мерките, активностите и услугите за заштита и да ги избере услугите и мерките за помош, поддршка и заштита, што ГРЕВИО го поздравува.

149. Како дел од кампањата за поттикнување на пријавувањето на семејното насилство во 2020 година, Министерството за внатрешни работи, заедно со ОБСЕ и УНФПА, изработи информативни флаери и постери за жртвите на родово засновано насилство врз жените и семејното насилство, со информации за како да се пријавите во полиција, правата на жртвата и достапноста на услугите за поддршка. Тие беа дистрибуирани на јавни места на кои често се посетуваат од жени (аптеки, маркети, институции итн.) за време на пандемијата Ковид-19. Сепак, не е јасно дали овие информативни материјали се достапни во сите релевантни јазици и во формати кои се достапни за жените со попреченост, или дали кампањата продолжува.

150. ГРЕВИО забележува со загриженост дека извештајот од 2022 година, подготвен од локална невладина организација предводена од Ромки со седиште во Скопје, покажа дека само 60% од жените Ромки кои пријавиле родово насилство во Центрите за социјална работа добиле информации за нивните правата како жртви.¹²¹ Мора да се вложат повеќе напори за да се осигура дека сите жени жртви на форми на насилство опфатени со конвенцијата добиваат навремени и сеопфатни информации за услугите за поддршка и правните и други достапни мерки, на јазик што го разбираат.

151. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат професионалците од сите релевантни институции да преземат попроактивен пристап за информирање на жртвите и да обезбедат поширока дисеминација на информации за услугите за поддршка и правни мерки што се достапни на жртвите на сите форми на насилство врз жените и семејното насилство, на јазик што го разбираат, вклучително и во формати кои се достапни за жртвите со попреченост.

В. Општи услуги за поддршка (член 20)

1. Социјални услуги

152. ГРЕВИО повторува дека е од фундаментално значење да се поддржат жените жртви на семејно насилство преку шеми за домување за да им се овозможи да ги обноват своите животи.¹²² На сличен начин, од клучно значење е да се обезбеди пристап до пазарот на труд за жените жртви на семејно насилство преку развивање специфични шеми како што е соработката со работодавците од јавниот или приватниот сектор и да им се обезбедат можности за стручна обука, да се забрза нивната реинтеграција во работната сила и на тој начин да се придонесе за нивната економска независност.¹²³

153. Членот 88 од Законот за ЗСЗНЖСН пропишува дека персоналот на социјалните и здравствените служби е должен да обезбедува поддршка и помош на жртвите на семејно насилство и жените жртви на родово базирано насилство, како и да ги упатува до специјализирани служби за поддршка. Едно од првите места на кои треба да се обратите откако

¹²⁰ OSCE-led survey on violence against women in North Macedonia (2019), p. 60-61

¹²¹ <http://www.errc.org/reports--submissions/research-on-the-access-and-functionality-of-the-system-for-protection-of-fromani-women-victims-of-domestic-violence-on-the-territory-of-skopje>.

¹²² See GREVIO baseline evaluation reports on Austria, paragraph 95; Germany, paragraph 143; Portugal, paragraph 127; and Serbia, paragraphs 110 and 115.

¹²³ GREVIO baseline evaluation report on Germany, paragraph 143

сте доживеале семејно насилство или родово базирано насилство врз жените се ЦСР. ГРЕВИО е свесен за голем број грижи во врска со функционирањето на ЦСР, вклучително и дека центрите се недоволно вработени и дека персоналот е преработен, но имаат широк опсег на одговорности кон жените жртви на насилство, како што се советување, одлучување за правата на посета по разделбата, спроведување на проценки на ризик и одлучување за соодветните заштитни мерки, аплицирање за привремени налози за заштита и следење на почитувањето на тие наредби (види членови 45 до 48 од Законот за ЗСЗНЖСН). ГРЕВИО го поздравува тоа што беше спроведена студија за задоволството на жените жртви на насилство како корисници на услугите на ЦСР. Сепак, оваа студија покажа дека во пракса, ЦСР немаат доволно ресурси да им помогнат на жените во процесот на надминување на последиците од насилството и започнување нов живот.¹²⁴ ГРЕВИО со загриженост ги забележува тврдењата на актерите од граѓанското општество дека социјалните работници често ги упатуваат жените жртви на семејно насилство во центри за семејно советување/советување за парови.¹²⁵ Понатаму, жените жртви кои припаѓаат на групи кои се, или можат да бидат изложени на ризик од меѓусебна дискриминација, како што се Ромките, жените со попреченост и жените со проблеми со злоупотреба на супстанции искусуваат дополнителни бариери кога се приближуваат до ЦСР¹²⁶

154. ГРЕВИО е загрижен што за време на вонредната состојба поврзана со пандемијата COVID-19, ЦСР беа затворени и имаа ограничена достапност само преку телефон. Ова затворање остави многу жени жртви на семејно насилство без социјална поддршка со месеци ГРЕВИО смета дека треба да се подготват планови за итни случаи за да се избегне таква ситуација во иднина.

155. Осврнувајќи се на економското зајакнување на жените жртви на насилство, Министерството за труд и социјална политика усвои Програма за реинтеграција на жртвите на насилство согласно член 99 од Законот за ЗСЗНЖСН. Подготвен е нацрт документ од оваа програма, кој опфаќа модели за привремено сместување, психолошко советување со менторство, различни видови финансиска помош, можности за образование и обука во различни области, како и мерки за вработување. Оваа програма, исто така, предвидува дека мерките за вработување и поддршка треба да бидат прилагодени на специфичните потреби на жртвите, што ГРЕВИО го поздравува. Згора на тоа, ЦСР може да ги упати жените жртви на насилство во Агенцијата за вработување, каде што може да се запишат во програма за вработување, да посетуваат курсеви за обука и да добијат поддршка за да најдат вработување или да започнат сопствен бизнис. Жените жртви на родово и семејно насилство се конкретно наведени како целни групи, на пример за пристап до субвенционирано вработување и за менторска поддршка доколку одлучат да започнат сопствен бизнис, што ГРЕВИО го поздравува. Сепак, нема достапни податоци за тоа колку жени ги користеле овие услуги.

156. Се чини дека не постојат програми кои би им дале приоритет на жените жртви на семејно или родово засновано насилство во шемите за социјално домување, што би било особено релевантно за жените на кои им треба прифатливо домување откако ќе останат во засолниште или ќе мораат да напуштат други привремени станови .

¹²⁴ National Network to End Violence Against Women and Domestic Violence, Baseline study report on satisfaction of women victims of violence as users of services in Centers for Social Work in North Macedonia, p. 22, January 2021, available at: <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/en/research-and-publications-on-the-network/>.

¹²⁵ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJ, page 35.

¹²⁶ Information obtained during the evaluation visit

157. ГРЕВИО забележува дека според Законот за социјална заштита, жените жртви на родово засновано насилство не се препознаваат како корисници на различните социјални и финансиски форми на поддршка што им ги дава државата на граѓаните во социјален ризик. Само жртвите на семејно насилство имаат корист од таквата поддршка, пристап до засолништа, советување и еднократна финансиска помош. Во пракса, ова последново честопати не ја надминува веќе ниската горна граница од 15.000 денари (околу 240 евра),¹²⁷ како што вообичаено се движи помеѓу 1.000 и 4.500 денари (17 до 73 евра).¹²⁸

158. ГРЕВИО нагласува дека со цел соодветно да се препознаат и да се одговори на потребите на жртвите на насилство, обуката на сите релевантни професионалци, како што се службениците за домување, службениците на пазарот на трудот, Службениците за социјална заштита и давателите на здравствени услуги за формите и последиците од насилството врз жените е од клучно значење. Сепак, таквата обука не е секогаш дел од стандардните наставни програми за обука за државни службеници кои работат во социјална поддршка. Како последица на тоа, жените жртви на насилство кои се обидуваат да стекнат економска независност можеби нема да бидат исполнети со разбирањето што им е потребно.¹²⁹ Жените жртви кои припаѓаат на групи кои можат да бидат изложени на интерсекциона дискриминација доживуваат дополнителни бариери кога им се приближуваат на ЦСР, вклучувајќи ги Ромите, жените со попреченост и жени со проблеми со злоупотреба на супстанции.

159. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да обезбедат соодветни човечки и финансиски ресурси за да им овозможат на Центрите за социјална работа да ги извршуваат своите одговорности на ефикасен начин и да обезбедат обука за социјалните работници за родовата природа на насилството врз жените, вклучително и семејното насилство, целта меѓу другото, да се подобрат нивните капацитети за помош на жените жртви, вклучително и оние кои се изложени на ризик од меѓусекционална дискриминација.

160. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да го подобрат пристапот на жртвите на семејно насилство и насилство врз жените до услугите што ја олеснуваат нивната автономија и да продолжат со спроведување на посветените програми кои се грижат за нивните специфични потреби во областите на вработување, обука и домување, со што ќе се придонесе за нивно закрепнување, економска независност и зајакнување.

2. Здравствени услуги

161. Здравствените работници честопати се првите кои стапуваат во контакт со жена жртва на насилство, поради што нивната способност да ги идентификуваат жртвите и да реагираат чувствително на нивните потреби е од клучно значење.¹³⁰ Ова може да се постигне преку

¹²⁷ Article 62 of the Law on Social Protection

¹²⁸ Baseline study report on satisfaction of women victims of violence as users of services in Centres for Social Work in North Macedonia, p. 23.

¹²⁹ GREVIO baseline evaluation report on Germany, paragraph 143

¹³⁰ The World Health Organization states in that respect that: "While preventing and responding to violence against women requires a multi-sectoral approach, the health sector has an important role to play. The health sector can: advocate to make violence against women unacceptable and for such violence to be addressed as a public health problem; provide comprehensive services, sensitize and train healthcare providers in responding to the needs of survivors holistically and empathetically; prevent recurrence of violence through early identification of women and children who are experiencing violence and providing appropriate referral and support; promote egalitarian gender norms as part of life skills and comprehensive sexuality education

иницијативи за обука за практичарите во јавните и приватните здравствени установи, така што медицинските професионалци можат да бидат запознаени точки на прв контакт за жртвите.¹³¹

162. Протокол за здравствените работници во случаи на семејно насилство,¹³² обезбедувањето насоки како да се одговори на медицинските потреби на жртвите, беше на сила до донесувањето на Законот за VaW и DV во 2021 година, но потоа престанаа да бидат во сила. ГРЕВИО со голема загриженост забележува дека во моментот не постои национален протокол за здравствените работници што би обезбедил стандардизирани патеки за грижа во случаите на насилство врз жените, вклучително идентификација на жртвите, скрининг, дијагноза, третман, документирање на повреди и упатување до соодветни специјалистички услуги за поддршка. Исто така, смета дека сите идни протоколи не треба да се фокусираат само на семејното насилство, туку и да се однесуваат на специфичните потреби на жртвите на различни форми на насилство врз жените опфатени со конвенцијата.

163. ГРЕВИО го поздравува фактот што Прирачникот за однесување на здравствените работници како одговор на родово базираното насилство, вклучително и лицата со попреченост¹³³, подготвен од Институтот за семејна медицина на Министерството за здравство, служи како едукативна алатка за здравствените работници и вклучува дефиниција за родово засновано насилство, ја препознава нерамнотежата на моќта меѓу жените и мажите, применува родово сензитивен и ориентиран пристап кон жртвата, елаборира за идентификацијата на насилството врз жените, ги наведува факторите на ризик и дава насоки за безбедно планирање и документирање на повреди и упатувања до други професионалци. Покрај тоа, Прирачникот обезбедува прашања за скрининг, со цел да им се овозможи на здравствените работници подобро да комуницираат со жените со попреченост и со другите жени кои се предмет на или изложени на ризик од меѓусексиска дискриминација.

164. Покрај тоа, ГРЕВИО забележува дека недостига соработка помеѓу здравствениот сектор и специјализираните служби за поддршка; и дека недостасуваат сигурна нега и стандардизирани патишта за упатување.

165. Иако член 51 од Законот за ЗСЗНЖСН предвидува бесплатни здравствени услуги за жените жртви на СВ и семејно насилство, ГРЕВИО беше информиран од граѓанските организации дека болниците понекогаш им наплаќаат на жртвите партиципација за добивање на здравствената заштита што им е потребна. Во многу случаи, ниту другите услуги не се бесплатни за жртвата (како што се преглед на повреди и медицински третман, документирање на повредите и собирање докази за телесна повреда и менталниот интегритет, издавање медицинска документација за констатираната повреда која јасно и сеопфатно го опишува видот и обемот на повредите и обезбедување медицинска документација на жртвата која може да се користи како доказ во судски случаи). ГРЕВИО со загриженост забележува дека невладините

curricula taught to young people; generate evidence on what works and on the magnitude of the problem by carrying out population-based surveys or including violence against women in populationbased demographic and health surveys, as well as in surveillance and health information systems." See www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women.

¹³¹ ee GREVIO baseline evaluation report on Denmark, paragraph 110.

¹³² Official Gazette of the Republic of Macedonia, 2010.

¹³³ . Fimka, T., Stavrik, K., Fakovik, N., Matevska, V., Kocovska, E. (2020). Manual for Conduct of Health-care Workers in Cases of Gender-based Violence, including Persons with Disabilities. Skopje: HERA, Association for Health Education and Research (in Macedonian only), available at: <https://hera.org.mk/prirachnik-za-postapuvane-na-zdravstvenite-rabotniczivo-slučaj-na-rodovo-bazirano-nasilstvo-vkluchuvajki-gi-i-liczata-so-poprechenost/>

организации укажуваат на тоа дека некои болници и здравствени центри го обврзуваат пристапот до бесплатните здравствени услуги на сертификат од ЦСР во кој се наведува дека жената официјално пријавила дека е жртва на насилство.

166. Згора на тоа, ГРЕВИО е загрижен дека неколку групи жени се соочуваат со дополнителни бариери во пристапот до здравствени услуги, вклучително и ЛБТИ жени,¹³⁴ Ромки и жени со попреченост.¹³⁵ ГРЕВИО доби информации од невладините организации кои работат со жртви дека често има недостиг од лекарите во ромските населби и областите каде што живеат Роми, што доведува до сериозни здравствени последици за жените жртви на насилство.¹³⁶ Неодамна објавениот извештај откри дека од 15 жени Ромки жртви на родово засновано насилство кои биле интервјуирани, само на еден му била понудена потребната медицинска нега по пријавување насилство во Центарот за социјална работа.¹³⁷ Жените со попреченост жртви на родово базирано насилство се соочуваат со повеќе бариери кога се обидуваат да пристапат до давателите на здравствени услуги, како што се проблеми во комуникацијата поради недостаток на преведувачи за знаковен јазик или недостаток на информативен материјал во достапни формати и физички бариери за жени со намалена подвижност. Во исто време, жените со попреченост имаат поголема веројатност да станат жртви на насилство, со неодамнешен извештај кој укажува на повисоки стапки на преваленца од општата популација.¹³⁸ Европската комисија забележа дека жртвите на родово базирано и семејно насилство се соочуваат со сериозни предизвици во пристап до здравствени услуги за време на пандемијата Ковид-19.¹³⁹ Во овој контекст, ГРЕВИО беше информиран за ветувачката практика дека двете мобилни гинеколошки амбуланти се дел од националниот здравствен систем, кои се грижат за жени кои инаку не би имале пристап до акушерска здравствена заштита, на пример жени во проституција, жени со проблеми со зависности, жени Ромки, жени во руралните области, жени во затвор и жени мигранти.

167. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да:

а. да се осигура дека медицинската помош и документација им се обезбедуваат бесплатно на жените жртви на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, без разлика дали инцидентот е пријавен кај властите;

б. воведување протокол за здравствените работници за да се обезбедат стандардизирани патеки за грижа во случаи на насилство врз жените и семејно насилство кои вклучуваат идентификација на жртви, скрининг, дијагноза, третман, документирање на повредите и упатување до соодветни специјалистички служби за поддршка;

в. промовирање и институционализирање на повеќеагенциска соработка помеѓу здравствениот сектор и специјализираните служби;

г. да обезбеди еднаков и безбарьерен пристап до здравствена заштита за сите жени жртви на семејно насилство и насилство врз основа на пол, без дискриминација.

¹³⁴ CEDAW concluding observations on North Macedonia, 2018.

¹³⁵ Information obtained during the evaluation visit.

¹³⁶ Information obtained during the evaluation visit

¹³⁷ www.errc.org/reports--submissions/research-on-the-access-and-functionality-of-the-system-for-protection-of-romani-women-victims-of-domestic-violence-on-the-territory-of-skopje.

¹³⁸ . OSCE Mission to Skopje, Preventing Gender-based violence against women and girls with disabilities, 2022, available at: www.osce.org/mission-to-skopje/513250

¹³⁹ EC progress report North Macedonia 2022.

Г. Специјалистички услуги за поддршка (член 22)

168. Целта на специјалистичката поддршка е да се обезбеди сложена задача за зајакнување на жртвите преку оптимална поддршка и помош за задоволување на нивните специфични потреби. Голем дел од ова најдобро го обезбедуваат женските организации и услугите за поддршка кои се обезбедуваат, на пример, од страна на локалните власти со специјалист и искусен кадар со продлабочено познавање на родовото насилство врз жените. Важно е да се осигура дека овие услуги се доволно распространети низ целата земја и се достапни за сите жртви. Покрај тоа, овие служби и нивниот персонал треба да бидат способни да се справат со проблемот различни видови насилство опфатени со опсегот на Истанбулската конвенција и да се обезбеди поддршка за сите групи жртви, вклучувајќи ги и тешко достапните групи.

169. И владините и невладините субјекти во Северна Македонија нудат специјалистичко советување и поддршка за жените. Во областа на семејното насилство, примарни даватели на услуги за поддршка се Центрите за социјална работа и организациите за правата на жените. ЦСР работи со осум шелтер центри, а ЦСР на град Скопје дополнително работи со Интегративното советувајќиште за брак, семејство и семејно насилство.¹⁴⁰ Сепак, ГРЕВИО не доби информации за Интегративното советувајќиште, особено дали применува советување за парови/ семејна терапија во случаи на насилство од интимен партнер.

170. Невладините организации за правата на жените обезбедуваат низа специјализирани услуги за поддршка, вклучувајќи засолниште, правна помош, психосоцијална помош и телефонски линии за помош. Постојат, на пример, девет специјализирани служби управувани од невладини организации за психо-социјална поддршка на жртвите на сите форми на насилство опфатени со конвенцијата. Во Скопје има две специјалистички советувајќишта, од кои едното е финансирано од Град Скопје. НВО понатаму спроведуваат услуги за застапување, издаваат извештаи, спроведуваат истражувања и активно се вклучени во елаборацијата на правни и политички мерки, што ГРЕВИО ги поздравува. И покрај незаменливата и важна поддршка што им ја даваат на жртвите на семејно и родово засновано насилство, како на индивидуално така и на колективно ниво, нивниот пристап и капацитет се попречени од недоволното и проектно финансирање, првенствено зависно од меѓународни и/или приватни донатори.¹⁴¹ Покрај тоа, иако има широка понуда за поддршка достапна во главниот град, тоа не е случај во другите градови или региони во земјата. Многу области немаат достапно психосоцијално советување за жените жртви на насилство. Жените кои живеат во руралните области се соочуваат со посебни потешкотии во пристапот до специјалистичка поддршка за семејно насилство или други форми на насилство опфатени со конвенцијата. ГРЕВИО смета дека обезбедувањето соодветна географска дистрибуција на таквите услуги низ целата земја треба да биде приоритет.

171. ГРЕВИО со загриженост забележува дека специјализираните служби за поддршка во Северна Македонија силно се фокусираат на обезбедувањето советување и помош на жртвите на семејно насилство.

Жртвите кои доживуваат други форми на насилство врз жените, како што се сексуално насилство, сексуално вознемирување, следење, манифестации на насилство врз жените во неговата дигитална димензија, FGM, насилство врз основа на таканаречената „чест“ и принуден брак, исто така имаат пристап до овие специјализирани услуги за поддршка. Сепак, персоналот

¹⁴⁰ www.jumcsrskopje.gov.mk/oddel-sovetuvaliste

¹⁴¹ See Chapter II, Financial resources and Non-governmental organisations and civil society

не може секогаш да биде обучен или да има специјално знаење за сите овие форми на насилство. Дополнително, услугите не секогаш се грижат за жени со специфични потреби, кои се изложени на ризик или се предмет на интерсекциона дискриминација, како што се жени со попреченост, жени во проституција, жени мигранти и баратели на азил, жени со проблеми со зависности и други. И на крај, не постојат специјализирани служби за жени жртви на насилство, управувани од невладини организации за правата на жените во југозападните и југоисточните региони на Северна Македонија. Треба да се преземат повеќе напори и политички мерки со цел да се обезбеди жените жртви на сите форми на насилство опфатени со конвенцијата да имаат еднаков и без бариери пристап до специјализирани услуги, без дискриминација. Понатаму, специјализираните служби треба да се постават во соодветна географска дистрибуција.

172. Безусловното барање за пријавување до властите случаи на семејно насилство според Законот за ЗСЗНЖСН се однесува и на невладините организации, бидејќи член 41, став 2 од Законот за СВ и СВР прецизира дека секое лице во правно лице е должно да пријавете ги информациите што ги имаат за родово засновано насилство врз жените или семејно насилство во полиција или во ЦСР.¹⁴² Со оглед на тоа дека женските невладини организации се правни лица, ГРЕВИО со голема загриженост забележува дека таквите барања за известување, доколку се имплементираат, може сериозно да влијае на односот на доверба помеѓу специјалистички даватели на услуги за поддршка и жени жртви. Меѓусебната доверба е еден од темелите на работата на женските невладини организации, а недостатокот од истата на крајот може да ги обесхрабри некои жени да се обратат за да побараат помош.¹⁴³ Примената на должноста за известување подеднакво на владини и невладини даватели може да го загрози обезбедувањето услуги што се засноваат на доверливост - основен принцип според кој работат специјализираните услуги од жени кон жени.¹⁴⁴ Една од причините зошто жените често претпочитаат да ги откријат своите искуства на женските невладини организации (наместо на државните агенции) е тоа што женските невладини организации целосно го почитуваат принципот на приватност и доверливост. ГРЕВИО смета дека има потреба да им се дозволи на жртвите можност да се обратат до женските невладини организации, кои немаат обврска да го пријават насилството до властите, со неколку исклучоци наведени во препорачаните стандарди за услуги за поддршка.¹⁴⁵ Покрај тоа, обврската за известување значи дека жените жртви на насилство можеби не сакаат да побараат помош во ЦСР.

173. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да го поддржат воспоставувањето на услуги за поддршка со низок праг за жртвите кои имаат специјално знаење за сите форми на насилство врз жените, надвор од семејното насилство, врз основа на пристап насочен кон жртвата и зајакнување и земајќи ги предвид потребите на одредени групи жени, вклучително и оние кои се или можат да бидат изложени на меѓусекторска дискриминација, потпирајќи се на долгогодишната експертиза и искуство на женските

¹⁴² See in this respect Chapter IV, Reporting by professionals

¹⁴³ GREVIO baseline evaluation report on Bosnia and Herzegovina, paragraph 142.

¹⁴⁴ GREVIO baseline evaluation report on Slovenia, paragraph 209

¹⁴⁵ Recommended standards for support services require that confidentiality must be guaranteed, which means that any written or spoken communication or other information containing anything that could identify the victim or the service used should only be passed on to others with the service user's informed consent. The only exceptions are to protect the service user when there is a reason to believe that her life, health or freedom is at risk and to protect the safety of others when there is a reason to believe that they may be at risk. See Council of Europe, Kelly L. and Dubois L. (2008), Combating violence against women: Minimum standards for support services. Council of Europe, Strasbourg, page 39.

невладини организации. Покрај тоа, мора да се обезбеди соодветна географска дистрибуција на таквите услуги.

174. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да ја разгледаат обврската за известување наметната на женските невладини организации, давајќи должно внимание на еден од основните принципи на нивната работа, а тоа е заштита на доверливоста и приватноста на жртвите.

Д. Засолништа (член 23)

175. Во Северна Македонија има 11 засолништа управувани од владата, вклучително и една специјална за жртви на трговија со луѓе и сексуално насилство. Тие се финансирани од Министерството за труд и социјална политика. Засолништето во Струмица е финансирано од општината на градот, но управувано од невладина организација. Повеќето засолништа за жртви на семејно насилство се наоѓаат во поголемите градови и тешко достапни за многу жени од руралните и оддалечените области. Во целиот полошки регион нема засолниште, иако овој регион е густо населен.¹⁴⁶ Ново засолниште во Положичкиот регион беше планирано да се отвори во декември 2022 година.

176. Само три објекти се управувани од НВО, и тоа две засолништа и еден кризен центар (за краткорочно сместување). Еден од нив е привремено сместувачки центар за жртви на насилство дизајниран да ги задоволи потребите на жените земајќи ја предвид нивната сексуална ориентација и родов идентитет. Засолништето со кое управуваше Македонскиот центар за женски права беше затворено, од непознати причини за ГРЕВИО.

177. ГРЕВИО доби индикации и од владини и од невладини извори дека едноставно нема доволно засолништа достапни во Северна Македонија.¹⁴⁷ Во моментот на пишување на овој извештај, имало 103 легла достапни во земјата, што значи дека паѓа помалку од целта за едно семејно место на 10 000 глава на население.¹⁴⁸ Една последица од овој недостаток на капацитет е тоа што во пракса, жените често се бара да го напуштат прифатилиштето по три месеци, иако член 92 од Законот за ЗСЗНЖСН предвидува дека жената може да остане во прифатилиште до една година.¹⁴⁹ Поради тоа, жртвите мораат постојано да се враќаат кај сторителот и со тоа се лишени од потребната заштита. Се чини дека има планови за зголемување на соработката меѓу општините за да се осигура дека жените ќе најдат место во засолниште кога е потребно, но тоа сè уште не е спроведено.

178. ГРЕВИО доби индикации од граѓанското општество дека персоналот во владините засолништа не добива специјализирана обука за да обезбеди соодветна поддршка на жртвите или да ги задоволи нивните потреби.¹⁵⁰ Би било важно да се осигура дека сите засолништа во земјата работат врз основа на родово разбирање на насилството врз жените и пристап насочен кон жртвата, со цел да се зајакнат жртвите и да се олесни нивната автономија, и сите членови на персоналот да добијат релевантна почетна и стручна обука. ГРЕВИО не доби никакви информации за време на посетата дали засолништата се вклучени во механизмите за повеќеагенциска соработка на локално ниво.

¹⁴⁶ <https://meta.mk/en/no-shelter-centers-for-abused-women-in-north-macedonias-polog-region-victims-get-refuge-in-other-cities/>

¹⁴⁷ Information obtained during the evaluation visit.

¹⁴⁸ Explanatory Report, paragraph 134.

¹⁴⁹ Information obtained during the evaluation visit.

¹⁵⁰ Information obtained during the evaluation visit

179. ГРЕВИО е загрижен дека пристапот до засолништата со кои управува ЦСР е условен од тоа жртвата да го пријави насилството во полиција. Тој забележува дека оваа практика не е во согласност со член 23 и мора да се промени.

180. ГРЕВИО го поздравува тоа што постои владино засолниште за ЛБТИ жени и дека повеќето засолништа управувани од владата се приспособени за жени со попреченост. Сепак, забележува дека жените со проблеми со злоупотреба на супстанции, жените во проституција и транс жените имаат ограничен пристап до засолништа.¹⁵¹ ГРЕВИО нагласува дека сите жени мора да имаат пристап до безбедно место за нив и нивните деца, без никакви бариери и без дискриминација.

181. Додека повеќето засолништа се грижат за жртви на семејно насилство, поддршката за жртвите на сексуално насилство се нуди само во едно прифатилиште во земјата. По измена на Законот за социјална заштита во 2018 година, прифатилиштето за жртви на трговија со луѓе обезбедува сместување и психолошка поддршка на жртвите на сексуално насилство. Додека персоналот има долгогодишно искуство во поддршка на жените жртви на трговија со луѓе, недостасуваат специјално обучени професионалци за работа со жени жртви на сексуално насилство. Покрај тоа, засолништето има само ограничен капацитет за сместување. ГРЕВИО забележува дека не постојат специјализирани засолништа за жртви на какви било други форми на насилство врз жените. Девојките и жените кои се изложени на ризик или биле подложени на принуден брак немаат посебно место каде да одат, ниту пак жените и девојките изложени на ризик од насилство врз основа на таканаречената „чест“, да наведем само неколку примери.

182. Прашањето со кое се соочуваат засолништата управувани од невладини организации е дека за да бидат лиценцирани и со тоа да се квалификуваат за владино финансирање, тие мора да бидат без бариери, што не се сите постоечки објекти.¹⁵² ГРЕВИО признава дека целта на системот за лиценцирање е да се обезбеди одредено ниво како што се најмалку два кревети и минимална површина од 6 m² по лице, и пристап без бариери за жените со попреченост, кои се важни фактори. Меѓутоа, во контекст на недостигот на засолништа, на прв приоритет треба да биде да се задржат отворени постоечките капацитети и да не се намалува бројот на слободни места. Дополнително, треба да се изнајдат решенија за да се осигура дека има соодветен број засолништа достапни за жени со попреченост.

183. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да:

- а. зголемување на бројот и капацитетот на соодветни и лесно достапни засолништа кои обезбедуваат безбедно сместување во однос на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција;**
- б. осигурајте се дека засолништата се достапни во соодветна географска дистрибуција;**
- в. да се осигураат дека сите жени жртви на родово засновано насилство и нивните деца имаат пристап до засолништа, без оглед на тоа дали сакаат да го пријават насилството што го претрпеле кај властите и, исто така, да им се понуди можност да се упатат сами;**
- г. развиваат минимални стандарди за квалитет за услугите што се даваат во засолништата, во тесна соработка и во консултација со женските невладини организации, врз основа на родово разбирање за насилството врз жените,**

¹⁵¹ Information obtained during the evaluation visit

¹⁵² On the issue of the licensing system, see Chapter II, Article 9

зајакнувањето на жртвите и пристапот насочен кон жртвите и заснован на човековите права, а земајќи ги предвид ветувачките практики развиени на меѓународно ниво;

- д. да се обезбеди одржливо финансирање и доволно човечки ресурси на засолништата;**
- ѓ. воведување и обезбедување на постојана и специјализирана обука за персоналот.**

Д. Телефонски линии за помош (член 24)

184. Организацијата на жени на Град Скопје работи со национална линија за помош за жртвите од семејно насилство од 1994 година.¹⁵³ ГРЕВИО го поздравува долгогодишното постоење на оваа линија за помош и искуството на организацијата што управува со него. Линијата за помош е достапна 24/7. Повиците се анонимни и третирали доверливо. Обучени волонтери обезбедуваат советување и совети и информираат жртви на семејно насилство на нивните права и можности. Доколку е потребно, повикувачите се упатуваат на релевантни институции, како што се ЦСР, полицијата, здравствениот сектор или друга специјалистичка служба даватели на услуги. Советувањето е достапно на македонски јазик во секое време, а на албански и ромски во текот на одредени времиња.

185. Останува празнина е тоа што советниците кои зборуваат албански и ромски не се достапни деноноќно, ниту пак телефонската линија за помош е достапна за жени со попреченост или сензорни оштетувања, што треба да се санира што е можно поскоро, под претпоставка дека властите ќе обезбедат средства за второто. Покрај тоа, за да се исполнат барањата на конвенцијата, достапните наменски телефонски линии за помош треба да го прошират својот опсег, со цел да се задоволат потребите на жртвите на сите форми на насилство опфатени со конвенцијата, вклучувајќи ги и тешко достапните групи на жртвите. Алтернативно, треба да се воспостават други линии 24/7 за да се адресираат формите на насилство надвор од семејното насилство, како што се сексуално насилство, сексуално вознемирување, принуден брак и други форми на насилство опфатени со конвенцијата. Телефонот за помош прима околу 1200 повици годишно. На крајот, ГРЕВИО беше информиран дека владата обезбедува средства за телефонската линија за помош само пет месеци во годината, додека останатите месеци мора да ги покрие невладината организација која управува со неа, што е загрижувачко.¹⁵⁴

186. Постојат две други телефонски линии за помош за жените жртви на насилство управувани од граѓански организации. Мобилната СОС линија е управувана од Националниот совет за родова еднаквост, достапна 24/7 и обезбедува советување на македонски и албански јазик.¹⁵⁵ Достапни се и советници на англиски, ромски и турски јазик, но не и деноноќно. Добива околу 1000 повици годишно и е поврзан со мобилната апликација „Биди безбеден“.¹⁵⁶ Друга телефонска линија за помош е управувана од Кризниот центар „Надеж“ и е исто така достапна деноноќно за советување на македонски јазик.¹⁵⁷ Оператори кои зборуваат албански се спорадично достапни. Годишно прима околу 500 повици. Двете линии за помош се делумно финансирани од властите, а делумно преку меѓународни донатори.

¹⁵³ <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/en/services-of-organizations/shelter-and-sos-line/>.

¹⁵⁴ Information obtained during the evaluation visit

¹⁵⁵ [www.sozm.org.mk /](http://www.sozm.org.mk/)

¹⁵⁶ See Chapter VI, Articles 49 and 50.

¹⁵⁷ [www.krizencentar.org.mk /](http://www.krizencentar.org.mk/)

187. ГРЕВИО го поздравува тоа што постои бесплатна телефонска линија за родителите и старателите за прашања поврзани со ненасилното родителство, која е достапна секој ден од 15 до 20 часот. Тим од обучени експертите нудат поддршка и советување за „разбирање на потребите на детето, проактивно реагирање на нив, препознавање на различните развојни фази на детето, доследност, учење соодветно однесување без употреба на казна и негување на личните карактеристики на детето како што се самодоверба, упорност, независност, емпатија, љубопитност и одговорност“.¹⁵⁸ Оваа телефонска линија за помош е управувана од Националната мрежа за ставање крај на насилството врз жените и семејното насилство, мрежа на граѓански организации. Не е јасно дали мрежата добива владини средства за функционирање на линијата за помош.

188. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат постојните национални женски линии за помош да нудат советување и совети за жени со попреченост и сензуални оштетувања и да овозможат проширување на опсегот на националните линии за помош за да се обезбеди советување, совет и упатување во врска со сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција од страна на обучен персонал.

189. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат соодветно и одржливо финансирање на граѓанските организации кои работат национални телефонски линии за помош со цел да се обезбеди нивно континуирано работење.

Г. Поддршка за жртви на сексуално насилство (член 25)

Б. Поддршка за жртви на сексуално насилство (член 25)

190. Според член 25 од конвенцијата, од страните се бара да обезбедат збир на холистички услуги за жртвите на сексуално насилство, вклучувајќи итна медицинска нега и траума поддршка во комбинација со форензички прегледи, како и краткорочно и долгорочно психолошко советување и терапија за да се обезбеди закрепнување на жртвата. Таквите услуги треба да ги обезбедува обучен и специјализиран персонал на соодветен начин за да одговори на потребите на жртвите, по можност во центрите за упатување за кризи на силување или сексуално насилство основани во доволен број низ земјата за да се обезбеди лесен пристап. Центрите за кризи за силување обично нудат долгорочна помош која се фокусира на нудење лице в лице советување, групи за поддршка и контакт со други услуги. Тие, исто така, ги поддржуваат жртвите за време на судските постапки преку обезбедување на застапување од жена на жена и друга практична помош. Центрите за упатување за сексуално насилство, од друга страна, може да се специјализираат за непосредна медицинска нега, висококвалитетна форензичка пракса и кризна интервенција. Тие, на пример, може да се постават во болнички услови за да одговорат брзо на сексуални напади со спроведување на медицински прегледи и упатување на жртвата до специјализирани организации базирани во заедницата за дополнителни услуги. Тие, исто така, може да се концентрираат на итно и соодветно упатување на жртвата до соодветни, специјализирани организации за да се обезбеди потребната нега. Препораката е да се формира еден од горенаведените центри на секои 200 000 жители.¹⁵⁹

¹⁵⁸ <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/en/telephone-line-for-parenting/>.

¹⁵⁹ Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 276, and Explanatory Report, paragraph 142.

191. ГРЕВИО го поздравува тоа што неодамна беа формирани три центри за упатување на сексуално насилство во болниците во три поголеми градови (Скопје, Куманово и Тетово) и дека тие се опремени да обезбедат форензички прегледи и итна медицинска нега на жртвите на силување и сексуално насилство. Достапни се и за жени со попреченост. Понудената медицинска нега вклучува гинеколошки преглед, итна контрацепција, тестирање и третман за сексуално преносливи болести, советување за контрацепција и прекинување на несакана бременост. Услугите се бесплатни. Работните стандарди и процедури за Центарот за жени жртви на сексуално насилство и силување се развиени од Министерството за труд и социјална политика. Психолог и психијатар се повикани во центарот кога се прегледува жртвата. Сепак, на ГРЕВИО му беше доставено внимание дека може да поминат неколку часа за да пристигнат психијатарот и/или психологот кога жртвата е прегледана.¹⁶⁰ Покрај тоа, центрите не нудат среднорочна или долгорочна траума поддршка и советување за жртвите, а се чини дека нема систематски упатувања на жртви на силување и сексуално насилство до женските невладини организации кои нудат советодавни услуги. Ова се аспекти од членот 25 кои остануваат да се имплементираат во Северна Македонија.

192. Засега не е постигната препораката за еден центар за упатување криза за силување или сексуално насилство на 200 000 жители.¹⁶¹ Сепак, според надлежните, се планира формирање на дополнителни центри. ГРЕВИО смета дека, во меѓувреме, за оние области во кои нема центри за упатување сексуално насилство, неопходно е да се воспостави јасна патека за прием и третман на жртвите на сексуално насилство/силување во постоечките медицински служби, со цел да се осигура дека форензичките испитувања можат да се спроведуваат бесплатно и брзо, и каде на жртвите им се обезбедува доволно траума нега, психолошко советување и правна помош од обучени и специјализиран кадар. Посебен предизвик кој ГРЕВИО го идентификуваше е обезбедувањето чувствителни одговори на жртвите на силување, бидејќи не постои специјализирана обука за родово засновано насилство врз жените и прегледи чувствителни на жртви за целиот персонал во Центрите.

193. ГРЕВИО со загриженост забележува дека не многу жени ги користеле постоечките услуги. Според статистичките податоци собрани од трите болници во кои се сместени центрите за упатување за сексуално насилство, од 2018 до 2021 година поддршка добиле само 37 жртви на сексуално насилство, од кои 27 биле деца. Затоа, треба да се направи повеќе за да се стекне довербата на жртвите на сексуално насилство и да се подобрат процедурите за пријавување и истрага, со цел да се намали секундарната виктимизација. Во овој контекст, ГРЕВИО потсетува на резултатите од истражувањето на ОБСЕ за насилството врз жените од 2019 година, според кое 3 отсто од жените во Северна Македонија посочиле дека претрпеле сексуално насилство од сегашниот партнер, а 4 отсто од претходниот партнер.¹⁶² 4% изјавиле дека биле принудени на сексуални односи од непартнер. Информациите добиени од граѓанското општество укажуваат на високи број на случаи кои остануваат непријавени поради стигмата и високите нивоа на секундарна виктимизација искусни од жртвите кои пријавиле.¹⁶³ Во моментот, повеќето жртви се носат во постоечките центри од страна на полицијата, а многу малку се јавуваат самоиницијативно.¹⁶⁴ Треба да се направат повеќе напори за информирање на жените за постоењето и функционирањето на Центрите за упатување за сексуално насилство.

¹⁶⁰ Information obtained during the evaluation visit

¹⁶¹ Explanatory Report, paragraph 142.

¹⁶² OSCE-led survey on violence against women in North Macedonia (2019), p. 26

¹⁶³ Information obtained during the evaluation visit.

¹⁶⁴ Information obtained during the evaluation visit.

194. ГРЕВИО укажува на дополнителни можни причини зошто жените ретко пристапуваат до овие центри. Според укажувањата на граѓанското општество, Упатните центри за сексуално насилство, кои се раководени од Министерството за здравство, ја информираат полицијата и јавното обвинителство за секој случај на сексуално насилство, со или без согласност на жртвата.¹⁶⁵ Жртвата мора да го пријави случајот во полиција за да добие официјален лекарски преглед; не може да побара лекарски преглед без пријавување. Во овој контекст, ГРЕВИО потсетува на барањето дефинирано во член 18, став 4 од конвенцијата, кој пропишува дека обезбедувањето услуги нема да зависи од подготвеноста на жртвата да поднесе обвиненија или да сведочи против кој било сторител. ГРЕВИО идентификуваше ветувачки практики во однос на член 25, особено, дека услугите во таквите центри треба да се даваат без разлика дали жртвата сака да пријави насилство во полиција¹⁶⁶ и дека форензичките докази треба да се собираат и складираат, така што жртвата може да донесе одлука дали да пријави или не сексуален напад подоцна.

195. Се чини дека складирањето на форензички докази во моментот не е можно или не се практикува во постоечките центри во Северна Македонија. ГРЕВИО смета дека треба да се воведат системи за складирање на докази, со цел на жртвите на силување и сексуално насилство да им се даде потребното време за размислување. ГРЕВИО нагласува дека второто треба да се поврзе со укинување на обврската за задолжително известување. Пречка за жените кои бараат помош во центрите за упатување сексуално насилство веројатно ќе биде обврската за пријавување на професионалците кои се занимаваат со жртви на силување и други форми на насилство врз жените.¹⁶⁷ Ова ја одзема агенцијата на жените сами да одлучи дали сакаат да го пријават насилството и придонесува жените да не бараат медицинска и психолошка помош што им е потребна откако биле изложени на силување и сексуално насилство.

196. Додека ГРЕВИО има предвид дека Истанбулската конвенција не бара од државите членки да ги основаат двата вида центри предвидени во член 25 (центри за кризни силувања и центри за упатување сексуално насилство)¹⁶⁸ сепак нагласува дека искуството од кризните центри за силување во други земји¹⁶⁹ покажува дека еден од суштинските аспекти на нивната работа е тоа што тие ги обезбедуваат услугите и поддршката доверливо и посветеноста на жртвите дека нема да бидат под притисок да пријават насилство (иако може да биде, доколку сакаат да пријават, да бидат поддржани од персоналот на кризниот центар за силување во текот на целиот судски процес). Свесни за стигмата поврзана со сексуалното насилство, може да се

¹⁶⁵ NGO written submission by Gender Equality Platform.

¹⁶⁶ In its baseline evaluation report on Denmark, GREVIO welcomed the development of a highly specialised network of 10 centres for victims of rape and sexual violence. These centres provide assistance to women and girls over 15 years of age who have been victims of sexual violence in the form of medical care and trauma support combined with forensic examinations. GREVIO noted that victims could seek these services any time after the assault took place, including several years later. It further observed that the standard procedure for medical and forensic examination is carried out irrespective of whether the victim wants to report and that evidence is collected and stored up to 3 months or longer if the victims requests it, so that it can be used for future judicial proceedings, in compliance with the standards set by Article 25; see Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 279

¹⁶⁷ See also Chapter IV.I, Reporting by professionals

¹⁶⁸ Explanatory report, paragraph 139

¹⁶⁹ Brankovic, B. and Saidlear, C. (2021). Promising practice of establishing and providing specialist support services for women experiencing sexual violence: A legal and practical overview for women's NGOs and policy makers in the Western Balkans and Turkey. Vienna: WAVE, European Union, Civil Society Strengthening Platform and UN Women, https://wave-network.org/wp-content/uploads/WAVE_CSSP_Policypaper210917_web.pdf

претпостави дека многу жени во Северна Македонија би ја претпочитале можноста за доверлива поддршка и помош. Истражувањето исто така покажа дека на многу жртви на сексуално насилство можеби ќе им треба поддршка подоцна во времето, па дури и многу години по нападот. Во овој контекст, ГРЕВИО потсетува дека неодамнешното истражување предводено од ОБСЕ покажа дека 3% од жените во Северна Македонија претрпеле сексуално насилство од кој било партнер од 15.¹⁷⁰ години. Земајќи во предвид, дополнително, дека сексуалното насилство честопати недоволно се пријавува поради стигмата и чувствата на срам поврзани со него, ГРЕВИО смета дека можеби е неопходно да се формираат кризни центри за силување (покрај постоечките центри за упатување сексуално насилство), каде што жените може да добие долгорочна психолошка поддршка и советување, веднаш по нападот или многу месеци или години подоцна.

197. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да формираат центри за кризни силувања и/или дополнителни центри за упатување на сексуално насилство кои обезбедуваат итна медицинска нега, траума поддршка, форензички прегледи и непосредна, краткорочна и долгорочна психолошка помош од квалификувани професионалци, кои се обучени за родово засновано насилство врз жените и обезбедуваат прегледи чувствителни на жртвите, во согласност со стандардите утврдени со Истанбулската конвенција.

198. За оние области во кои нема центри за упатување сексуално насилство, во меѓувреме, ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да воспостават јасен пат за жртвите на сексуално насилство и силување, да се осигураат дека форензичките испитувања се вршат брзо и дека на жртвите им се обезбедува доволна траума нега, итно, краткорочно и долгорочно психолошко советување и правна помош од обучен и специјализиран персонал.

199. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да:

- а. подобро информирање на жените за постоењето на центри за упатување сексуално насилство;**
- б. преземање мерки за идентификување и елиминирање на бариерите за да можат жените жртви на сексуално насилство да пристапат до овие центри за поддршка;**
- в. воведување систем за складирање на форензички докази во случаи кога на жртвата и треба време за размислување дали да го пријави силувањето/сексуалното насилство;**
- г. да обезбедат центрите за упатување на сексуално насилство систематски да ги упатуваат жртвите до специјализирани служби за психолошко советување и грижа за траума;**
- д. осигурајте се дека жените жртви на сексуално насилство добиваат услуги во центрите за упатување сексуално насилство без оглед на нивната подготвеност да пријават кај властите.**

200. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да ја разгледаат обврската за професионалците, вклучително и оние кои работат во центрите за упатување сексуално насилство, да пријави случаи на насилство врз жените, освен во ситуации во кои постојат разумни основи да се верува дека е извршен сериозен чин на насилство опфатен со опсегот на Истанбулската конвенција и треба да се очекуваат дополнителни сериозни дејствија. Ова може да бара обврската за пријавување да зависи од претходна согласност на жртвата, освен

¹⁷⁰ OSCE-led survey, on violence against women in North Macedonia (2019), p. 26.

ако жртвата не е таква малолетно лице или не може да се заштити поради интелектуална попреченост.

Ж. Заштита и поддршка на деца сведоци (член 26)

201. Обврската наведена во овој член е да се осигура дека секогаш кога децата биле сведоци на семејно насилство, силување, сексуално вознемирување или други форми на насилство опфатени со конвенцијата, услугите што им се даваат на директните жртви, исто така, се опремени за да одговараат на потребите и правата на секое дете изложено на такво насилство. Иако ова е најрелевантно за случаите на семејно насилство, важно е да се има предвид дека децата може да бидат изложени и на други форми на насилство.

202. Истражувањата покажаа дека децата кои се сведоци како еден од родителите го напаѓа другиот во домот често развиваат емоционални проблеми, нарушувања на когнитивното функционирање и прифаќаат ставови околу насилството кое треба да се адресира на долг рок.¹⁷¹ Затоа е од клучно значење да се обезбеди нивниот пристап до психолошко советување и терапија веднаш штом ќе дојдат до внимание на властите.

203. ГРЕВИО повторува дека сведочењето на семејното насилство меѓу родителите може да биде исто толку штетно за децата како што е и за децата самите да искушат злоупотреба.¹⁷² Добро е истражено негативното влијание на растењето како сведок на семејно насилство; Децата кои живееле во контекст на семејно насилство може да имаат повеќе потешкотии во приспособувањето отколку оние од домовите без насилство.¹⁷³ Често, мажите кои ги злоупотребуваат своите сопружници или партнери се насочени и кон децата. ГРЕВИО нагласува дека сите насоки, политики и мерки за обука треба да се засноваат на признавањето дека, во контекст на семејно насилство, заедничкото родителство може да биде средство за насилникот да продолжи да одржува контрола и доминација над мајката и нејзините деца и нејзините деца и да признаат дека се засегнати и децата кои се сведоци на злоупотреба на еден родител од друг, што ги загрозува нивните најдобри интереси.

204. ЦСР е надлежен орган за заштита на правата на децата, вклучително и децата жртви и сведоци на семејно насилство. Сепак, не беа доставени информации до ГРЕВИО за тоа дали персоналот на ЦСР добил специфична обука за постапување со деца во контекст на семејно насилство. Згора на тоа, ГРЕВИО смета дека овие центри немаат капацитет да понудат такви услуги поради недостигот на персонал, недостатокот на финансии и широкиот опсег на други одговорности што треба да ги исполнат.¹⁷⁴ Покрај тоа, според информациите од граѓанското општество, тие не се сензибилизирани за штетните ефекти на насилството врз децата, што е илустрирано, на пример во случај кога ЦСР испратила дете на советување заедно со родителот насилник.¹⁷⁵

¹⁷¹ "Problems associated with children's witnessing of domestic violence", Jeffrey L. Edleson, VAW Net, available at http://vawnet.org/sites/default/files/materials/files/2016-09/AR_Witness.pdf.

¹⁷² See GREVIO baseline evaluation reports on Austria, paragraph 137; Monaco, paragraph 109; Montenegro, paragraph 165; and Slovenia, paragraph 234

¹⁷³ Hester, M., Pearson, C, Harwin, N. (2007). Making an impact: Children and domestic violence. A reader, second edition. London: Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia

¹⁷⁴ See Chapter IV, Article 20

¹⁷⁵ Information obtained during the evaluation visit. See also Chapter V, Article 31

205. НВО Прв семеен центар во Скопје има програма за советување специјално за деца жртви и сведоци на насилство. Обучени психолози обезбедуваат терапија и поддршка. Три од девет специјализирани служби за психо-социјална поддршка на жртвите на сите форми на насилство управувани од невладини организации низ целата земја, исто така нудат поддршка за децата жртви на насилство. Сепак, овој тип на услуга е достапен само во два региони, оставајќи ги децата во останатите области без психолошка поддршка. ГРЕВИО смета дека треба да се засилат напорите за подобрување на советодавните услуги за деца сведоци на насилство и да се обезбеди соодветна географска дистрибуција. Треба да се посвети внимание за да бидат достапни психолошки интервенции соодветни на возраста засновани на докази и приспособени на специфичните потреби на децата, со цел да им се овозможи да се справат со нивните трауматски искуства, притоа давајќи должно внимание на најдобриот интерес на детето.

206. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да им овозможат на децата кои се сведоци на семејно насилство долгорочно, приспособено психолошко советување од персонал обучен за влијанието на семејното насилство врз децата. Треба да се обезбеди соодветна географска дистрибуција на таквите услуги.

3. Известување од стручни лица (член 28)

207. Законот за СВ и СВ, во неговите членови од 40 до 42, содржи обемна обврска за пријавување наметната на властите и поединците кои имаат сознанија или сомневање за семејно или родово насилство врз жените.¹⁷⁶ Во согласност со неговиот член 41, обврската да се пријави таквото знаење или сомневање во полиција или ЦСР се однесува на високи функционери во државните агенции (како социјална заштита, детска заштита, здравствена заштита, образование, канцеларии за вработување), но и на сите одговорни лица/високи функционери во кое било правно лице. Се чини дека нема исклучоци од оваа обврска. Дополнително, одговорното лице/виш раководител во кое било правно лице е должно таквото сознание/сомнение да го пријави до јавното обвинителство во случаи кога постои непосредна опасност по животот. Според член 42 од Законот за СВ и СВ, информациите во врска со жртвата или сторителот што може да се искористат за идентификување на некој од нив или членови на нивното семејство не треба да се објавуваат во јавноста без изречна согласност на жртвата. Релевантните тела, родителите, старателите имаат должност да го заштитат детето од јавноста. ГРЕВИО е загрижен дека обврските за известување се однесуваат на сите професионалци подеднакво, но главно ќе се фокусира на здравствените работници во следните параграфи.

208. ГРЕВИО смета дека обемните обврски за известување за здравствениот персонал покренуваат прашања околу автономијата на жртвата.¹⁷⁷ Основен елемент на односот лекар-пациент е доверливоста и од здравствените работници генерално се бара да ја почитуваат доверливоста на пациентот. Ова се заснова на идејата дека поединците не треба да бидат спречени да бараат медицински третман поради страв од откривање на неговата или нејзината состојба на трето лице. Доверливиот однос е предуслов за да им се обезбеди на пациентите правилна дијагноза и најдобра можна медицинска нега. Ова е уште поважно за жртвите на семејно насилство, силување, сексуално насилство или други форми на насилство опфатени со Конвенцијата. Во исто време, здравствениот персонал, особено општите лекари, играат важна

¹⁷⁶ According to Article 40 everyone who has information about gender-based violence has a duty to report it to the police, a Social Work Centre, the prosecution or via a hotline. The duty to investigate for the relevant bodies exists even if the report was made anonymously

¹⁷⁷ GREVIO baseline evaluation report on Montenegro, paragraph 148

улога во идентификувањето на жртвите на семејно насилство и можеби се единствените професионалци кои знаат дека жената страда од злоупотреба.

209. Обврската наведена во член 28 од Конвенцијата е внимателно формулирана со цел да му се овозможи на здравствениот персонал, каде што имаат разумни основи да веруваат дека е извршен сериозен чин на насилство и дека треба да се очекуваат дополнителни сериозни акти на такво насилство врз возрастна лице, да го пријават своето сомневање до надлежните органи без да ризикуваат да бидат санкционирани за прекршување на нивната професионална должност за доверливост. Меѓутоа, во случаи кога нема разумни основи да се верува дека ќе бидат извршени дополнителни сериозни акти на насилство, треба да се почитува личната автономија и избор на засегнатата жена. Во Објаснувачкиот извештај експлицитно се наведува дека оваа одредба не наметнува обврска на таквите професионалци да пријават.¹⁷⁸ Исклучок би биле случаите кога жртвата е малолетна или не е во состојба да се заштити себеси поради физички или ментални пречки.¹⁷⁹

210. Задолжителното пријавување всушност може да претставува пречка за барање помош за жените жртви кои не сакаат да покренат формални постапки и/или се плашат од последиците од пријавувањето за нив или за нивните деца (на пример, одмазда од насилникот, финансиска несигурност, социјална изолација или отстранување на децата од нивната грижа). Навистина, еден од резултатите од истражувањето на ОБСЕ за насилството врз жените во Северна Македонија од 2019 година покажа дека тоа понекогаш доведува до тоа жените да прибегнуваат кон измислување приказни за тоа како дошло до нивните повреди со цел да не се ризикува полициската пријава да биде направена против нивна волја.¹⁸⁰ Оваа обврска за пријавување може да доведе и до жените жртви на насилство да не побараат помош од медицински професионалци, плашејќи се дека нивните искуства на насилство ќе бидат изложени без нивна согласност. Свесноста дека професионалците се обврзани да ги пријават своите искуства на властите може особено да влијае на оние жени кои се во ранлива положба, како што се малцинствата, мигрантите, ЛБТИ жените или други групи на жени кои се изложени на ризик од меѓусекторска дискриминација.

211. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат за должноста за известување наметната на професионалците да биде ублажена со целосни и чувствителни информации што и се даваат на жртвата со цел да и се овозможи да донесе информирана одлука и да ја задржи својата автономија.

212. За таа цел, ГРЕВИО силно ги охрабрува властите да ја преиспитаат обврската за професионалците, вклучително и оние кои работат за невладини организации, да пријавуваат случаи на насилство врз жените и нивните деца во полиција и да ги алармираат социјалните

¹⁷⁸ Explanatory Report to the Convention, paragraph 147.

¹⁷⁹ Explanatory Report to the Convention, paragraph 148. With regard to violence committed against children, General Comment No. 13 (2011) of the Convention on the Rights of the Child, paragraph 49, provides that “in every country, the reporting of instances, suspicion or risk of violence should, at a minimum, be required by professionals working directly with children”. In relation to forced marriage and FGM, the Joint General Recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women/General Comment No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices, of 14 November 2014, under its paragraph 55J, provides that “States parties should ensure that it is made mandatory by law for professionals and institutions working for and with children and women to report actual incidents or the risk of such incidents if they have reasonable grounds to believe that a harmful practice has occurred or may occur. Mandatory reporting responsibilities should ensure the protection of the privacy and confidentiality of those who report”.

¹⁸⁰ OSCE-led survey on violence against women in North Macedonia (2019), p. 86

служби, освен во ситуации во кои постојат разумни основи да се верува дека е извршен сериозен чин на насилство опфатен со опсегот на конвенцијата и треба да се очекуваат дополнителни сериозни дејствија. Ова може да бара обврзувањето за пријавување да зависи од претходна согласност на жртвата, освен ако жртвата е дете или не е во состојба да се заштити поради попреченост.

V. Материјално право

213. Поглавје V од Истанбулската конвенција опфаќа низа одредби поврзани со материјалното право, во областа и на граѓанското и на кривичното право. Нивната цел е да помогнат во создавањето, кај сите страни во конвенцијата, потребната законодавна рамка за да се спречи насилството врз жените, да се заштитат од понатамошна виктимизација и да се обезбеди силна интервенција и гонење од страна на агенциите за спроведување на законот.

Во интерес на приоритизирање, овој дел од извештајот се однесува на неколку, но не сите одредби од Поглавјето V од конвенцијата.

A. Граѓанско право

1. Граѓански правни лекови против државата – обезбедување длабинска анализа (член 29)

214. Основна цел на конвенцијата е да се стави крај на неказнивоста за актите на насилство врз жените. Ова не само што бара поединечните сторители да бидат повикани на одговорност преку кривичното право и други мерки, туку исто така да бидат достапни правни патишта за да се оспори и да се реши секој неуспех на државните актери да се усогласат со нивната обврска за длабинска анализа за спречување, истрага и казнување на актите на насилство (член 5 став 2 од конвенцијата).

215. Во однос на граѓанските правни лекови против сторителите на насилство врз жени и семејно насилство (член 29, став 1), Законот за облигационите односи генерално им дава на жртвите законски пат да бараат отштета против оној што предизвикува штета на нечиј имот, губење на заработка или нанесува физичка или ментална вознемиреност или приведување, од небрежност или намерно. Законот предвидува можност за барање и стекнување на материјална и нематеријална штета. Во материјалната штета спаѓаат трошоците за лекување и сите други трошоци поврзани со лекувањето, како и изгубената заработка поради настанатата неспособност за работа во текот на лекувањето; додека нематеријалната штета вклучува физички повреди и ментална вознемиреност претрпени поради нарушување на нормалниот живот, деформитет, напад на угледот, таканаречената „чест“, слободата или правата на една личност, или поради смртта на поврзано лице, како и стравот. Овој правен пат не зависи од утврдување на вина во кривично постапка.

216. Во отсуство на информации кои укажуваат до кој степен ова е остварлив правен пат во пракса за жените жртви на сите форми на насилство опфатени со конвенцијата, и не знаејќи колку предмети се покренувале пред домашните судови годишно, ГРЕВИО не може да донесе заклучок за неговата соодветност и влијание.

217. Во однос на расположливите граѓански правни лекови против државните органи кои не ја исполниле својата должност да ги преземат неопходните превентивни или заштитни мерки во рамките на нивните овластувања (член 29, став 2), член 83 од Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и Семејното насилство воспоставува експлицитно право на жртвата да поднесе тужба пред граѓански суд за утврдување одговорност за неуспехот на државните институции да постапат со должно внимание. Законот дополнително му дозволува на судот да и досуди обештетување на жртвата и да ја обврзе државната институција да преземе мерки за заштита на жртвата според законот. Тужителот кој тврди дека се прекршени одредбите на овој закон е должен да ги изнесе фактите што го прават примарно лице. Потоа, товарот на докажување се префрла на државната институција или агент, кои потоа треба да докажат дека постапиле со потребната внимателност. Во постапките за заштита на жртвите, судот не смее да

ги обврзува странките да постигнат спогодба во случајот. Законот дополнително спречува било какви судски такси и трошоци да паднат на товар на жртвата, пред таа да ја добие изречената финансиска отштета.

218. Според информациите обезбедени од невладините организации, и покрај значителната загриженост покрената за случаи поврзани со неколку јавни службеници во државните институции, вклучително и во полицијата, ЦСР, обвинителствата и судовите кои не ја исполниле својата обврска за длабинска анализа, само една организација досега поднела таков случај во име на жртва. Овој предмет се уште не е одлучен од судовите.¹⁸¹ Затоа, останува нејасно како неуспехот да се постапи со должно внимание е толкуван од страна на судовите и каков ќе биде типот на однесување што може да се изврши според внатрешното право (несовесно/грубо небрежно) и дали прагот бара делото или неуспехот да биде незаконски. ГРЕВИО нагласува дека обврската што произлегува од член 29, став 2, не треба да се смета дека е ограничена на грубо невнимание или намерно непочитување од страна на властите на должноста да го заштитат животот.¹⁸²

219. Во отсуство на информации доставени до ГРЕВИО кои укажуваат до кој степен граѓанските правни лекови против државните органи, како што е опишано погоре, се остварлив правен пат во пракса за жените жртви на насилство во Северна Македонија, не е јасно дали и како жртвите се информирани за нивните права. Затоа не е можно ГРЕВИО да ја процени ефективноста на член 83 од Законот за СВ и СВ.

220. ГРЕВИО со интерес забележува дека индивидуалните претставки за наводна повреда на уставните и законските права може да се поднесат и до Народниот правобранител,¹⁸³ кој исто така може да започне истрага по сопствена иницијатива. Годишниот извештај открива дека во однос на насилството врз жените, Народниот правобранител ги разгледал претставките од жртвите во однос на заштитата, со фокус на децата како индиректни жртви. Според податоците доставени од Канцеларијата на Народниот правобранител, тие имале многу малку случаи на насилство врз жените (во првата половина на 2022 година само два случаи на семејно насилство; пет случаи во 2021 година; и три случаи во 2020 година);¹⁸⁴ Случаите главно се однесуваа на поплаки за непостапување од страна на Центарот за социјална работа или полицијата или каде жртвата мораше да ги сноси трошоците за здравствена заштита.¹⁸⁵ Сепак, не е јасно дали овие податоци се однесуваат на предмети кои биле обработени од Канцеларијата на Народниот правобранител или за сите претставки поднесени до Канцеларијата. Канцеларијата на Народниот правобранител планира да спроведе истражување за пријавени случаи на насилство врз жените како како и имплементација на Законот за бесплатна правна помош, како што е наведено во Годишниот оперативен план на Министерството за правда, и планира формирање на Стража за фемициди, како што е наведено во Националниот акционен план. ГРЕВИО со нетрпение очекува да добие ажурирани информации за овие иницијативи.

221. ГРЕВИО добил индикации за практика со која, наводно, биле користени внатрешни дисциплински мерки против социјалните работници кои ја извршиле својата обврска за длабинска анализа со барање за привремени мерки за заштита против сторителот. Практиката

¹⁸¹ Information obtained during the evaluation visit.

¹⁸² See GREVIO baseline evaluation report on Italy, paragraph 170, and the Explanatory report, paragraph 163.

¹⁸³ The Law on the Ombudsman, Article 13

¹⁸⁴ Information obtained during the evaluation visit

¹⁸⁵ See also Chapter IV, Article 20, General support services

на граѓанските судови да бараат висок праг на доказ за ex parte наредби за заштита надвор од професионалното мислење на социјалниот работник и проценката на ризикот, се чини дека резултираше во најмалку еден случај кога сторителот поднел жалба против социјалните работници кои потоа биле внатрешно дисциплиниран и казнет. Додека во претходните извештаи за евалуација ГРЕВИО забележа дека дисциплинските мерки се важни алатки кои треба да се користат во однос на државните службеници кои го злоупотребуваат својот авторитет или покажуваат родово стереотипно, мизогинистичко или расистичко однесување или верувања во однос на жртвите на кои би требало да им служат.¹⁸⁶ таа е загрижена дека употребата на дисциплински мерки како што беше направено во случајот опишан погоре ќе има застрашувачки ефект врз социјалните работници кои ја извршуваат својата обврска за должно внимание.

222. Не беа дадени информации за примена на дисциплински мерки против државни службеници кои не ја исполниле својата обврска за длабинска анализа. Сепак, ГРЕВИО бил информиран дека во Во 2022 година, Одделението за инспекциски надзор од областа на социјалната и детската заштита изврши 25 инспекциски надзори во врска со спроведувањето на Законот за СВ и СВ, при што истиот открил 8 неправилности и донел повеќе решенија за отстранување на овие неправилности.

223. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат обезбедување соодветни информации за жените жртви на насилство со цел да им овозможат практично да ги користат постојните правни лекови против сторителите и државните органи кои не успеале да ја почитуваат својата должност да ги преземат неопходните превентивни или заштитни мерки во врска со случаите на насилство врз жените и семејното насилство. Напредокот во оваа област треба да се мери со собирање податоци за бројот на покренати граѓански тужби, нивните резултати и штетата доделена на жртвите.

224. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да размислат за употребата на дисциплински мерки во врска со недоличното однесување или неуспехот на државните службеници да преземат соодветни мерки во врска со случаите на насилство врз жените и семејното насилство.

2. Надомест (член 30)

225. Во Северна Македонија, примарен надомест опфатен со член 30, став 1 од конвенцијата може да се бара од сторителот како дел од кривичната постапка или одделно преку граѓанско-правни правни лекови. Според Законот за кривичната постапка, жртвата може да се вклучи во кривичното гонење како граѓанска странка заради воведување отштетно барање (член 53). Тужбата може да се поднесе до кривичниот суд и ќе се постапува доколку тоа не значи значително одлагање на кривичното дело. Тужбата мора да биде поднесена пред завршување на главната расправа пред првостепениот суд и треба да ги наведе видот и висината на нивното барање и да биде поткрепена со докази (член 112 од Законот за кривичната постапка). Доколку жртвата не поднела никакво барање за надомест на штета пред да се подигне обвинението, таа треба да биде информирана за нивното право да го стори тоа и дека ова мора да се направи пред завршување на главната расправа. По осудата, кривичниот суд ќе се произнесе по барањето за надомест на штета делумно или целосно и може да ја советува жртвата да го бара остатокот преку граѓанска парница. Доколку нема доволно докази за барањето за надомест и дополнителна наплата може да значи неоправдано одлагање на кривичната постапка, судот ќе

¹⁸⁶ See GREVIO baseline evaluation report on Austria, paragraph 126

ја упати жртвата на граѓанска парница. Ако кривичното дело не резултира со осуда, судот може да ја упати жртвата на граѓанска парница.

226. Нема информации до ГРЕВИО за тоа до кој степен се доделуваат примарни барања за компензација за време на кривичните судења. Информациите добиени од невладините организации и практичарите укажуваат на голем број загрижености, имено дека практиката на кривичните судови е редовно да ги упатуваат прашањата за обесштетување до граѓанските судови, што директно предизвикува долготрајни одложувања за добивање на компензација, како и дополнителни трошоци. при поведување посебна граѓанска постапка и повторно да се сведочи во присуство на сторителот. Сето ова може да дејствува како пречка за продолжување на понатамошна граѓанска постапка. Дополнително, одговорноста за извршување на налозите за компензација се става на жртвата која мора да постапува преку граѓански судови.¹⁸⁷ Треба повеќе да се искористи можноста да се досуди компензација во кривичната постапка, а обврската за извршување треба да се стави на властите.¹⁸⁸ Ова би го симнало товарот од жртвата поради тоа што мора да поведе граѓанска постапка.

227. По ратификацијата на Истанбулската конвенција, Северна Македонија го задржа правото да не ги применува или да ги применува само во конкретни случаи одредбите од член 30, став 2. Наведените конкретни случаи се оние кои се однесуваат на одредбите од Законот за правда за деца во однос на дете кое е утврдено дека е жртва со правосилна одлука на суд или е оштетено со дело што со закон е пропишано како кривично дело. со елементи на насилство. Според информациите обезбедени од групите за права на жените, оваа одредба не го проширува државниот надоместок на ненародни деца.¹⁸⁹

228. Членот 52 од Законот за кривичната постапка предвидува можност за надомест на штета од државни средства на жртвите на кривични дела за кои Кривичниот законик пропишува најмалку четири години затвор. ГРЕВИО со задоволство забележува дека, по препораките дадени од ГРЕТА, Групата на Советот на Европа за акција против трговијата со луѓе, Законот за исплата на паричен надоместок на жртвите на криминал од насилство стапи на сила во ноември 2022 година и стана применлив од 25 мај 2023 година.¹⁹⁰ Во членот 9 од овој закон посебно се однесува на родовото насилство како кривично дело кое би послужило како основа за добивање на горенаведениот надоместок. Според Законот, обештетувањето ќе се применува и на директните и на индиректните жртви, без оглед на исходот од каква било кривична постапка против сторителот. Надоместокот може да се додели по неколку основи (на пр. медицински трошоци, изгубена заработка, погребни трошоци и загуба на финансиска поддршка за последиците од кривичното дело). Секој случај се одредува од случај до случај. Без оглед на бројот на применливи основи, вкупниот износ на компензација не може да надмине 5 000 евра.¹⁹¹ Сепак, според информациите добиени од невладините организации активни на терен, само децата кои се жртви на трговија со луѓе, сексуален напад и силување можат да добијат компензација од државниот фонд во моментот, а само еднаш ќе ги исцрпат сите правни лекови за извршување на правосилната пресуда на судот.¹⁹²

¹⁸⁷ From the meeting with the lawyers

¹⁸⁸ See GREVIO baseline evaluation reports on Austria, paragraph 131; and Slovenia, paragraph 228

¹⁸⁹ NGO written submission by the Gender Equality Platform

¹⁹⁰ See GRETA's first and second reports on North Macedonia, paragraphs 176 and 141, respectively, available at: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/north-macedonia>.

¹⁹¹ Articles 12-21 of the Law on the Payment of Monetary Compensation to Victims of Crime by Violence

¹⁹² NGO written submission by the Gender Equality Platform.

229. ГРЕВИО со задоволство забележува дека Министерството за правда, согласно Законот за правда за деца, има воспоставено годишна програма за обештетување на децата жртви на насилство. Според државниот извештај, за оваа програма за 2020 и 2021 година е доделен износ од 1 000 000 денари (околу 16 200 евра). кои вклучуваат вкупен износ на 1 500 000 денари (приближно 24 400 евра).

230. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да усвојат мерки за олеснување и гарантирање на пристапот до компензација за жртвите на сите форми на насилство врз жените, особено преку:

а. обезбедување дека жртвите се систематски информирани за нивното право да бараат компензација и за процедурите што треба да се следат;

б. преземање законски или други мерки за да се осигура дека компензацијата може да се бара и да се добие во контекст на кривичната постапка и дека жртвата не е систематски упатена да бара компензација во контекст на граѓанска постапка, што повлекува низа дополнителни финансиски и административни пречки кои го попречуваат обезбедувањето на таков надомест и може да резултира со дополнителен ризик од секундарна виктимизација;

в. следење на напредокот во оваа област, преку собирање податоци за барањата за компензација поднесени од жртвите и нивниот исход.

231. ГРЕВИО ги поканува властите на Северна Македонија да ја укинат резервацијата во однос на член 30, став 2 од Истанбулската конвенција, откако нивната правна рамка е усогласена со таа одредба.

3. Права на старателство, посета и безбедност (член 31)

232. Одлуките за старателство и посета во однос на семејствата со историја на злоупотреба бараат внимателно балансирање на различните интереси кои се во прашање. Членот 31 од конвенцијата се обидува да обезбеди инцидентите на насилство опфатени со конвенцијата, особено семејното насилство, да се земат предвид при одлуките за правата на притвор и посета за да се осигура дека остварувањето на овие права не им наштетува на правата и безбедноста на жртва или деца.

233. Во Северна Македонија, одлуките за правата на старателство и посета се уредуваат со Законот за Семејство. ГРЕВИО беше информиран дека додека граѓанските судови одлучуваат за притвор, ЦСР донесува одлуки во врска со правата за посета, вклучително и надгледувана посета каде што треба да има контакт во ЦСР, под надзорот на професионалци. Сепак, ГРЕВИО нема добиено информации колку често, и во кои ситуации се применува надгледувана посета.¹⁹³ Во

¹⁹³ This is also confirmed in two judgments by the ECtHR's on issues related to visitation rights. In a case against North Macedonia where despite several decisions regulating visitation rights made by the CSW, the father was unable to enjoy visitation of his child on account of the failure of the CSW to enforce the decisions, the Court found a violation of Article 8 of the ECHR (Mitovi v. "the Former Yugoslav Republic of Macedonia", application no. 53565/13, § 59, 16 April 2015). When supervised visits are to take place, the state has an obligation to ensure the children's safety and well-being: In the case I.M. and Others v. Italy (application no. 25426/20, 10 November 2022), the Court found a violation of Article 8 of the Convention for Italy's failure to protecting children from having to attend supervised visits with their father, who was a drug addict, alcoholic and accused of ill-treatment and threatening behaviour during the visitation sessions. The Court found that the children's best interest in not being compelled to take part in sessions held in such conditions had been disregarded.

тој контекст, ГРЕВИО забележува со загриженост дека не постои експлицитна референца во Законот за семејство, ниту, пак, има некакви упатства со кои јасно се обезбедува дека инцидентите на насилство врз жените треба да се земат предвид од страна на судските или другите надлежни органи при утврдувањето на правата на старателство и посета. Потпирајќи се на претходните наоди во врска со упатствата за судиите¹⁹⁴, ГРЕВИО забележува дека граѓанските судии во Северна Македонија ќе имаат корист од таквите упатства, кои треба да го препознаат негативното влијание од сведоците на насилство и да им помогнат на судиите да преземат поактивна улога во идентификувањето/документирањето на таквото влијание. вклучително и преку активно барање информации од други институции и/или специјализирани услуги за поддршка на жените.

234. Слично на тоа, ГРЕВИО е загрижен поради фактот што и покрај тврдењата на властите дека таквите инциденти биле земени предвид, за време на посетата не беа обезбедени цврсти податоци, вклучително и судската пракса, што би потврдило дека судиите размислуваат за такви инциденти во пракса, на пример, за бројот на случаи во кои правата на старателство и посета биле ограничени или ограничени. Подеднакво недостигаат конкретни законски одредби кои бараат систематски преглед за семејно насилство во случаите од семејното право. Воведувањето на такви закони и упатства е итно потребно за да се усогласи со член 31 од конвенцијата.

235. Во постапките за доверување на детето на еден од родителите по разделба, ЦСР ги зема предвид интересите на детето, за да не се загрозат правата и безбедноста на жртвата и/или на децата. ЦСР може привремено да го ограничи или забрани односот и директниот контакт на детето со родителот кој не живее со детето во случаи кога тоа е во најдобар интерес на детето, се додека ризикот и последиците од насилството постојат. Сепак, невладините организации укажаа на голем број сериозни грижи во тој контекст: „најдобриот интерес на детето“ не е детално артикулиран во законот, ниту се чини дека постои конзистентност во практиката за тоа како се одредуваат најдобрите интереси на детето. ; имало случаи каде што старателството над детето му се доделува на таткото поради неговата финансиска состојба и покрај тоа што е насилник; а семејните судови го разгледуваат семејното насилство само ако е формално пријавено во полиција или во ЦСР.¹⁹⁵ ГРЕВИО смета дека е неопходно да се вклучат процедури за проценка на ризик и управување со ризик во утврдувањето на правата на старателство и посета и да се ограничат овие права кога ова е неопходно за да се гарантира безбедноста на мајката и детето.

236. Исто така, се чини дека судовите честопати многу се потпираат на проценките за семејната ситуација обезбедени од ЦСР со цел да донесат одлуки за старателство, и ретко го разгледуваат претходното или сегашното семејно насилство во семејството. Од друга страна, некои социјални работници укажаа на ГРЕВИО дека нивното стручно мислење на моменти било игнорирано од судиите. ГРЕВИО смета дека иако е важно да се земе предвид мислењето на социјалните работници и детските психолози за прашања кои се однесуваат на најдобриот интерес на детето, овие професионалци во исто време мора да бидат посебно обучени во областа на семејното насилство и опремени со упатства да им овозможат да ја исполнат својата обврска да ја осигураат безбедноста на жртвата и нејзините деца во секој даден совет. На истиот начин, ГРЕВИО забележува дека се чини дека нема сензибилизирање на некои судии по граѓанско право и други правни професионалци кои се занимаваат со случаи на притвор и права на

¹⁹⁴ see GREVIO baseline evaluation report on Spain, paragraph 201.

¹⁹⁵ Information obtained during the evaluation visit.

посета. Овие професионални групи треба подеднакво да добијат обука за психолошката динамика на семејното насилство и штетните ефекти од сведоците на насилство врз децата.

237. Според укажувањата дадени од организациите за правата на жените, постои загрижувачка практика на социјалните работници кои ги игнорираат изјавите на жртвите на семејно насилство и не ги земат предвид инцидентите на семејно насилство кога ги упатуваат жртвите на брак или советување за парови.¹⁹⁶ Од страна на невладините организации беше истакнат тековен кривичен случај каде работодавачите на Центарот за социјална работа упатиле жена и нејзиното десетгодишно дете на советување за подобрување на односот со таткото и покрај кривичната осуда на таткото за насилство врз детето и тековната граѓанска судска постапка за одземање на родителско право. Женските организации известиле до ГРЕВИО дека тоа не е изолирана практика.¹⁹⁷

238. Покрај тоа, ГРЕВИО доби индикации од неколку извори на НВО дека мајките кои претрпеле насилство извршено од таткото на нивните деца се изложени на ризик да го изгубат старателството над нивните деца.¹⁹⁸ Се чини дека понекогаш децата се привремено сместени во згрижување и се одвојуваат од нивните мајки, бидејќи властите сметаат дека мајката не можела да го заштити детето од насилство. Понатаму, некои женски невладини организации му укажаа на ГРЕВИО дека во пракса мајките понекогаш се сметаат за „некооперативни“, или пак социјалните работници ги доживуваат како „незаслужни помош од институциите“ во случаи кога тие му се вратиле на сторителот; последните перцепции може дури и да придонесат за привремено отстранување на децата од грижата на нивните мајки.¹⁹⁹ Загрижувачки е тоа што толкувањето на недостатокот на родителска способност во овие случаи се чини дека се заснова на неможноста да се заштитат децата од родител насилник. Се чини дека не се размислува дека ова може да биде поврзано со достапноста на засолништа во кои може да се сместат и жените жртви и нивните деца, или недостатокот на заштитни мерки преземени од властите.

239. Големото истражување покажа дека несоодветните одлуки за старателство над деца и посета може да ги изложат жените на злоупотреба по разделбата.²⁰⁰ Во минатите извештаи за евалуација, ГРЕВИО подвлече дека безбедноста на ненасилниот родител и сите вклучени деца мора да биде централен фактор при одлучување за аранжмани за старателство и посета.²⁰¹ Услов на конвенцијата е да се осигура дека остварувањето на какви било права од посета или старателство не ги загрозува правата и безбедноста на жртвата или децата (член 31, став 2). ГРЕВИО забележува дека член 31, став 1, од Конвенцијата, додека ја зачувува идејата за најдобриот интерес на детето, предвидува дека одлуките за старателство, зачестеноста на посети, а односот меѓу родителите и децата мора да ги земе предвид случаите на насилство не само врз детето туку и врз родителот кој не го навредува.

¹⁹⁶ NGO written submission by the Association for Emancipation, Solidarity and Equality of women (ESE); the Coalition Sexual and Health Rights of Marginalized Communities (MARGINS); the Association for Action against Violence and Trafficking in Human Beings (Open Gate); and the Edinburgh International Justice Initiative (EIJI).

¹⁹⁷ NGO written submission by ESE); MARGINS; Open Gate; and EIJI

¹⁹⁸ . Information obtained during the evaluation visit.

¹⁹⁹ Information received during the evaluation visit

²⁰⁰ . Research shows that for many women and children, violence intensifies after separation, that child contact (including court-ordered contact) is a site for the perpetuation of violence, even where there are high levels of supervision, and that child contact can be used by male abusers as a way of continuing control over women victims. See: R. Thiara and C. Harrison (2016), “Safe not sorry: Key issues raised by research on child contact and domestic violence”, Women’s Aid; Mackay K. (2018), “Child contact as a weapon of control”, In Lombard (ed.), The Routledge Handbook of Gender and Violence. pp. 145-158.

²⁰¹ See GREVIO baseline evaluation reports on Poland, paragraph 191, and San Marino, paragraph 142

240. Мониторингот на практиката на граѓанските судови и ЦСР, особено преку собирање податоци за бројот на случаи во кои правата на старателство и посета се ограничени или одбиени поради дете кое е сведок на насилство, во моментот не се спроведува и треба да се воведена, со цел да се добијат аргументи засновани на докази за понатамошни мерки што треба да се преземат.

241. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да ги преземат неопходните мерки, вклучително и законски измени, за да обезбедат дека судовите, Центрите за социјална работа и сите други релевантни органи се обврзани да:

а. да ги земе предвид инцидентите на насилство, вклучително и насилството од едниот родител врз другиот на кој сведочело детето, при утврдување на правата за старателство и посета;

б. ја следи практиката на судовите и Центрите за социјална работа во тој поглед;

в. да вклучат процедури за проценка на ризик и управување со ризик во одредувањето на правата на старателство и посета и да ги ограничат овие права онаму каде што тоа е оправдано за да се гарантира безбедноста и најдобриот интерес на детето и безбедноста на родителот што не го навредува;

г. да се обезбеди безбедност на децата во услови кои ќе им овозможат да останат со родителот кој не го навредува, по можност во нивниот дом;

д. осигурајте се дека сите релевантни професионалци, особено персоналот од Центрите за социјална работа и судиите во граѓанските судови, се обучени во областа на семејното насилство и опремени со упатства за да им овозможат да ја исполнат својата обврска за обезбедување безбедност на жртвите и нивните деца во која било донесени одлуки, вклучително и со активно барање информации од службите за поддршка на жените, органите за спроведување на законот и други релевантни организации.

В. Кривично право

242. ГРЕВИО го поздравува усвојувањето на законските измени на Кривичниот законик (отсега натаму „КЗ“) во февруари 2023 година, што главно беше мотивирано од пристапувањето на земјата кон Истанбулската конвенција и имаше за цел да го усогласи домашното кривично право со барањата на конвенциите. Тој вклучува, меѓу другото, дефиниции за родово засновано насилство врз жените и семејно насилство, и воведува голем број нови прекршоци, вклучително и дефиниција за силување и сексуално насилство врз основа на недостиг на согласност и посебни прекршоци за следење, сексуално вознемирување и женски генитални органи осакатување (FGM).

1. Психичко насилство (член 33)

243. Во Северна Македонија, психичкото насилство во и надвор од домашната сфера не е криминализирано како посветено кривично дело, иако постојат неколку одредби од Кривичниот законик кои можат да опфатат одредени аспекти на оваа форма на насилство: принуда (член 139); загрозување на безбедноста (член 144); закана со опасен алат при тепачка или караница (член 133); изнуда (член 258); или уцена (член 259). Ваквите општи прекршоци поставуваат многу висок праг да се смета за криминално однесување и се дизајнирани главно да казнуваат поединечни дела извршени изолирано, наместо модел на продолжена

злоупотреба извршена преку дела кои не само по себе, нужно да го достигне прагот на криминализација. Според тоа, ГРЕВИО смета дека таквите општи прекршоци често не ја опфаќаат штетата што ја доживуваат жртвите на психолошко насилство, и без кривично дело кое соодветно го покрива психолошкото насилство, агенциите за спроведување на законот се лошо опремени да одговорат на овој вид насилство.²⁰² ГРЕВИО е загрижен дека прекршоците наведени погоре не го опфаќаат целосно однесувањето утврдено во член 33 од Истанбулската конвенција, кое се состои од какво било намерно однесување кое сериозно го нарушува психолошкиот интегритет на друго лице преку закана или принуда. Членот 33 има за цел да ја долови криминалната природа на навредливиот модел на однесување што се случува со текот на времето, и во и надвор од семејството. Понатамошно загрижувачко е што горенаведените дела во Кривичниот законик не се гонат по службена должност, туку гонењето го презема жртвата во својство на приватно лице („приватно обвинителство“, без вклученост на обвинителството) освен ако е извршено „при вршење семејно насилство“.

244. ГРЕВИО го поздравува тоа што изменетиот Кривичен законик содржи нова дефиниција за „семејно насилство“ (член 122, став 21), која вклучува психичко насилство.²⁰³ Сепак, ова не утврдува конкретно дело психичко насилство само по себе во Кривичниот законик.²⁰⁴ Тој е наменет да ги води судовите кога применуваат „семејно насилство“ како отежнувачка околност или како квалификациски елемент што ја зголемува сериозноста на неколку кривични дела, вклучително и делата на принуда и загрозување на безбедноста.

245. Во отсуство на конкретни податоци за бројот на обвиненија и пресуди за психичко насилство според општите дела на принуда и загрозување на безбедноста, тешко е да се извечат заклучоци за тоа колку овие одредби се ефективни за да се бара одговорност од сторителите за психичко насилство. Овој недостаток на податоци, исто така, го отежнува проценувањето на нивото на свесност и користењето на овие одредби од страна на професионалците во кривичната правда. ГРЕВИО со загриженост забележува дека, според индициите добиени од невладините организации, никогаш немало покренато кривично дело за жртви на психичко насилство под кривично дело принуда или незаконско лишување од слобода.²⁰⁵ Ова укажува на тоа дека релевантните правни професионалци, вклучително и судиите, имаат малку знаење за штетата нанесена од психолошко насилство, и повторува дека тие би имале корист од обуката во овој поглед.

246. ГРЕВИО ја истакна потребата да се обезбеди ефикасна примена на кривичните дела за да се одговори на онлајн психолошко насилство и други форми на насилство врз жените извршени преку ИКТ и неодамна ја издаде ГРЕВИО Препораката бр. 1 за дигиталната димензија на насилството врз жените.²⁰⁶ Овие форми на насилство вклучуваат такво однесување како што е неконсензуално споделување слики или видео; неконсензуално фотографирање, продуцирање или набавка на интимни слики или видеа (попознати како „upskirting“, „creepshots“, „лажно порно“ итн.); експлоатација, принуда и закани (присилен секстинг, сексуализирано доксирање,

²⁰² See: Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 347.

²⁰³ Article 5, paragraph 4, Law on amendments to the Criminal Code, Official Gazette of the Republic of North Macedonia, No. 36/2023. See also Chapter I, Articles 2 and 3.

²⁰⁴ While such specific offence is not required under the convention, it would nonetheless be desirable to have one in order to adequately capture the above-described pattern of domestic violence occurring over time, where incidents, taken on their own, may not reach the threshold of criminal conduct, but taken together, they would.

²⁰⁵ NGO written submission by the ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJI.

²⁰⁶ <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/general-recommendation>

имитирање); сексуално малтретирање; и сајберфлеширање. Со оглед на недостатокот на податоци и судска пракса за горенаведените прашања, ГРЕВИО не може да утврди колку е ефикасна правната рамка за справување со овие форми на насилство во нивната дигитална димензија.

247. Според знаењето на ГРЕВИО, главниот случај во врска со насилството врз жените во неговата дигитална димензија, во форма на неконсензуално споделување на слики, беше таканаречениот случај „Јавна соба“ (и слични случаи што следеа), каде што илјадници слики и податоци на жени и девојки беа споделени во група за разговор на платформата Телеграм. Иако ГРЕВИО го поздравува тоа што по случајот „Јавна соба“ има некои кривични пресуди²⁰⁷, исто така е загрижен дека обвиненијата донесени беа единствено засновани на одредбите за „детска порнографија“. Додека администраторите и креаторите на групата беа казнети за споделување на интимни слики на деца, имаше целосна неказнивост за сите оние поединци кои споделуваа интимни слики од возрасни жени против нивно знаење и без нивна согласност. Се чини дека во тоа време, немало правна основа обвинителството да преземе мерки против таквото однесување по службена должност. На возрасните жртви им беше препорачано да бараат компензација преку граѓански барања. Меѓутоа, со тоа, жените го носат ризикот да мора да ги платат трошоците на постапката, што неизбежно носи застрашувачки ефект. Не е познато дали некоја жртва од случајот „Јавна соба“ тргнала по оваа авенија, ниту каков бил исходот. ГРЕВИО смета дека се потребни повеќе напори за соодветно санкционирање на неконсензуалното споделување на интимни слики, како на пример преку обезбедување незаконско снимање (член 152 КЗ), што вклучува незаконско споделување на снимени фотографии или видеа. Сепак, не е јасно дали опфаќа споделување на слики на лице кои лицата не ги снимиле од себе. Покрај тоа, оваа одредба во моментот се гони само *ex parte*. ГРЕВИО смета дека случајот „Јавна соба“ би бил доволна причина да се промени во прекршок по службена должност.

248. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да утврдат специфичен прекршок на психичко насилство што го доловува однесувањето утврдено во член 33 од Истанбулската конвенција.

249. Понатаму, ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат релевантните професионалци, особено обвинителите, судиите, лекарите по медицина и другите релевантни експерти, да ја препознаат сериозноста на психолошката штета нанесена во контекст на семејно насилство; За таа цел, треба да се покренат иницијативи за понатамошна обука, вклучително и за тоа како психолошкото насилство може да се докажува и гони, и земајќи ја предвид дигиталната димензија на насилството врз жените.

2. Демнење (член 34)

250. Со неодамнешните измени на КЗ, во членот 144-а КЗ беше воведен нов прекршок за следење. Тој гласи вака: „Лице кое постојано и неовластено следи, прогонува или на друг начин се меша во личниот живот на друг, или воспоставува или сака да воспостави несакан контакт со него со движење во просторот каде што е тоа лице, злоупотребувајќи ја употребата на лични податоци, користење на средства за комуникација или на друг начин психичко злоупотребување, вознемирување или заплашувајќи ги и на тој начин ќе предизвика чувство на несигурност, вознемиреност или страв за нивната безбедност или за безбедноста на блиско лице, ќе биде казнет со парична казна или затвор до три години“.²⁰⁸ ГРЕВИО го поздравува

²⁰⁷ <https://kvinnaatillkvinna.org/2020/11/23/better-sex-education-to-stop-harassment/>.

²⁰⁸ This is a working translation by GREVIO; only the Macedonian original of this provision is authoritative.

усвојувањето на посветен прекршок за следење, и забележува дека составните елементи се во согласност со членот 34 од конвенцијата. Задоволен е дека одредбата се однесува на курс на однесување што се состои од повторени значајни инциденти и има за цел да ја долови криминалната природа на моделот на однесување, бидејќи неговите поединечни елементи, доколку се преземат сами по себе, не секогаш може да претставуваат криминално однесување.

209

251. ГРЕВИО истакнува дека во својата неодамнешна Општа препорака бр.1 за дигиталната димензија на насилството врз жените, ги повикува државите членки да се погрижат за следење преку интернет и технологија олеснето, како што се закани, оштетување на угледот, следење и собирање приватни информации за жртвата, кражба на идентитет, имитирање на жртвата, користењето современи алатки за комуникација и ИКТ уредите да бидат соодветно санкционирани.²¹⁰ ГРЕВИО забележува, во тој контекст, дека „комуникацијата“ може да вклучува (но не е ограничена на) повторување телефонски повици, испраќање или оставање пораки и испраќање текстуални пораки, пошта или е- пошта; користење на алатки за следење на жртвата како паметни телефони, камери и друго опрема за снимање, системи за глобално позиционирање (GPS) или сателитски навигатори, други уреди поврзани со интернет, како што се паметни часовници, фитнес тракери и паметни домашни уреди и софтвер како шпионски софтвер. Така, таа укажува на потребата да се обезбеди при практичната имплементација на новата одредба дека следењето извршено преку ИКТ е земено предвид од страна на органите за спроведување на законот и судството.

252. ГРЕВИО ги поканува властите на Северна Македонија да се погрижат во новиот прекршок на следење, следењето преку Интернет и технолошки олеснето е земено предвид од релевантните професионалци во пракса, вклучително и преку соодветна обука.

3. Физичко насилство (член 35)

253. Поглавјето 14 од Кривичниот законик содржи широк опсег на дела кои опфаќаат различни форми на физичко насилство: „Кривични дела против животот и телото“. На пример, физичкото насилство е опфатено со општи прекршоци како што се убиство (член 123 КЗ), убиство од небрежност (член 125 КЗ); телесна повреда (член 130 КЗ); тешка телесна повреда (член 131 КЗ), од кои сите може да се отежнат доколку се сторени во контекст на „семејно насилство“ (дефинирано во член 122, став 21 КЗ). Опсегот на казни започнува со парична казна за полесни прекршоци како што е телесна повреда и се протега до можна доживотна затворска казна во случаи на убиство.

254. ГРЕВИО забележува дека измените на Кривичниот законик усвоени во февруари 2023 година содржат измени на овие кривични дела со цел да се усогласат со одредбите на Конвенцијата, особено вклучувањето на родово засновано насилство врз жените како отежнувачки фактор во горенаведените прекршоци покрај семејното насилство. Сепак, ГРЕВИО е загрижен дека сторителите на физичко насилство имаат околу три пати поголеми шанси да добијат условна казна отколку да мора да издржува затворска казна.²¹¹ Во врска со ова, ГРЕВИО

²⁰⁹ Explanatory report, paragraph 185.

²¹⁰ GREVIO Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women (2021)

²¹¹ See the special report of the Ombudsman on the situation of domestic violence in North Macedonia for 2019 and January to May 2020, quoted in the State Report, pages 28-31. In 2019, there were 92 suspended sentences handed down for physical violence, and 24 prison sentences. During the period of January to May 2020, 30 perpetrators received suspended sentences, and 7 had to serve prison terms. See also Chapter VI, Articles 49 and 50, Conviction rates.

укажува на потребата државите членки да обезбедат, во согласност со член 45 од Истанбулската конвенција, дека прекршоците утврдени во согласност со конвенцијата се казнуваат со ефективни, пропорционални и одвраќачки санкции, земајќи ја предвид нивната сериозност, и родовата природа на овие прекршоци.

255. ГРЕВИО го поздравува тоа што член 123 § 2 (2) од КЗ, како што е изменет, пропишува дека убиството на лице во контекст на семејно насилство или родово засновано насилство врз жените носи построга казна од основното дело убиство и е казниво со најмалку десет години или доживотен затвор. Убиството на бремена жена е криминализирано во член 123 став 2 (7) и предвидува казна од десет години до доживотен затвор.

256. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да преземат мерки за да обезбедат ефикасна истрага, гонење и казнување на дејствијата на физичко насилство врз жените, вклучително и насилство од интимни партнери, преку целосно користење на достапните одредби во Кривичниот законик и да обезбедат дека санкциите се ефективни, пропорционални и разубедувачки, земајќи ја предвид родовата природа на овие прекршоци.

4. Сексуално насилство, вклучително и силување (член 36)

257. ГРЕВИО го поздравува тоа што одредбите во Кривичниот законик за силување и сексуално насилство се целосно реформирани преку амандманите донесени во февруари 2023 година и сега содржат, дефиниција за овие прекршоци што се заснова на отсуство на согласност. Силувањето и сексуалното насилство се криминализирани според Поглавјето 19 од Кривичниот законик под наслов „Кривични дела против сексуалната слобода и морал“. Тие вклучуваат сексуален напад и силување (член 186), сексуална злоупотреба на лице неспособно (член 187), сексуален напад на дете кое не наполнило 15 години (член 188), сексуален напад преку злоупотреба на положбата на моќ (член 189), и задоволувачки сексуални нагони пред друг (член 190).

258. Прекршокот сексуален напад и силување се дефинира како „Секој кој без јасно изразена согласност од друг, добиена во контекст на случајот, ќе има сексуални односи или ќе изврши други полови дејствија од еднаква тежина со нив, како што се вагиналните, анална или орална пенетрација со кој било дел од телото или предмет...“.²¹² Покрај тоа, поттикнување на друго лице без негова согласност да извршат сексуален однос или кој било друг сексуален чин со трето лице, или да извршат сексуален чин врз себе, се подеднакво казниви како и сексуалните дејствија без согласност. Сексуалниот напад и силувањето преку употреба на сила или закана врз животот или екстремитетите на жртвата или лице блиско до нив е квалификувано дело кое носи потешка казна. Извршувањето „други полови дејствија“, кои не се состојат од пенетрација или полови дејствија со еднаква тежина, се казнува и според член 186 од КЗ, со полесен опсег на казни.

259. ГРЕВИО ги поздравува измените на елементите на прекршоците наведени во член 186 КЗ, кои се целосно во согласност со барањето од член 36 од Истанбулската конвенција за криминализирање на сите сексуални дејствија без согласност. Бидејќи ова е многу неодамнешен развој, ГРЕВИО немаше можност да го оцени неговото спроведување од страна на судството. Сепак, ГРЕВИО сака да истакне дека со новото законодавство за силување, одговорноста е на поединецот да се погрижи сите сексуални дејствија да бидат доброволно вклучени. Оваа промена во перспективата е она што е потребно за да се оддалечи од судската пракса која премногу често се фокусира на однесувањето на жртвата, вклучувајќи го нејзиниот

²¹² This is a working translation by GREVIO; only the Macedonian original of this provision is authoritative

изглед и постапки пред, за време и по чинот. Затоа, од клучно значење е да се обезбеди, преку обука, подигање на свеста и други можности за дискусија и размена, членовите на органите за спроведување на законот и судството на Северна Македонија целосно да ја применат оваа промена во парадигмата.²¹³ Друг предизвик ќе биде да се охрабрат жените жртви на силување и сексуално насилство да ги пријават овие злосторства и таквите случаи да се изведат пред суд. ГРЕВИО е сериозно загрижен што пријавувањето е исклучително ниско, како и бројот на жртви кои бараат медицинска помош во центрите за упатување сексуално насилство.²¹⁴ Кривичните пресуди за сексуално насилство се блиску до непостоечки.²¹⁵ Потребни се итни мерки за да се поправи оваа ситуација, да се охрабрат жртвите да излезат на виделина и да се изведат сторителите пред лицето на правдата.

260. ГРЕВИО го поздравува тоа што е потребна „јасно изразена“ согласност за сексуалниот чин да не потпадне под изменетиот член 186 (1) КЗ, што е во согласност со член 36 од конвенцијата. Од друга страна, вториот дел од членот 186 (1) КЗ за поттикнување лице на обљуба или друг сексуален чин со трето лице бара само недостиг на согласност, а не недостиг на јасно изразена согласност. ГРЕВИО се надева дека јуриспруденцијата ќе обезбеди насоки за толкување на разликата помеѓу недостатокот на согласност и недостатокот на јасно изразена согласност.

261. Секаков сексуален однос со дете под 15 години е исто така криминализиран и се санкционира со најмалку осум години затвор. Извршувањето на ова дело преку употреба на сила или закана, или против дете со попреченост, претставува квалификувано дело и предвидува казна затвор од најмалку десет години. Вршење други полови дејствија врз дете под 15 години кои не се состојат од пенетрација се казнува со најмалку три години. Сексуална злоупотреба на лице кое нема деловна способност или вршење на кое било друго полово дејствие врз него се казнува со затвор од најмалку четири години. Построги казни се применуваат за употреба на сила или закана, ако делото резултирало со тешки телесни повреди или други сериозни последици или ако е извршено од повеќе лица на груб и понижувачки начин.

262. Казнените опсези и за силување и за сексуален напад се построги доколку се извршени со сила или закана; против дете; ако делото резултирало со тешка телесна повреда, смрт или какви било други тешки последици; а ако е извршено од повеќе лица или на особено суров и понижувачки начин или од омраза. Сепак, ГРЕВИО смета дека минималната санкција од една година затвор за несогласни сексуални дејствија и три години минимум за сексуален напад и силување со употреба на сила или закана врз туѓ живот или физички интегритет, или животот или физичкиот интегритет на лице блиско до нив, е релативно ниско. Меѓутоа, бидејќи измените на релевантните одредби се неодамнешни, ГРЕВИО не е во позиција да утврди дали овие прекршоци ќе бидат казнети со изрекување ефективни, пропорционални и одвраќачки санкции, земајќи ја предвид нивната сериозност, во согласност со член 45 од конвенцијата.

263. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да преземат мерки за да обезбедат ефикасна истрага, гонење и казнување на дејствијата на силување и сексуално насилство врз жени со целосно користење на достапните одредби во Кривичниот законик и

²¹³ GREVIO baseline evaluation report on Sweden, paragraph 183.

²¹⁴ See Chapter IV, Article 25, and Chapter VI, Articles 49 and 50

²¹⁵ There have been no criminal convictions for sexual violence in 2019 or 2020. See State Report, p. 20, and information obtained during the evaluation visit.

да се осигура дека санкциите се ефективни, пропорционални и одвраќачки, земајќи ја предвид родовата природа на овие прекршоци.

264. Покрај тоа, ГРЕВИО силно ги охрабрува властите да обезбедат обука за сите релевантни професионалци, вклучително и полицијата, јавните обвинители и судиите, за новите одредби за силување и сексуално насилство, со цел да се обезбеди нивно соодветно спроведување.

5. Принуден брак (член 37)

265. Членот 37 од Истанбулската конвенција бара криминализирање на два вида на однесување: 1) принудување на лице да стапи во брак и 2) намување лице во трета земја со оваа цел, дури и ако бракот не е склучен. Основниот елемент на присилниот брак е отсуството на согласност на жртвата поради употреба на физичка или психолошка сила каде што се применува принуда или принудување.²¹⁶

266. Во Северна Македонија не постои посветено дело принуден брак во Кривичниот законик, туку делумно се решава преку кривичното дело трговија со луѓе (член 418-а) и трговија со деца (член 418-г). Членот 196 од Кривичниот законик го криминализира овозможувањето на неовластени бракови, а членот 197 го криминализира соживот на возрасен со малолетно лице, а исто така го инкриминира секој родител или старател кој тоа го дозволува. ГРЕВИО е загрижен дека општото кривично дело трговија со луѓе не ги опфаќа сите форми и аспекти на принуден брак. Покрај тоа, во отсуство на сеопфатни податоци, не е можно да се процени како оваа одредба е применета во пракса. Затоа ГРЕВИО смета дека се потребни законски мерки за да се осигура дека сите форми на принуден брак се криминализирани.

267. Иако не е позната распространетоста на принудните бракови во Северна Македонија, се чини дека практиката на склучување детски и предвремени бракови е намалена на стапка од 8,3% кај девојчињата на возраст од 15-19 години, но продолжува да се практикува.²¹⁷ Сепак, таков пад не беше забележан кај девојчињата Роми. Податоците од 2018-2019 година покажуваат дека 15,5% од жените Ромки на возраст од 20-24 години првпат се омажиле или во заедница пред 15-годишна возраст, а за 45,1% од нив тоа било пред 18.²¹⁸ години Во многу случаи е тешко да се утврди вистинската употреба на сила или закана во детските бракови, но младата возраст на повеќето невести би укажала на веројатниот недостаток на согласност за брачна заедница.²¹⁹ ГРЕВИО ја нагласи разликата помеѓу договорените бракови и присилните бракови, истакнувајќи дека иако првата категорија не спаѓа во опсегот на член 37 од Истанбулската конвенција поради постоењето на „имплицитно“ прифаќање, втората категорија не спаѓа во опсегот на членот 37 од Истанбулската конвенција.²²⁰ Сепак, во контекст на детските бракови, ГРЕВИО исто така потсети дека глобалните стандарди за човекови права утврдени во Обединетите нации Конвенцијата за елиминација на дискриминацијата на жените (Конвенција CEDAW) и Конвенцијата на Обединетите нации за правата на детето и нивните соодветни општи

²¹⁶ Explanatory Report, paragraph 195-196.

²¹⁷ State Statistical Office and UN Women, Women and Men in North Macedonia: a statistical portrait of trends in gender equality, p. 20, 2022, available at: www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_1_en.aspx?rbr=866.

²¹⁸ Ibid

²¹⁹ According to research conducted by the Centre for Roma Initiatives, 72.2% of Roma girls entered into marriage between 12 and 18 years of age. In half of these cases, the groom was chosen by the parents, and in 42%, bride and groom had not met prior to their marriage. See GREVIO baseline evaluation report on Montenegro, paragraph 183

²²⁰ See GREVIO baseline evaluation reports on Montenegro, paragraph 183, and Serbia, paragraph 188

препораки забрануваат свршувачка и брак на дете, го обезбедуваат правото на слободно избирање на брачен другар и стапување во бракот со слободна и целосна согласност и сметаат дека раниот и принуден брак е штетна практика која мора да престане.²²¹ ГРЕВИО е загрижен за индикациите добиени од граѓанските организации дека детските бракови во ромските заедници се сметаат од властите како „обичајна практика меѓу Ромите“, која не бара никаков институционален одговор или интервенција.²²²

268. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да го утврдат кривичното дело принуден брак, обезбедувајќи дека двата вида на однесување, според член 37 од Истанбулската конвенција се криминализирани: 1) принудување лице да склучи брак; и 2) наمامување лице во странство со намера да го принудат ова лице да стапи во брак против негова волја, дури и ако бракот не е склучен.

6. Осакатување на женски полови органи (член 38)

269. Со неодамнешните измени на Кривичниот законик, создадено е ново кривично дело осакатување на женски генитални органи (FGM), што ГРЕВИО ги поздравува. Членот 129-а КЗ го криминализира вршењето ФГМ, како и поттикнувањето, принудувањето, помагањето или поттикнувањето на жена или девојка од страна на трети лица да подлежат на СГО.

270. Останува празнина во правната рамка, бидејќи спроведувањето на набавка на жена или девојче да подлежат на женско генитално осакатување не е криминализирано според новата одредба. ГРЕВИО истакнува дека ваквото однесување се разликува од помагањето или поттикнувањето на извршување на осакатување на женските гениталии, како во однос на составниот елемент на кривичното дело (*actus reus*) така и во однос на обемот на намерата (*mens rea*). Тој се стреми да обезбеди кривична одговорност, на пример, кога роднините или членовите на заедницата набавуваат девојка или жена да се подложи на осакатување на женските гениталии, но не земаат активно учество во обезбедувањето насе спроведува постапка. Потребно е законодавно дејство за да се обезбеди целосна усогласеност со конвенцијата.

271. ГРЕВИО ги охрабрува властите во Северна Македонија да се погрижат и набавката на жена или девојка да се подложи на женско генитално осакатување да биде криминализирана.

7. Присилен абортус и присилна стерилизација (член 39)

272. Членот 129 од Кривичниот законик го криминализира незаконското прекинување на бременоста и присилната стерилизација. Казната за принуден абортус е од една до пет години, а за присилна стерилизација од три до десет години. И во двете прекршоци, казните се зголемуваат доколку предизвикаат големо физичко влошување на здравствената состојба или резултираат со смрт на жената или ако се сторени против жена помлада од 18 години.

273. Сепак, отсуството на податоци за истрагата, гонењето и кривичните санкции за овие дела го оневозможува утврдувањето на ефективноста на овие одредби. Особено, не е јасно дали овие одредби обезбедуваат соодветна заштита на некои групи жени, како што се жените со

²²¹ Article 16, paragraph 1a and paragraph 2 of the CEDAW Convention. See also CEDAW General Recommendation No.21: Equality in Marriage and Family Relations and Joint general recommendation/general comment No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women and No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices

²²² Information obtained during the evaluation visit.

попеченост во резиденцијални институции или под старателство, бидејќи тие можат да бидат изложени на ризик да бидат подложени на присилна стерилизација. Покрај тоа, ГРЕВИО забележува дека релевантните власти треба да обезбедат дека жените со попеченост кои се подложени на консензуална стерилизација можат да ја донесат својата одлука врз основа на доволно информации дизајнирани на достапен начин, кои им се презентирани од професионалци кои се обучени за родови прашања и прашања за попеченост. ГРЕВИО забележува дека намерата на член 39 од конвенцијата не е да се криминализираат какви било медицински интервенции или хируршки процедури кои се спроведуваат, на пример, со цел да и се помогне на жена која нема капацитет да даде согласност. Наместо тоа, целта на оваа одредба е да се нагласи важноста од почитување на репродуктивните права на жените со тоа што ќе им се дозволи на жените слободно да одлучуваат за бројот и растојанието на нивните деца и преку обезбедување на нивниот пристап до соодветни информации за природна репродукција и планирање на семејството.²²³

274. ГРЕВИО ги забележува статистиките кои укажуваат дека абортуси селективен пол може да се практикуваат во Северна Македонија.²²⁴ Иако Истанбулската конвенција не содржи експлицитно упатување на оваа практика, случаите кога жените се под психолошки притисок да се подложат на абортус селективен пол може да се квалификуваат како психичко, физичко насилство или принуден абортус. ГРЕВИО нагласува дека без оглед на тоа дали се квалификуваат како насилство, абортусите по селективен пол во секој случај се дискриминаторски и произлегуваат од неповолниот статус на жената во општеството.²²⁵

275. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат жените со попеченост кои се подложени на консензуална стерилизација да можат да ја донесат својата одлука врз основа на доволно информации, обезбедени на пристапен начин, а кои им се презентирани од професионалци кои се обучени за полот и прашања за попеченост.

276. Имајќи го предвид ризикот што го претставуваат полово-селективните абортуси во смисла на дискриминаторска практика и евентуално подложување на жените на насилство, ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да преземат мерки за подигање на свеста за ова прашање, и да се зголеми капацитетот на засегнатите професионалци, особено од здравствениот сектор, за откривање и спречување на оваа појава.

8. Сексуално вознемирување (член 40)

277. ГРЕВИО го поздравува тоа што сексуалното вознемирување е криминализирано во Северна Македонија преку реформата на Кривичниот законик од 2023 година. Релевантните делови од член 190-а КЗ гласат вака: „Секој што со вербално или физичко дејство кое има директно или индиректно, реално или симболично значење на поттикнување, непристојна понуда, измама, изразување на сексуален страст или друг чин кој јасно укажува на сексуален однос или други сексуални дејствија поврзани со него, ќе вознемири подреден или лице кое е инаку зависно од нив, друго лице на работно место, на јавно место или лице кое е ранливо поради возраста, болест, немоќ, зависност од дрога, бременост или сериозни телесна или ментална неспособност, а со тоа го нарушува неговото достоинство предизвикувајќи го да се

²²³ Explanatory Report, paragraph 206.

²²⁴ An article comparing official UN statistics, including North Macedonia, can be found at: <https://respublica.edu.mk/blogen/justice/sex-selective-abortions-patriarchy-s-wake-up-call/?lang=en>.

²²⁵ GREVIO baseline evaluation report on Albania, paragraph 151.

чувствува непријатно, навредено, понижено или исплашено, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.²²⁶ Овој облик на насилство се гони по службена должност, освен ако не е извршен од член на истото домаќинство.

278. Други релевантни законски одредби за сексуално вознемирување се содржани во Законот за заштита од вознемирување при работа; Закон за работни односи; Законот за спречување и заштита против Дискриминација; Законот за еднаквост меѓу мажите и жените и Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство. Невладините организации изразија загриженост дека поради фрагментираната природа на националното законодавство кое се занимава со еднаквост и недискриминација, одредбите за сексуално вознемирување се расфрлани низ другите закони, бидејќи дефинициите не се секогаш во согласност со конвенцијата.

279. Законот за заштита од вознемирување при работа ги утврдува постапката, мерките и активности кои претставуваат психичко и сексуално вознемирување на работното место, фокусирајќи се на употребата на посредници за да им помогнат на страните да го решат нивниот спорен однос, т.е. да постигнат договор во постапката за заштита од вознемирување на работното место. Министерството за одбрана има развиено голем број Упатства за спречување на родова дискриминација, сексуално насилство и вознемирување во министерствата за одбрана и вооружените сили на Западен Балкан. Упатството за заштита од вознемирување на работното место содржи пораки за нулта толеранција за вознемирување, како и охрабрување да се пријави вознемирување на работното место. Сепак, нема достапни податоци за пријавени инциденти на сексуално вознемирување на работното место. Згора на тоа, во моментот не постои систем за истрага на такви инциденти.

280. Законот за спречување и заштита од дискриминација пропишува парични казни за сексуално вознемирување. Според Законот за заштита од вознемирување при работа, санкциите вклучуваат парични казни за сторителите и работодавачите доколку не ги спречат или заштитат вработените од прекршителите. Сепак, нема достапни податоци за ефективност на овие санкции или нивната примена во пракса.

281. ГРЕВИО го поздравува тоа што Законот за ЗСЗНЖСН вклучува сексуално вознемирување преку интернет, кое се дефинира како несакано вербално, невербално или друго сексуално однесување со цел или резултат на нарушување на достоинството или создавање заканувачки, непријателски, понижувачки или застрашувачка средина, пристап или практика, преку електронски средства за комуникација. Сепак, ГРЕВИО забележува, дека во согласност со својата Општа препорака бр. 1 за дигиталната димензија на насилството врз жените, смета дека горенаведеното однесување потпаѓа под член 33 од конвенцијата (психолошко насилство) и се осврна на поврзаните прашања според таа одредба.²²⁷

282. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да преземат мерки за да обезбедат целосно примена на законските одредби кои ги штитат жените од сексуално вознемирување, вклучително и онаму каде таквото вознемирување се врши со помош на дигитални алатки. Силно поттикнува властите да ја постигнат оваа цел преку, пред сè, обука на професионалци, особено за новата кривична одредба за сексуално вознемирување.

9. Санкции и мерки (член 45)

²²⁶ This is a working translation by GREVIO; only the Macedonian original of this provision is authoritative.

²²⁷ <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/general-recommendation>.

283. Соодветните делови од овој извештај кои ги анализираат прекршоците за спроведување на Истанбулската конвенција го истакнуваат опсегот на санкции што се предвидени во законодавството. Од информациите добиени за вистинската употреба на опсегот на казни што се прави за прекршоци во рамките на Истанбулската конвенција, ГРЕВИО забележува дека судиите не се чини дека прибегнуваат кон целиот опсег на казни што се достапни во законот и имаат тенденција или да применуваат прилично ниски санкции или прибегнуваат кон условни/условни казни со пробен период, особено кога се работи за семејно насилство.²²⁸ Меѓутоа, во отсуство на конкретни податоци, за ГРЕВИО е тешко да дојде до дефинитивен заклучок за спроведувањето на член 45 од конвенцијата.

284. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат – преку законодавни мерки и ефективна обука на членовите на судството и обвинителството – дека казните и мерките изречени за семејно насилство и различните форми на насилство врз жените се ефективни, пропорционално и разубедувачко, како што се бара со член 45 од Истанбулската конвенција.

10. Отежнувачки околности (член 46)

285. Кривичниот законик предвидува општи правила за ублажување или влошување на казната во член 39, како што е рецидив. ГРЕВИО го поздравува тоа што специфичната мотивација на сторителот за неговите постапки како што се родова пристрасност и мизогинија може да ја влоши природата на делото (член 39, став 5 КЗ).²²⁹ Сепак, нема достапни податоци за тоа дали родовата пристрасност или мизогинија некогаш биле користени како отежнувачки фактори.

286. Понатаму, некои од отежнувачките околности што ги бара членот 46 од Истанбулската конвенција се дел од елементите на кривичното дело во Кривичниот законик, со што се квалификуваат како посериозни дела казниви со построги казни. Вообичаени отежнувачки околности вклучуваат: кога делото е извршено во ситуации на „семејно насилство“, „родово засновано насилство/насилство врз жените“ или преку злоупотреба на овластување; против лице кое е ранливо поради одредени околности; делото е извршено врз дете; прекршокот го извршиле две или повеќе лица кои дејствувале заедно; на делото му претходело или било придружено со екстремни нивоа на насилство; и резултирало со тешка физичка повреда. Меѓутоа, поради недостаток на податоци за примената на овие отежнувачки фактори во случаите на насилство врз жените, ГРЕВИО не е можно да процени како тие се применуваат во пракса.

287. ГРЕВИО забележува дека се чини дека законот не покрива како отежнувачки фактор кога некоја од формите на насилство врз жените опфатени со конвенцијата е извршена во присуство на дете (член 46г); преку употреба или закана со оружје (член 46г); или резултираше со тешка психолошка повреда (член 46ж). Покрај тоа, ГРЕВИО со загриженост забележува дека Кривичниот законик не предвидува појава на силување и сексуално насилство во рамките на семејната врска како отежнувачка околност (види член 46а од конвенцијата), ниту експлицитно го става под дефиницијата за силување.

²²⁸ See Chapter VI, Immediate response, prevention and protection.

²²⁹ Article 39, paragraph 5 provides that the courts shall consider whether the crime has been committed against a person because of “their sex, race, skin colour, class, member of a marginalized group, ethnic background, language, nationality, social background, religious belief, other types of beliefs, education, political affiliation, personal or social condition, mental or physical disability, age, family or marital status, property status, health condition, or any other ground foreseen by law or ratified international agreement” [emphasis added].

288. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да усвојат законски мерки за експлицитно да ги вклучат отежнувачките околности како што се наведени во членовите 46а, 46г, 46г и 46h во списокот на отежнувачки фактори и да преземат соодветни мерки за да обезбедат, преку обука и соодветни упатства, дека сите околности наведени во член 46 од Истанбулската конвенција се применуваат како отежнувачки околности од страна на судството во пракса.

11. Забрана на задолжителни процеси за алтернативно решавање спорови или изрекување казни (член 48).

289. Се чини дека не постои законодавство со кое се воспоставуваат задолжителни процеси за алтернативно решавање спорови, било во кривичното или во граѓанското законодавство, што би ја прекршило обврската за забрана на сите такви процеси во однос на сите форми на насилство опфатени со конвенцијата. Членот 86 од Законот за ЗСЗНЖСНму забранува на судот да ги упатува странките на посредување во постапката за цивилна заштита.

290. Сепак, ГРЕВИО доби загрижувачки информации од невладините организации кои работат со жртвите дека полицијата, социјалните работници и судовите го нагласуваат помирувањето и „задржувањето на семејствата заедно“ и кога жените пријавиле насилство во полиција или кај социјални работници, кога тие побарале наредби за заштита, и во семејни постапки.²³⁰ Ова ја илустрира потребата релевантните професионалци да добијат поголема обука за динамиката на родовото насилство и опасностите на задолжително алтернативно решавање спорови во случаи на насилство врз жените.

291. Згора на тоа, ГРЕВИО беше информиран дека во контекст на вознемирување на работното место, задолжително е жртвата прво писмено да му се обрати на сторителот и да го соочи со нејзините наводи.²³¹ Само доколку сторителот продолжи со вознемирувањето, се известува работодавачот. Овие чекори мора да се преземат пред да се поднесе жалба до суд. ГРЕВИО смета дека оваа практика претставува форма на задолжително помирување и треба да биде опционална.

292. ГРЕВИО го поздравува фактот што член 39, став 7 од Кривичниот законик предвидува дека при утврдување на парична казна, судот ќе ја земе предвид и економската состојба на сторителот, при што се земаат предвид сите негови приходи, имотни и семејни обврски.

293. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да преземат правни или други мерки за укинување на какви било практики на задолжително помирување во случаи на вознемирување на работното место.

294. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат жените жртви на насилство на кои им се нуди медијација да бидат информирани за нивните права, особено во однос на незадолжителната природа на медијацијата.

²³⁰ Information obtained during the evaluation visit.

²³¹ Information obtained during the evaluation visit.

VI. Истрага, гонење, процесно право и заштитни мерки

295. Целосната одговорност за сите акти на насилство врз жените бара соодветен одговор од агенциите за спроведување на законот и од секторот за кривична правда. Поглавјето VI од Истанбулската конвенција утврдува збир на мерки за да се обезбедат кривични истраги, гонење и пресуди за различните форми на насилство опфатени во неа.

A. Општи обврски, итен одговор, превенција и заштита (членови 49 и 50)

296. Клучен принцип за адекватен одговор на насилството врз жените е брзиот и ефикасен истраги и судски постапки кои се засноваат на родово разбирање на овие видови прекршоци и кои ги земаат предвид правата на жртвата во сите фази.

1. Известување до, итен одговор и истраги од страна на агенциите за спроведување на законот

297. ГРЕВИО ги поздравува почетоците на специјализација на институционалниот одговор на насилството врз жените, со специјализација на полициски инспектори кои работат на полето на семејното насилство. Во Скопје е формирано специјално одделение за семејно насилство. Мобилните тимови за откривање на ранливи лица и жртви на трговија со луѓе се воведени во 2018 година, составени од полицајци, социјални работници и претставници на невладини организации. Иако ова е ветувачки модел во однос на соработката меѓу повеќе агенции, нивната улога во однос на жените жртви на родово базирано и семејно насилство се чини дека е ограничена и може да биде авенија што вреди да се истражи.

298. Со усвојувањето на Акциониот план за спроведување на Истанбулската конвенција, Министерството за внатрешни работи подготви оперативни планови (во 2019 и 2020 година), кои се објавени на нивната веб-страница. Дополнително, креирана е и мобилната апликација „Биди безбеден“ за лесна и директна помош и поддршка на жртвите на семејно насилство, достапна на македонски, албански и ромски јазик. Преку оваа апликација жените можат директно да пријават насилство до властите, што со интерес го забележува ГРЕВИО. Иако апликацијата е преземена повеќе од сто пати во првиот месец по нејзиното лансирање, недостасуваат понови податоци за нејзината употреба.²³² За време на КОВИД-19, Министерството за внатрешни работи издаде директива до сите полициски станици за преземање дејствија во однос на случаите на семејно насилство, вклучително и ослободување на жртвите од забраната за движење. Понатамошни позитивни чекори беа преземени во 2021 година, кога Министерството за внатрешни работи подготви писмени упатства за полициска постапка во случаите на семејно насилство.

299. Министерството за внатрешни работи, исто така, објави правилник за полицијата за обезбедување родово сензитивна поддршка на жртвите, што стана дел од нивната задолжителна институционализирана обука. Според државниот извештај, изработен е алгоритам за постапување на полициските службеници по добиена претставка за родово насилство врз жени и семејно насилство. Во октомври 2020 година, од страна на Министерството за внатрешни работи беше воведена веб-страница на која може да се пријавуваат злосторства од омраза, говор на омраза и други форми на насилство на интернет. Сепак, ГРЕВИО не е информиран дали се поднесени поплаки во врска со насилството врз жените, вклучително и мизогински говор на омраза,

²³² <https://vidivaka.mk/vidi-vaka-istrazhuva-e-2/>.

300. ГРЕВИО со интерес забележува дека една од активностите во Националниот акционен план за Министерството за внатрешни работи е поставување на „пријатни простории“. кои се предвидени да бидат простори каде што ќе се водат разговорите што ги вршат професионалци со жртви на насилство врз жените. Сепак, се чини дека процесот на реално формирање на такви простории сè уште не е започнат.

301. ГРЕВИО забележува дека Министерството за внатрешни работи развива СОП кои ќе утврдат стандардизирани и хармонизирани методи на полициска интервенција, и како да се работи со други актери од секторите на кривичната правда и други сектори во случаи кои вклучуваат насилство врз жените и семејно насилство. ГРЕВИО е загрижен за информациите добиени од граѓанското општество дека повиците за семејно насилство не се приоритетни ниту пак специјализираните истражители се испраќаат веднаш на местото на настанот.²³³ Наместо тоа, првите што реагираат обично се униформирани полицајци кои не се секогаш специјално обучени за родово одговорно полициско работење, динамиката на родово засновано насилство врз жените или рано и значајно градење на случаи и собирање докази. Сепак, ГРЕВИО го поздравува тоа што од 2018 година, првоодговорените минуваат низ задолжителна обука во износ од дванаесет часа како дел од почетната обука за родово сензитивно полициско работење во случаи на семејно насилство.

302. ГРЕВИО доби индикации од граѓанското општество и од официјални извори дека жените жртви на насилство се соочуваат со предизвици при пријавувањето, вклучително и неактивност од страна на властите, бидејќи некои поединечни службеници се чини дека го минимизираат насилството и бараат оправдување или во однесувањето на жртвата или во однесувањето на сторителот (со припишување на насилството на злоупотреба на супстанции, ментална болест и сиромаштија).²³⁴ ГРЕВИО понатаму со загриженост забележува дека, согласно полициските подзаконски акти, полицијата систематски ги предупредува жртвите кои пријавуваат семејно насилство (или кое било друго кривично дело, во врска со тоа) дека доколку лажно пријават кривично дело, може да бидат обвинети за извршување на кривично дело лажно пријавување, кое неизбежно има застрашувачки ефект врз подготвеноста на жртвите да пријават. Ставовите за обвинување жртви, исто така, наведуваат некои полицајци да ги третираат пријавените случаи на семејно насилство како обични спорови меѓу двојките и обид да се „помири“ двојката, како што претставниците на граѓанското општество му укажаа на ГРЕВИО.²³⁵ Слично на тоа, според информациите добиени од граѓанското општество, верувањата во митовите за сексуалното насилство на страната на органите на прогонот придонесуваат и за негативно искуство за жртвата (на пр. несоодветни прашања и навредливи коментари) и за недостаток на прогресија на случајот.²³⁶ Покрај тоа, се чини дека има мал надзор или одговорност кога полицијата не ја исполнува својата обврска за длабинска анализа да го заштити и истражи насилството врз жените и семејното насилство. Неопходни се итни мерки за подобрување на довербата на жените во системот, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на, со тоа што ќе се осигури дека секоја поплака за семејно насилство и насилство врз жените е сфатена сериозно, брзо обработена и третирана на начин чувствителен на жртвите. ГРЕВИО го поздравува, во тој контекст, што според член 55 од Законот за кривичната постапка, достапни се неколку алатки за мерки чувствителни на жртвите. Жртвите на родово засновано насилство имаат право да бидат

²³³ Information obtained during the evaluation visit

²³⁴ Information obtained during the evaluation visit, see also

<https://balkaninsight.com/2023/05/23/accomplices-to-crime-north-macedonias-domestic-violence-victims-feel-betrayed-by-institutions/>.

²³⁵ Information obtained during the evaluation visit

²³⁶ Information obtained during the evaluation visit

испрашувани од лице од ист пол во полиција и во јавното обвинителство, право бесплатно да зборува со советник пред распитот и да одбие да одговара на прашања кои се однесуваат на нивниот приватен живот, доколку не се поврзани со кривичното дело.

303. Друго прашање на кое му беше обрнато внимание на ГРЕВИО е дека говорот на омраза, заканите и малтретирањето на жените новинарки, честопати извршени преку ИКТ, се вообичаени. Доби индикации од медиумски организации дека жените новинарки во минатото не биле сфатени сериозно од властите кога известувале за такво насилство и дека добиле многу мала институционална заштита.²³⁷ ГРЕВИО забележува, во тој контекст, дека жените се со поголема веројатност да се соочат со дигитални форми на насилство.²³⁸ ГРЕВИО според тоа, смета дека е инструментално да се подобри положбата на жените во медиумскиот сектор, особено преку нивна заштита од какво било насилство насочено кон нив затоа што се новинарки и затоа што се жени. Жените новинарки се повеќе се мета ширум светот, што има ефект дека гласовите на жените ризикуваат да бидат замолчени.²³⁹ Затоа, ГРЕВИО го привлекува вниманието на властите на оваа област на загриженост и на потребата да се вклучи родовата перспектива во преземањето на неопходните мерки за промовирање на безбедноста на новинарите од какво било неоправдано мешање. Со цел да се видат и слушнат перспективите на жените во медиумите, неопходно е веднаш да се реагира на извештаите на новинарките дека се цел на напади поради нивниот пол и нивната професија.

304. Според укажувањата добиени од невладините организации, практичарите од државните институции и судството не се сензибилизирани за природата на родово базираното насилство, неговата динамика и последици. Притоа, односот меѓу жртвата и сторителот не се зема предвид, со што недостасува пристапот насочен кон жртвата во нивното постапување.²⁴⁰ ГРЕВИО беше информиран за случаите кога претставници на полицијата отишле на место на семејно насилство, само за да го предупредат сторителот да не врши насилство, без да бидат отстранети од заедничкото домаќинство и без да се спроведе соодветна проценка на ризикот. Дополнително, не постои задолжителна практика жените-полицајки да бидат вклучени во случаите на насилство врз жените и семејно насилство, што може дополнително да влијае на положбата на жените кои претрпеле семејно насилство. ГРЕВИО беше информиран дека само околу 20% од полицајците се жени и дека значителен број меѓу нив (околу 60%) се обучени да бидат специјализирани инспектори за семејно насилство. Така, шансите првите што одговориле да бидат жени се мали. Невладините организации активни на терен укажаа дека жените жртви на родово базирано насилство често не се пријавуваат во полиција врз основа на нивното претходно искуство на неактивност или повторно виктимизација и затоа што немаат доверба дека ќе ја добијат потребната помош.²⁴¹

305. ГРЕВИО беше информиран за силната доверба на полицијата и обвинителството на изјавата на жртвата, особено во случаите на семејно насилство, и покрај должноста на обвинителството да да ги истражуваат ваквите кривични дела по службена должност. Онаму каде што жртвите ги повлекуваат своите изјави, кривичната постапка често завршува поради недостиг на докази. Имаше малку информации за полициските напори за подобрување на сеопфатното собирање надвор од изјавата на жртвата. Постои потреба да се засилат мерките

²³⁷ nformation obtained during the evaluation visit.

²³⁸ GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women, p. 8.

²³⁹ <https://www.unesco.org/en/safety-journalists/safety-women-journalists>.

²⁴⁰ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJI.

²⁴¹ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJI.

насочени кон обезбедување ефективни истраги и градење случаи во сите случаи на насилство врз жените опфатени со конвенцијата.

306. Во 2020 година во МВР/полиција се пријавени вкупно 1.025 случаи поврзани со семејно насилство, од кои 594 жртви со физички повреди, 31 со тешки повреди, 337 пријави за загрозување на безбедноста и четири убиства на жените. Истата година Министерството за труд и социјална политика (МТСП) забележаа 1.531 нов случај на семејно насилство со 1.161 жена жртва и 121 дете жртви. Се чини дека овие две министерства имаат различен пристап во евидентирањето случаи, кои треба да се санираат во иднина. Освен фактот што не е јасно зошто овие бројки се различни, ГРЕВИО е загрижен што овие податоци вклучуваат само формални извештаи за семејно насилство и не ги опфаќаат оние кои поднеле пријави или жалби до властите, но што властите подоцна го направиле не се регистрираат формално (на пр. затоа што ја испратиле жртвата назад кај сторителот).

307. На крајот, ГРЕВИО е сериозно загрижен дека бројот на пријавени случаи на силување е исклучително низок и претежно вклучува деца жртви. Ова предизвикува сериозна загриженост дека жените кои се жртви на силување се соочуваат со бариери за пријавување во полиција, ЦСР или упатени центри за сексуален напад. Се чини дека силувањето и сексуалното насилство се поврзани со таква стигма и срам што жртвите едноставно не се обраќаат до властите за помош и поддршка, и укажува дека треба да се подобри институционалниот и судскиот одговор на сексуалното насилство. Како што беше споменато претходно во овој извештај, исто така е потребно да се воведат законски измени кои ќе обезбедат дека кривичните одредби се цврсто вкоренети во недостатокот на согласност. Ова е сериозно загрижувачко за ГРЕВИО, бидејќи жртвите на силување и сексуално насилство често носат доживотна траума со себе - со сите последици што доаѓаат со тоа - ако не посегнат по помош и последователно да ја добијат потребната помош.

308. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да:

а. подобрување на капацитетот и знаењето на сите службеници за спроведување на законот во врска со градењето случаи за сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, вклучително и навремено собирање докази и промовирање и спроведување на ефективни и проактивни истраги за спроведување на законот;

б. да изготват стандардни постапки за известување и истрага во врска со сите форми на насилство врз жените;

в. отстранете ги бариерите за пријавување особено за жените жртви на силување и сексуално насилство, но исто така и за жртвите на сите други форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, вклучувајќи ги и дигиталните димензии на таквото насилство, преку обезбедување одговор на органите за спроведување на законот насочен кон жртвата и родово чувствителен одговор на таквите случаи и спроведување мерки за спречување на секундарна виктимизација на жртвите;

г. отстранете ги сите прописи или упатства кои бараат жените жртви да бидат систематски предупредувани дека може да бидат обвинети за лажно пријавување;

д. осигурајте се дека органите за спроведување на законот веднаш реагираат на извештаите за насилство врз жените и семејно насилство.

2. Ефикасна истрага и гонење

309. Полицијата има законска должност навремено да ги извести обвинителството за семејно насилство, како и за секое кривично дело кое се гони по службена должност. Обвинителствата се задолжени за сите криминални истраги и ги поучуваат полициските службеници. Сепак, нема специјализирани обвинители кои ќе постапуваат во случаи на насилство врз жените и случаи на семејно насилство. Ова е уште пожалосно, бидејќи во полицијата постојат специјализирани единици за семејно насилство, но нема продолжување на оваа специјализација по синџирот на правдата во однос на назначени обвинители или граѓански и кривични судии. Не постојат стандардни оперативни процедури или упатства за обвинителите или специјални мерки, како што се приоритет на случаите на насилство врз жените и семејното насилство. ГРЕВИО доби информации од адвокати активни на полето на насилството врз жените дека истрагите и предистражните постапки во постапките за семејно насилство се долги и дека жртвите доживуваат секундарна виктимизација поради недостаток на мерки чувствителни на жртвите.²⁴² Генерално, ова води до обесхрабрување на жртвите и повлекување на своите извештаи.

310. ГРЕВИО е загрижен што многу случаи на семејно насилство се отфрлаат или прекинуваат во фазата на гонење поради повлекување на сведочењето од страна на жртвите. Ова може да се одрази на слабото градење случаи, недоволната заштита и поддршка на жртвите за да се поттикне нивното учество и недоволно разбирање за притисокот врз жртвите да се повлечат од страна на сторителот. Според укажувањата на граѓанското општество, во случаите на семејно насилство, вообичаено е да има повлекување на предлогот за гонење од страна на жртвата, како и повлекување на обвинителниот акт од страна на јавниот обвинител.²⁴³ Една студија покажа дека од 16 поведени кривични постапки за делото физичка повреда, во пет случаи кривичната постапка против сторителите на ова кривично дело е прекината поради повлекување од страна на жртвата пред почетокот на главната расправа, што изнесува една третина (30%) од предметите.²⁴⁴ ГРЕВИО е загрижен дека кога обвинителите ќе го видат последниот инцидент на физичко насилство во изолација, постои тенденција да се минимизира кривичното дело и да се согласи на прекинување на случајот, со цел да се намали нивниот обем на работа. Меѓутоа, ваквите инциденти треба да го земат предвид циклусот и динамиката на семејното насилство, што често вклучува и присилна контрола. Невладините организации укажуваат на дополнителна загриженост каде што јавните обвинители, во случаите што треба да се водат по службена должност, ги повлекуваат обвиненијата поради недостиг на докази.²⁴⁵

311. Во однос на истрагата за прекршоци за сексуално насилство, не постои обврска за форензичко вештачење во такви случаи.²⁴⁶ Сепак, ГРЕВИО доби индикации од практичарите работа на полето дека во пракса, таквите испитувања сепак се сметаат за задолжителни од страна на органите на прогонот и судските органи, а форензичките докази кои не биле побарани од јавното обвинителство може во пракса да не бидат прифатени од судот.²⁴⁷ ГРЕВИО посочува дека прво, ова отстапува од пристапот насочен кон жртвата, предвиден со конвенцијата и неговото барање за оценување на согласноста во контекст на околните околности, што би барало контекстуално чувствителна проценка на доказите со цел да се утврди присуството или отсуство на согласност од случај до случај. Таквата проценка мора да го препознае широкиот

²⁴² Information obtained during the evaluation visit

²⁴³ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

²⁴⁴ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

²⁴⁵ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

²⁴⁶ Article 144 of the Law on Criminal Procedure.

²⁴⁷ Information obtained during the evaluation visit.

опсег на одговори на однесување на сексуалното насилство и силувањето што жртвите можат да го покажат и не треба да се заснова на претпоставки за типично однесување во такви ситуации или под влијание на родови стереотипи и митови.²⁴⁸ Второ, оваа практика ризикува да остави неказнети одредени случаи на силување и на тој начин ја загрозува ефективната заштита на сексуалната автономија на поединецот. Таквото толкување често значи дека во случаи кога жртвата одбива да се подложи на форензичко испитување или таквото форензичко испитување е неубедливо поради истекот на времето или природата на сексуалното насилство, нефорензичките докази (на пр., посредни докази, сведоштва итн.) не е собран од страна на органите за спроведување на законот и нема последователно да се испита од страна на судот. На жените кои не сакаат да поднесат пријава во полиција веднаш по силувањето, им се ускратува можноста да зачуваат вредни медицински докази доколку решат подоцна да бараат правда. Овие наоди се сериозно загрижени за ГРЕВИО и треба да се разјаснат преку упатства издадени до релевантните органи, обука и други мерки.

312. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да:

а. издавање насоки или стандардни оперативни процедури до канцелариите на јавните обвинителства со цел да се обезбеди постапување насочено кон жртвите и родово чувствително на сите случаи на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, вклучително и спроведување мерки за спречување на секундарна виктимизација;

б. размислете за формирање соодветно екипирани, посветени единици во канцелариите на јавните обвинителства за истрага и гонење на случаи на насилство врз жените и семејно насилство;

в. да обезбедат дека обвинителските служби ги зајакнуваат своите капацитети и знаење во врска со градењето случаи за сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, вклучително и навремено собирање докази; понатаму, осигурајте се дека тие проактивно собираат и обрнуваат должно внимание на други докази освен изјавата на жртвата, како и да ја преиспитаат практиката на повлекување на обвиненијата во случаи кога жените жртви ги повлекуваат своите искази;

г. да се осигура дека форензичкото испитување и собирањето докази наредено од јавниот обвинител во случаите на сексуално насилство и силување не се сметаат за задолжителни за случајот да оди на судење, како и да се соберат други докази за да се обезбеди ефективно гонење.

3. Стапки на осуда

313. Судејќи според многу ограничените административни и истражувачки податоци достапни,²⁴⁹ ГРЕВИО е загрижен од индикациите за ниско ниво на осуда, лесни казни и високи нивоа на трошење во однос на насилството врз жените и семејното насилство. Сторителите на физичко насилство, на пример, имаат околу три пати поголеми шанси да добијат условна казна отколку да одлежат затворска казна.²⁵⁰ Покрај тоа, ГРЕВИО е сериозно загрижен дека од 2019 до 2021 година нема ниту една кривична пресуда за силување.

²⁴⁸ Explanatory Report, paragraph 192.

²⁴⁹ See Chapter II – Data collection and research.

²⁵⁰ See the special report of the Ombudsman on the situation of domestic violence in North Macedonia for 2019 and January to May 2020, quoted in the State Report, pages 28-31. In 2019, there were 92 suspended

314. Како што беше наведено претходно во овој извештај, не постои задолжителна или систематска почетна обука или обука за судии за семејно и родово засновано насилство врз жените,²⁵¹ и не постојат специјализирани или назначени граѓански или кривични судии или специјализирани судови за да се справат со сите правни аспекти на насилството врз жените и случаите на семејно насилство. Оваа ситуација се влошува со фактот што не постојат конкретни упатства или книги за судиите за тоа како да постапуваат со овие случаи на родово сензитивен начин.

315. Недостигот на обука, водство или специјализација неизбежно покажува ефекти.

Според укажувањата на невладините организации, во пракса не се изрекуваат законски пропишаните затворски казни за сторителите на семејно насилство. Загрижувачки е што од вкупно 66 завршени кривични предмети со првостепена пресуда, затворска казна е изречена само во 10 предмети. Условните казни се изречени во дури 43 случаи. Судот донесе и три ослободителни и девет отказни пресуди.²⁵² Загрижувачки е тоа што не се земаат предвид отежнителните околности, како и зачестената примена на институтот „ублажување на казната“ за сторителите на семејно насилство од страна на судиите. Притоа не се зема предвид природата на семејното насилство и сериозните последици за жртвите на семејно насилство.

316. Некои информации за практиката на казнување во случаи на убиства врз основа на пол се достапни од студијата за убиства на жени во Северна Македонија од 2017-2020 година, која анализираше 14 случаи кои студијата ги класифицирала како „фемидици“. Утврдено е дека казната се движи од десет години до доживотен затвор или изрекување задолжително психијатриско лекување и затворање во здравствена установа. Студијата, пак, подвлече дека и јавното обвинителство и првостепените кривични судови постапувале брзо во случаите на убиства, а во половина од испитаните случаи првостепената пресуда била донесена во рок од помалку од три месеци.²⁵³

317. Сепак, недостатокот на редовно собрани и административни и судски родово расчленети податоци низ органите за спроведување на законот и судскиот сектор го оневозможува проценувањето на стапките на трошење на различни фази од синџирот на кривичната правда и да ги идентификува причините за тоа. Анализата заснована на докази на факторите кои придонесуваат за трошење е од клучно значење за нивно решавање, вклучително и преку преглед на родово разделени административни и судски податоци за кривични пријави, обвиненија и пресуди (кои треба да се собираат редовно, барем еднаш годишно) и судската пракса и да се анализира постапувањето со кривичните случаи од страна на агенциите за спроведување на законот, обвинителствата и судовите со цел да се потврди каде се случува трошење и да се идентификуваат можните празнини во институционалниот и судскиот одговор.

318. Според укажувањата дадени од експерти од областа, истражувањето кое ја разгледува судската практика покажува дека психичкото и сексуалното насилство (во контекст на семејното насилство) често не се казнуваат; сторителите на семејно насилство добиваат благи казни кои не се одвраќачки; има одложувања во спроведувањето на правдата се случуваат во случаи на семејно насилство; а присутна е секундарната виктимизација на жртвата во кривичната

sentences handed down for physical violence, and 24 prison sentences. During the period of January to May 2020, 30 perpetrators received suspended sentences, and 7 had to serve prison terms.

²⁵¹ See Chapter III, Article 15.

²⁵² Data from NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJI.

²⁵³

постапка. Оваа ситуација ја нагризува довербата на жртвите во системот на кривичната правда, испраќајќи пораки дека сторителите нема да бидат повикани на одговорност, а тоа, пак, веројатно придонесува за проблемот со слабото известување пред законот. Извршните органи.²⁵⁴ Друга студија покажа дека еднаесет случаи на осуда за физички напад резултирале со 11 условни казни изречени од судовите.²⁵⁵ Понатаму, истражувањата покажуваат дека голем број случаи се прекинуваат без да се решаваат од страна на судот, поради тоа што жртвите биле притиснати од страна на сторителот да се повлечат.²⁵⁶ Затоа, има малку ефикасна правда и заштита за оние жртви кои имаат храброст да учествуваат во процесот на кривичната правда.

319. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија брзо да ги идентификуваат и да ги решат сите фактори кои придонесуваат за отфрлање во кривичната постапка во врска со сите случаи на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, вклучувајќи ги и причините за одложување на таквите постапки. Мерките треба да бидат поддржани со родово распределени административни и судски податоци кои се веродостојни и усогласени низ судскиот синџир.

Б. Проценка на ризик и управување со ризик (член 51)

320. Загриженоста за безбедноста на жртвата мора да лежи во срцето на секоја интервенција во случаи на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција. На тој начин, членот 51 ја утврдува обврската да се осигура дека сите релевантни органи, не само органите за спроведување на законот, ефективно ги проценуваат и осмислуваат план за управување со безбедносните ризици со кои се соочува жртвата од случај до случај, според стандардизирани процедури и во кој-операција едни со други.

321. Согласно Законот за СВ и СВ, ЦСР се обврзани да спроведе проценка на ризикот во рок од 12 часа по пријавувањето на случај на насилство врз жените и да преземе мерки за заштита во однос на жртвата. Полицијата има законска обврска да спроведе проценка на ризик во сите случаи на насилство врз жените при првиот контакт со жртвата и да поднесе полициски извештај во рок од 12 часа по полициската интервенција. Министерствата за внатрешни работи и за труд и социјална политика во 2021 година донесоа подзаконски акти кои се однесуваат на проценка на ризик, како и за заштитни мерки. Министерството за внатрешни работи донесе Правилник за полицијата за проценка на ризик и управување со ризик.²⁵⁷ Министерството за труд и социјална политика донесе правилник на истите теми, адресиран до социјалните работници.²⁵⁸

322. Проценката на ризикот треба задолжително да ја вршат полициските службеници при првиот контакт со жртвата, каде што се користи стандардизирана форма на фактори на ризик за проценка на ризикот (приложена кон Правилникот). Полицијата го идентификува ризикот, го опишува ризикот и причините за неговото појавување, како и можните последици од повторување на насилството. Кога полициските службеници вршат проценка на ризик и има

²⁵⁴ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

²⁵⁵ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

²⁵⁶ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

²⁵⁷ Rulebook for the police on the manner of assessing the risk of serious danger to the life and physical and mental integrity of the victim and her family members, and the risk of recurrence of violence; appropriate risk management; the form of the police report and the proposal for imposing an urgent measure for protection, the removal of the perpetrator from the home, and the prohibition to approach the home

²⁵⁸ Rulebook on risk assessment of danger to the life and physical and mental integrity of the victim and her family members and the risk of recurrence of violence, proper risk management, implementation and monitoring of measures to protect women victims of gender-based violence and victims of domestic violence for social workers.

деца вклучени, тие мора да повикаат полициски службеник од надлежните организациона единица за криминалистички истраги во МВР која е специјално обучена за постапување со деца. По извршената проценка на ризик, а најдоцна 12 часа по интервенцијата на настанот, полициските службеници изготвуваат полициски извештај за извршената интервенција по пријавата за семејно насилство. Ако жртвите се пријават прво во ЦСР, или ако жртвата е упатена кај нив од полицијата, социјалниот работник врши сопствена проценка на ризикот (која е приложена во нивниот Правилник).

323. ГРЕВИО го поздравува тоа што оценките на ризик се засноваат на стандардизирани обрасци и ги вклучуваат и агенциите за спроведување на законот и центрите за социјална работа, за да се осигура дека овие службеници кои доаѓаат во контактот со жртвите може да ги процени ризиците за безбедноста на жртвата од случај до случај. Сепак, некои грижи вклучуваат дека во пракса, бидејќи ГРЕВИО добил индикации од невладините организации, оценките на ризикот не се систематски спроведени од полицијата (на пр. затоа што полицијата понекогаш се обидува да ги помири странките или да ја обесхрабри жртвата да поднесе пријава); а анализите за проценка на ризикот не се прават секогаш сеопфатно за да се обезбеди соодветна заштита на жртвите. Следно, според укажувањата добиени од женските невладини организации, нема доволно знаење и вештини кај полицијата и социјалните работници за спроведување на соодветна проценка на ризикот во случаите на семејно насилство. Истражувањето кое ги анализира полициските процедури во случаите на семејно насилство покажа дека повеќе од половина од интервјуираните полицајци не посетувале обука за родово засновано насилство врз жените или семејно насилство.²⁵⁹

324. Покрај тоа, ГРЕВИО доби индикации од невладините организации дека постои недостаток на соработка помеѓу полицијата и социјалните работници во ЦСР во спроведувањето на оценките на ризикот, што резултира со барање од жртвата да ја раскаже својата приказна и да одговори на слични прашања на двете агенции. Државите членки треба да обезбедат дека женските специјализирани услуги се систематски вклучени во процесите на координација на повеќе агенции за проценка на ризик и управување со ризик.²⁶⁰ Последно, не е јасно дали или како оценките на ризик се споделуваат со другите засегнати страни, како што се обвинителите и судиите, за да се информираат нивните одлуки кои имаат импликации за безбедноста на жртвата, како што се судско ослободување пред судење, сослушувања за кауција или одлуки за казни. Неопходни се брзи мерки за да се подобри спроведувањето на оценките на ризикот и координацијата и споделувањето информации меѓу властите

325. ГРЕВИО со загриженост забележува дека не се направени проценки на ризик за формите на насилство врз жените надвор од семејното насилство. Освен тоа, нема податоци за бројот на извршени проценки на ризик, ниту од која агенција.

326. Осврнувајќи се на член 52, став 1 од конвенцијата, ГРЕВИО посочува дека поседувањето огнено оружје не само што претставува моќно средство за вршење контрола врз жртвите, туку исто така го зголемува ризикот од убиство. Всушност, една студија покажа дека во Северна Македонија „80% од жените кои биле убиени [во 2020-2021 година] од нивниот интимен партнер биле убиени со огнено оружје. Секој четврти инцидент со семејно насилство во кој

²⁵⁹ NGO written submission by the ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJI.

²⁶⁰ Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 456

имало огнено оружје имал смртоносен исход.²⁶¹ ГРЕВИО оттука го поздравува што Северна Македонија во рамките на својот правен систем усвои мерки за да овозможи итно одземање на огнено оружје и муниција во случаи на семејно насилство. Законот за оружје смета дека „семејното насилство“ и „тешкото нарушување на семејните односи“ претставуваат опасност за јавниот ред и следствено како основа за отфрлање на барањето за дозвола за носење оружје. Тоа се одразува и во постапката за обновување на дозволите за огнено оружје. Законодавството ја регулира постапката на надлежните институции, ЦСР и полицијата во случаи кога е употребено оружје или на сторителот му се заканувале дека ќе го употреби, како и кога сторителот поседува оружје или има овластување да носи и користат оружје како дел од нивната окупација. Законодавството регулира дека во случаи на поседување оружје, употреба на оружје или закана на цивил во контекст на лице осомничено за семејно насилство, оружјето може привремено да биде одземено од полицијата, врз основа на исходот од проценката на ризикот. Следствено, лиценцата привремено се одзема до донесување правосилна судска одлука, кога лиценцата може трајно да се одземе. Сепак, невладините организации изразија загриженост дека правната рамка е ограничена на конфискација на оружје само доколку било употребено огнено оружје или сторителот се заканувал дека ќе го употреби во инциденти со семејно насилство, наместо ако сторителите поседуваат или имаат пристап до огнено оружје.²⁶²

327. ГРЕВИО сака да укаже дека Европскиот суд за човекови права неодамна донесе пресуда во случајот Курт против Австрија²⁶³ во кој ги прецизираше обврските кои се однесуваат на проценката на ризикот и управувањето со ризикот согласно член 2 од Европската конвенција за човекови права. Имено, Судот одлучи дека властите морале веднаш да одговорат на наводите за семејно насилство. Тие мора да утврдат „дали постои реален и непосреден ризик за животот на една или повеќе идентификувани жртви на семејно насилство преку спроведување на автономна, проактивна и сеопфатна проценка на ризикот... Реалноста и непосредноста на ризикот мора да се проценат земајќи го предвид конкретниот контекст на случаите на семејно насилство... Доколку исходот од проценката на ризикот е дека постои реален и непосреден ризик по животот, се активира обврската на властите да преземат превентивни оперативни мерки. Таквите мерки мора да бидат соодветни и пропорционални на нивото на проценетиот ризик.“²⁶⁴ Судот утврди дека штом ќе се утврди ризикот, брзото споделување на информациите и координацијата на релевантните засегнати страни е дел од сеопфатниот одговор на семејното насилство, вклучувајќи ги и информациите од агенциите за заштита на децата, училиштата и другите установи за згрижување деца, доколку се вклучени децата.²⁶⁵ ГРЕВИО целосно ги поддржува овие наоди и нагласува дека ефективната проценка на ризикот и управувањето со ризикот може да придонесе за безбедноста на жените и треба да биде составен дел од одговорот на властите на случаите на насилство како што е опфатено со Истанбулската конвенција.

328. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат:

а. систематска употреба на стандардизирана алатка за проценка на ризик заснована на докази за сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, со цел да се

²⁶¹ National Network to End Violence against Women and Domestic Violence and others, Murders of women in the Western Balkans region, 2021, available at: <https://glasprotivnasilstvo.org.mk/en/research-and-publications-on-thenetwork/>.

²⁶² NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJ

²⁶³ Kurt v. Austria [GC], Application No. 62903/15, §§ 167-176, 15 June 2021

²⁶⁴ Ibid., § 190.

²⁶⁵ Ibid., § 180.

овозвозможи навремено идентификување и одговор на сите релевантни фактори на ризик, при првиот контакт со жртвите и последователно;

б. дека процедурите за проценка на ризик и управување се централни за координирани повеќеагенциски одговори на насилството врз жените и за сите случаи, истовремено засилувајќи ја обуката за агенциите за спроведување на законот, судството и другите релевантни институции;

в. следење и прегледување на процедурите и практиките поврзани со конфискација на огнено оружје и соодветно воведување подобрувања, вклучително и со обезбедување дека фактот дека сторителите поседуваат или имаат пристап до огнено оружје е соодветно земен предвид при проценката на ризикот и се зема предвид при управувањето со ризикот.

г. дека оценките на ризикот секогаш се проследени со заштитни мерки кои се пропорционални на утврденото ниво на ризик.

В. Наредби за забрана за итни случаи (член 52)

329. Според член 52 од конвенцијата, во ситуации на непосредна опасност (кога штетата е неизбежна), од властите се бара да добијат овластување да наредат сторителот на насилство врз жените и семејното насилство да го напушти живеалиштето на жртвата или лицето на ризик за одреден временски период и да му забрани на сторителот да влезе во живеалиштето или да контактира со жртвата или лицето во ризик. Изготвувачите на конвенцијата оставија на дискреционо право на страните да го одредат времетраењето на наредбата за забрана за итни случаи (ЕВО) - обично од краткорочна природа - и надлежниот орган да издава такви наредби. Во своите основни извештаи за евалуација, ГРЕВИО појасни дека ЕВОs се алатка за агенциите за спроведување на законот и актерите од кривичната правда да реагираат брзо на ситуација на непосредна опасност без долги постапки. Тие се алатки наменети за спречување на криминал и затоа се наменети да ја стават безбедноста на прво место. Затоа, ЕВО треба да бидат временски ограничени и засновани на инциденти, со можност за обновување во случај на континуирана опасност и со подолготрајна заштита што ќе ја одобри судот преку налог за заштита, по барање на жртвата. Според член 52 од конвенцијата, ЕВО треба дополнително да ја гарантираат безбедноста на жртвите без да ги принудуваат набрзина да бараат безбедност во засолниште или на друго место. Товарот на напуштање на домот всушност е префрлен на сторителот на кој треба да му се нареди веднаш да го напушти живеалиштето на жртвата и да му биде забрането да се врати „доволно време“ и да контактира со жртвата и нејзините деца, каде што е применливо. Дополнително, наредбата за забрана за итни случаи во принцип треба да се однесува на децата на кои им е потребна заштита и треба да има итно дејство, дури и ако наредбата мора да биде потврдена од суд или друг правен орган потоа. ЕВО, исто така, треба да биде придружена со достапност на поддршка за жртвата, како што се специјалистички услуги за поддршка, правен совет и помош, засолништа, медицинска помош и советување за психолошка поддршка.²⁶⁶

330. Во членот 57, став 1 од Законот за СВ и СВ, се предвидуваат „итни мерки за заштита“ и се предвидува дека заради отстранување на непосредна и сериозна опасност по животот и физичката и психолошкиот интегритет на жртвата и членовите на нејзиното семејство, може да се изрече итна мерка за заштита и тоа отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот на предлог на МВР, а не е потребна согласност од жртвата. ГРЕВИО е информиран дека во практиката овие мерки се применуваат и за децата (поимот „членови на

²⁶⁶ Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 460, with further references

семејството на жртвата“ се толкува како деца), член 59 го обврзува Министерството за внатрешни работи да поднесе таков предлог до надлежниот суд. Итната мерка за заштита може да се изрече најмалку десет, а најмногу 30 дена.

331. Во пракса, предлогот на Министерството за внатрешни работи за итна наредба за заштита се поднесува до судот во рок од 12 часа од полициската интервенција за семејно насилство. Судот мора да одлучи по барањето најдоцна 24 часа по приемот на предлогот, а без одржување на рочиште. Меѓу другото, судот во својата одлука ги зема предвид наодите од вештачењето и мислењето на центарот за социјална работа. Во рок од 6 часа од одлуката судот ќе го достави решението до надлежната полициска станица според местото на извршување, која веднаш, а најдоцна во рок од 12 часа по приемот на решението, му го доставува на сторителот. Во случај сторителот доброволно да одбие да го напушти домот, Министерството за внатрешни работи е должно да ги отстрани од домот во рок од два часа од моментот на постапување со судската наредба до сторителот. Доколку има непочитување или повреда на итната мерка за заштита, Министерството за внатрешни работи е должно веднаш да го извести судот и до јавниот обвинител да поднесе предлог за определување мерки за претпазливост согласно Законот за кривичната постапка. Доколку е поведена кривична постапка, сторителот може да одговара по член 377 став 5 од Кривичниот законик (за неизвршување суд одлука). Ова кривично дело е казниво со затвор од една до пет години, но како што беше информирано од ГРЕВИО од невладините организации, тоа во пракса многу ретко се прави. Понатаму, ГРЕВИО нема добиено информации или податоци за бројот на прекршувања на итни мерки за заштита, или како полицијата во пракса ја следи усогласеноста, вклучително и дали се применуваат технички средства (како електронско означување). Напоменува, пак, дека МВР донесе Правилник за начинот на извршување на изречената итна мерка за заштита, отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот и привремени мерки за заштита.

332. Постојат голем број на загрижености во врска со начинот на кој се поставени тековните процедури. Прво, пропишаниот временски рок за итни наредби за заштита ги остава жртвите незаштитени со денови, ако не и подолго. Тоа е незгодно и вклучува неколку власти. Само судовите можат да издаваат таква наредба, но нема дежурни судии достапни за викендите. Полицијата треба да направи проценка на ризикот во рок од дванаесет часа, но тоа може да биде само откако ќе бидат известени од социјалниот работник кој исто така поминал време на проценка на ризикот. Судот има рок до 24 часа да донесе одлука; потоа до 6 часа за испраќање на наредбата до полиција; а потоа полицијата има уште до 12 часа да му служи на сторителот. Ова ги остава жртвата и нејзиното семејство изложени на ризик од насилство во многу критично време. Постои сериозен безбедносен јаз поради времето кога жртвата треба да чека помеѓу јавувањето во полиција или одењето во ЦСР и времето на издавање на итната мерка за заштита. Така, ГРЕВИО со загриженост забележува дека, поради горенаведените процедури, овие мерки не го исполнуваат условот дека ЕВО треба да имаат итен ефект. ГРЕВИО повторува дека наредбите за забрана за итни случаи треба да имаат непосреден ефект, дури и ако наредбата мора да биде потврдена од судот или друг правен орган потоа.²⁶⁷ Временските распони кои се вклучени во постапката што моментално се применува во Северна Македонија се премногу долги за „итната мерка за заштита“ од член 57, став 1 од Законот за ЗСЗНЖСН да се смета за „итна“ мерка.

333. ГРЕВИО посочува дека, дополнително, не е јасно дали во практиката е исполнето друго барање, имено, доколку се достапни специјализирани услуги за поддршка, правен совет и

²⁶⁷ . See Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 460.

помош, засолништа, медицинска помош и психолошка поддршка/советување на жртвата во критичниот период по издавањето на налогот.²⁶⁸ Слично, останува нејасно дали во пракса овие мерки се издаваат и за помалку сериозно насилство. Наредбите за забрана за итни случаи треба да се издаваат во случаи на непосредна опасност. Ова не мора да бара ризик од смрт или друго сериозно насилство, што би претставувало висок праг. Според тоа, тие треба да се издаваат и за помалку сериозно насилство.²⁶⁹

334. Потоа, ГРЕВИО доби индикации од практичарите дека наредбите не се користат често, не конечно затоа што полицијата не е сигурна дали им е дозволено да влезат во домовите за да ги отстранат сторителите.²⁷⁰ Исто така, има мал број на апликации од страната на власти (полиција и ЦСР). Според укажувањата на граѓанското општество, предлозите доставени од полицијата не се секогаш соодветно подготвени или се нецелосни, што им отежнува на судиите од граѓанското право да изрекуваат итни мерки.²⁷¹ Истражувањата покажуваат дека иако полицијата е главно информирана за можноста да поднесе предлози за итни мерки за заштита, таа не е доволно информирана за нивните конкретни обврски, на пример дека согласноста на жртвата не е предуслов за поднесување на предлогот.²⁷² Информациите добиени од полицијата во Северна Македонија укажуваат на тоа дека тие се соочуваат со голем број потешкотии при подготовката на предлогот за итни мерки до судовите, вклучително и недостатокот на финансиски и човечки ресурси; кратки рокови за подготовка на полицискиот извештај, проценка на ризик и предлог до судот; потребата за собирање потписи од нивните претпоставени; и комплицирани проценки на ризик. Уште еднаш, резултатот е дека жртвите на семејно насилство остануваат без заштита. Ова веројатно придонесува за ниско ниво на пријавување на случаи на семејно насилство, бидејќи жените не можат да бидат сигурни дека ќе добијат заштита, а доколку треба да се вратат кај насилникот, стравуваат дека насилството само ќе се влоши.

335. Горенаведеното го наведува ГРЕВИО да заклучи дека наредбите за итна забрана како што е дефинирано во член 52 од Истанбулската конвенција во моментов не се достапни во Северна Македонија. Ова е многу загрижувачко за ГРЕВИО, бидејќи не постои орган кој би бил овластен да го избрка сторителот на насилство од заедничкиот дом веднаш, на лице место. Според тоа, ГРЕВИО смета дека властите ќе мора да преземат законодавни или други мерки за да обезбедат дека член 52 од ИстанбулКонвенцијата е уредно имплементирана. Во овој контекст, важно е да се посвети особено внимание на потенцијалните празнини во заштитата кои можат да настанат по истекот на наредбата за забрана за итни случаи, и пред да се издаде и спроведе наредба за заштита или ограничување (член 53 од Конвенцијата).²⁷³

336. ГРЕВИО забележува дека новиот Национален акционен план за отворено владино партнерство 2021-2023 вклучува мерка за „назначување на дежурен судија (и дактилограф) за изрекување на привремени мерки за заштита за време на викендите и празниците“ и се надева дека оваа цел ќе се реализира без одлагање.

337. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да преземат правни или други соодветни мерки за да обезбедат достапни наредби за забрана за итни случаи кои ги исполнуваат барањата од член 52 од Истанбулската конвенција. Последователно, мора да се

²⁶⁸ . See Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 460.

²⁶⁹ . See Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 463.

²⁷⁰ Information obtained during the evaluation visit.

²⁷¹ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

²⁷² Police assessment conducted by the Association ESE in 2021.

²⁷³ Mid-term horizontal review of GREVIO baseline evaluation reports, paragraph 475

обезбеди обука за полицијата, персоналот во Центрите за социјална работа и судиите во надлежните судови за важноста на итни наредби за забрана за обезбедување брза заштита на жртвите.

338. ГРЕВИО дополнително ги повикува властите да ја разгледаат употребата на наредбите за забрана за итни случаи во пракса; се однесуваат на факторите кои придонесуваат за нивната мала употреба; и да се осигура дека овие наредби се ефикасно и адекватно спроведени, т.е. дека полицијата го следи почитувањето на наредбите за забрана за итни случаи издадени против нив, или дека се обезбедени други технички средства за да ѝ служат на последната цел и да се осигура дека прекршувањата се соодветно казнети со разубедувачки и пропорционални санкции.

Г. Наредби за ограничување или заштита (член 53)

339. Членот 58 од Законот за ЗСЗНЖСН предвидува голем број можни привремени мерки за заштита (ПМЗ), кои можат да се донесат во случаи на родово засновано насилство и семејно насилство.²⁷⁴ Предлог за издавање на мерките може да поднесе родителот или старателот во име на деца или лица со ограничена деловна способност или лишени од деловната способност. Предлог за привремена мерка за заштита може да поднесе до надлежниот суд жртвата директно или ЦСР по барање на жртвата. Доколку предлогот е поднесен од жртвата, таа има право на бесплатна правна помош, но само доколку е жртва на семејно насилство (соодветните одредби за бесплатна правна помош не важат за другите жртви на родово засновано насилство врз жените под исти услови).²⁷⁵ ПМЗ не зависат од покренувањето на кривичната постапка (член 61 од Законот за СВ и СВ). За издавање на ТПО судот е должен да одлучи во рок од седум дена од денот на приемот на барањето. Привремената мерка за заштита може да трае најмалку три месеци, а најмногу една година и може да се продолжи по пријава на жртвата. На предлог на Центарот за социјална работа, судот може да ги продолжи, укине или измени изречените привремени мерки за заштита. Во случај на повреда на мерката изречена од судот, жртвата ќе го извести ЦСР, согласно член 77 од Законот за СВ и СВ. ЦСР е должен да поднесе кривична пријава против сторителот кој ја прекршил мерката; понатаму, законот изречно бара ЦСР да е должен да го стори тоа секогаш кога насилството е извршено врз детето или во присуство на детето, додека јавниот обвинител е должен писмено да го извести ЦСР за покренатата кривична постапка, по кривичната пријава. поврзани со повредата.

340. ГРЕВИО го поздравува тоа што Министерството за труд и социјална политика донесе Правилник за спроведување и начинот на следење на изречените привремени заштитни мерки. Сепак, ГРЕВИО е загрижен дека ЦСР, а не полицијата е одговорна за следење на спроведувањето на наредбите за заштита. Понатаму е обврзана да собира податоци за прекршоци до обвинителот и до судот и да обезбеди докази, што се чини дека е проблематично решение,

²⁷⁴ A prohibition on threatening to commit violence; prohibition to maltreat, harass, contact over the telephone or otherwise communicate directly or indirectly with the victim; prohibition to approach at a distance of fewer than 100 meters from the residence, school, workplace or certain place that the victim regularly visits; removal from the home regardless of ownership for ten to 30 days; prohibition to possess a firearm or other weapon or to have it confiscated; to return the items needed to meet the daily needs of the victim and the family; mandatory legal support of the family; mandatory attendance to a counselling centre for perpetrators of violence against women or domestic violence; mandatory treatment of the perpetrator if he uses alcohol, drugs and other psychotropic substances or has a mental illness; reimbursement by the perpetrator of the medical and other expenses incurred as a result of the violence; and any other measure that the court deems necessary to ensure the safety and well-being of the victim and other family members.

²⁷⁵ See also Chapter VI, Article 57.

бидејќи социјалните работници не се обучени за такви прашања. Ова се тешки одговорности за субјект кој е веќе преоптоварен со одговорности и недоволно персонал.²⁷⁶ НВО изразија сериозна загриженост во врска со недостатокот на ефективен систем за следење на усогласеноста на сторителите со привремените мерки за заштита.²⁷⁷

341. Слично на она што беше кажано во претходното потпоглавје за итни мерки за заштита, процедурите за изрекување на привремени мерки за заштита се исто така долги и гломазни и вклучуваат неколку органи, што ги остава жртвите и нивните семејства изложени на ризик од понатамошно насилство. ГРЕВИО е загрижен за извештаите на женските невладини организации дека многу жени се откажуваат од веќе започнатите процедури за нивна заштита, поради бавното постапување со пријавите за семејно насилство. затоа што не беа консултирани и за предлогот и за повлекувањето на мерките, како и поради недостаток на последователни активности по последователните пријави за повторено семејно насилство.²⁷⁸ Дополнително, во практиката ретко се наметнуваат санкции за прекршување на наредбите за заштита. Сето ова води до сериозни празнини во заштитата на жртвите на насилство врз жените.

342. И покрај горенаведените недостатоци во практиката, невладините организации дадоа одредени податоци, кои покажуваат на охрабрувачки зголемување на бројот на барања за ПМЗ. Во 2018 година, од ЦСР биле поднесени 545 барања, а 421 биле одобрени од судот. Во 2019 година имало 1007 барања со одобрени 777; во 2020 година одобрени се 1042 барања и 858; а во 2021 година одобрени се 1223 барања од кои 1012.²⁷⁹ Секторот за граѓанска правда собира податоци за бројот на овие налози, поделени по пол, но не и според видот на насилството што довело до нив; понатаму, нема достапни податоци за прекршување на таквите наредби или санкции наметнати како резултат на прекршување. Затоа, не е можно GREVIO да анализира дали тие се користат во практиката за сите форми на насилство опфатени со конвенцијата, или да ја процени нивната примена во пракса.

343. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да го разгледаат нивниот систем на наредби за заштита за да се осигураат дека:

а. тие се достапни за долгорочна заштита без непотребно одложување и се достапни веднаш по истекот на наредбата за забрана за итни случаи со цел да се избегнат празнините во заштитата;

б. постапката за добивање на налог за заштита се води брзо и без непотребно одлагање;

в. наредбите за заштита се спроведуваат брзо, а прекршувањата се санкционираат во согласност со барањето за наметнување ефективни, пропорционални и одвраќачки кривични или други санкции.

Е. Постапка *ex parte* и *ex officio* (член 55)

1. Постапка *ex parte* и *ex officio*

344. Членот 55, став 1, од Истанбулската конвенција ја поставува обврската на страните да обезбедат дека истрагите за голем број категории на прекршоци нема целосно да зависат од

²⁷⁶ See Chapter IV, Article 20

²⁷⁷ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJ, page 72.

²⁷⁸ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJ; and information obtained during the evaluation visit.

²⁷⁹ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJ.

извештај или жалба поднесена од жртва и дека секоја постапка што е во тек може да продолжи дури и откако жртвата ќе ја повлече својата изјава за жалба.

345. Оваа одредба ја препознава особено трауматизирачката природа на делата и настојува да го олесни товарот што долгите истраги и постапки често го ставаат на жртвите додека истовремено обезбедувајќи сторителите да бидат изведени пред лицето на правдата.

346. Северна Македонија поднесе резервација во однос на помали прекршоци. Во согласност со член 78, став 2, од Конвенцијата, земјата изјави дека го задржува правото да не го применува членот 55, став 1 во однос на членот 35 од конвенцијата во врска со помалите прекршоци, сè додека не се усогласат одредбите од соодветното законодавство на Република Северна Македонија со одредбите на конвенцијата. Оваа резерва ја ослободува државата од обврската помалите акти на физичко насилство врз жените да ги подложи на истрага и гонење по службена должност.

347. Член 18 од Законот за кривичната постапка предвидува дека јавниот обвинител ќе биде должен да поведе кривично гонење доколку постојат докази дека кривично дело кое се гони по службена должност, е сторено доколку со овој закон поинаку не е определено.

348. Во однос на кривични дела кои се гонат по лична правна постапка („приватно гонење“), приватната пријава треба да се поднесе во рок од три месеци од денот кога засегнатото лице дознал за делото и сторителот (член 58 од Законот за кривичната постапка). Обвинителниот предлог се доставува до надлежниот јавен обвинител, а потоа гонењето продолжува по службена должност. Во случај на лична правна постапка, жртвата го поднесува предлогот директно до надлежниот суд. Доколку оштетениот поднесе барање за надомест на штета како дел од кривичната постапка, тоа се смета дека оштетениот доставил предлог за кривично гонење. Во членот 62 од Законот за кривичната постапка е уредено откажувањето на предлогот или личното правно дејствие. Ако жртвата го повлече предлогот за лично правно дејство, таа губи нивното право повторно да го поднесат. Според информациите обезбедени од граѓанското општество, ова резултира со притисок врз жртвата на семејно насилство од страна на сторителите и нивните семејства да го повлечат својот предлог за кривична постапка.²⁸⁰ ГРЕВИО жали што ова прашање не е разгледано по повод неодамнешните законски измени во кривично право.

349. Јавниот обвинител, според член 288 од Законот за кривичната постапка, може да отфрли кривична пријава ако пријавеното дело не е кривично дело што се гони по службена должност или ако се применувала застареноста или ако кривичното дело подлежи на амнестија или помилување или ако не постојат основи на сомнение дека пријавениот го сторил кривичното дело. Ваквото решение обвинителот мора да го достави до оштетениот кој може да поднесе жалба до непосредно повисокиот обвинител. ГРЕВИО забележува дека дозволувањето практика која продолжува да го заснова целиот случај на изјавата на жртвата, става огромен товар врз жртвата. Во овој поглед, ГРЕВИО е загрижен дека онаму каде што властите мора да дејствуваат по службена должност, недоволното собирање докази и прекумерното потпирање на сведочењето на жртвата доведува до откажување на случаите кога жртвата се повлекува нејзиниот исказ или одбива да сведочи како што е веќе развиено претходно во овој извештај.²⁸¹

350. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да го изменат Законот за кривична постапка за да бараат гонење по службена должност во врска со прекршоци

²⁸⁰ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

²⁸¹ See Chapter V, Articles 49 and 50 (General obligations, immediate response, prevention and protection

наведени во член 55, став 1 од Истанбулската конвенција, вклучително и во случаи на телесни повреди извршени во контекст на семејно насилство кое не се смета за полесни прекршоци.

2. Поддршка на жртвата во правна постапка

351. Со цел да се зајакнат жртвите и да се охрабрат да поминат низ кривична постапка, став 2 од член 55 бара од страните да обезбедат дека организациите на жртвите, специјално обучени советници за семејно насилство или други видови услуги за поддршка/застапување може да им помагаат и да ги поддржуваат жртвите за време на истрагите и судските постапки.

352. Во членот 53 од Законот за кривичната постапка е пропишано дека жртвата на кривично дело има право да добие ефективна психолошка и друга стручна помош и поддршка од органи, институции и организации кои даваат такви услуги.

353. Иако некои женски НВО обезбедуваат такви услуги за поддршка на жртвите за време на истрагите и судските постапки, GREVIO беше предупреден од правните практичари дека овие женски НВО имаат ограничени финансиски ресурси и не можат да ги задоволат потребите на сите жртви. GREVIO доби индикации од различни извори дека доколку жртвите не биле придружувани од работници за поддршка на НВО, полицијата и социјалните работници често не ги сфаќаат сериозно нивните пријави за насилство.²⁸² Освен тоа, судиите очигледно не се секогаш запознаени со улогата на лицата за поддршка во судот: GREVIO добил информации за случај кога судот не дозволил невладина организација да и помогне на жртвата на суд.²⁸³

354. Кога станува збор за деца жртви на кривични дела, Законот за правда за деца предвидува дека ги имаат истите права како и возрасните жртви. Дополнително, по член 145 од тој закон имаат право на психолошка и друга стручна помош и поддршка од органи, институции и организации кои нудат таква поддршка. Сепак, не беа дадени никакви информации до GREVIO за спроведување на овие одредби во пракса.

355. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат специјализираните женски организации и/или државните агенции да обезбедуваат правна и психо-социјална поддршка и помош на жртвите за време на истрагите и судските постапки, на нивно барање, во врска со кое било од прекршоците утврдени во согласност со Истанбулската конвенција.

ѓ. Мерки за заштита (член 56)

356. Членовите 53 до 56 од Законот за кривичната постапка содржат одредби кои ги артикулираат правата на жртвите во текот на кривичната постапка. Поточно, полицијата, јавниот обвинител и судот ќе постапуваат со особено внимание кон жртвите на кривични дела, советувајќи ги за нивните права и се грижат за нивните интереси при донесување одлуки за кривично гонење на обвинетите. Исто така, ранливите жртви имаат право на посебни мерки за заштита на процесот кога даваат изјава или се сослушуваат во сите фази на постапката. Тие вклучуваат жртви под 18 години годишна возраст, загрозувани жртви,²⁸⁴ и особено ранливи жртви.²⁸⁵ Овие посебни мерки судот ги определува по предлог на јавниот обвинител или

²⁸² Information obtained during the evaluation visit.

²⁸³ Information obtained during the evaluation visit.

²⁸⁴ For example, if giving a statement or an answer to a certain question would mean exposing themselves or another close person to a serious threat to their life, health or physical integrity.

²⁸⁵ For example, if, because of their age, the nature and consequences of the crime, the physical or psychological disability or another significant health condition, the social or cultural history, family

жртвата или по сопствена иницијатива, кога тоа ќе го оцени потребно. Ваквите заштитни мерки се задолжителни за судот во случаите кои вклучуваат деца на кои им е потребна посебна грижа и заштита, како и за деца жртви на трговија со луѓе или сексуална злоупотреба. Судовите може да побараат и изјави за деца жртви да се снима видео и аудио. Покрај веќе споменатите права, Законот за кривичната постапка содржи посебни права за жртвите на кривични дела против родовата слобода и „јавниот морал“,²⁸⁶ човештвото и меѓународното право (член 55).

357. Тие вклучуваат: бесплатно да разговара со советник или полномошник пред сослушувањето доколку жртвата учествува во постапката како оштетена страна; да биде испрашувач од лице од ист пол во полиција и јавно обвинителство; да одбие да одговори на прашања кои се однесуваат на личниот живот на жртвата, доколку тие не се поврзани со кривичното дело; да побара преглед со употреба на визуелни и аудио средства; и да побара изземање на јавноста на главната расправа. Судот, јавното обвинителство и полицијата се должни најдоцна пред првиот преглед да ја известат жртвата за нивните права и соодветно да изготват службена белешка или записник. Законот за правда за децата содржи дополнителни права за децата жртви и децата сведоци кои го земаат предвид најдобриот интерес на детето. Сепак, не е јасно дали и ако е така, како практичарите ги спроведуваат овие мерки, односно дали законските одредби важат и за децата сведоци на насилство врз жени и семејно насилство.

358. GREVIO забележува дека многу од горенаведените заштитни мерки се достапни само доколку жртвата може да покаже дека е загрозна или особено ранлива. На GREVIO не му беа доставени информации за тоа како во пракса се толкуваат термините „загрозна жртва“ и „особено ранлива жртва“ или што се подразбира под жртви на „злосторства против родовата слобода“. Постојат тврдења од граѓанското општество дека практичарите кои треба да применуваат такви мерки немаат разбирање за тоа колку истрагите и судските постапки можат да бидат трауматизирачки, обесхрабрувачки и повторно виктимизирачки за сите жени жртви на насилство²⁸⁷, дури и ако тие не спаѓаат во категорија на загрозени или особено ранливи жртви. Понатаму, GREVIO смета дека има потреба да се зацврстат мерките за заштита на родовото разбирање на насилството врз жените и дека треба да се гарантира заштита од секундарна виктимизација.

359. GREVIO со загриженост забележува дека, очигледно, изјавата на жртвата дадена во текот на истрагата не се смета за доволен доказ. Во дури 77% од случаите во кои има кога беа презентирани материјални и други докази од кои е видливо постоењето на насилството, жртвата на семејно насилство мораше повторно да сведочи за насилството што го претрпела, со што била изложена на секундарна виктимизација.²⁸⁸

360. GREVIO жали што властите беа пренесени малку информации за употребата на горенаведените мерки. Во отсуство на податоци, GREVIO не е во можност да анализира колку се ефективни тековните заштитни мерки во пракса, вклучително и дали во пракса се зема предвид посебната грижа за потребите на децата како жртви и сведоци.

circumstances, religious beliefs and the ethnic affiliation of the victim, the behaviour of the defendant, members of the defendant's family or friends towards the victim, there might be harmful consequences for their psychological or physical health or if it harms the quality of the statement provided.

²⁸⁶ The literal translation from Macedonian is „gender morality“

²⁸⁷ Information obtained during the evaluation visit

²⁸⁸ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

361. GREVIO забележува дека неколку од мерките за заштита артикулирани во член 56 моментално отсутнуваат од правната рамка, како што се жртвите кои немаат експресно право да добијат информации за општиот напредок на истрагата или постапката, или недостатокот на законска обврска за соодветната агенција да ја извести жртвата кога сторителот ќе избега или привремено е пуштен на слобода.

362. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија ефикасно да ги спроведат сите мерки за заштита на правата и интересите на жените и децата жртви или сведоци, вклучително и да ги заштитат од секундарна виктимизација, во сите фази на истрага и судски постапки за сите форми на насилство опфатено со Истанбулската конвенција, како што е наведено во нејзиниот член 56.

Г. Правна помош (член 57)

363. Законот за бесплатна правна помош е ревидиран во 2019 година. Секое лице во Северна Македонија, без разлика на државјанството, може да аплицира за бесплатна правна помош според овој закон. Критериумите се тие да не се во материјална состојба да ги покријат трошоците на судската постапка. Критериумот за приход е поврзан со националната минимална плата. Со ова се подобруваат претходните законски одредби со кои барателите треба да имаат статус на примател на социјална помош. Бесплатна правна помош може да се обезбеди како примарна правна помош (почетен правен совет, општи правни информации, општи правни совети и помош при пополнување на барањето за секундарна правна помош) и секундарна правна помош (правен совет и застапување во судски постапки).

364. Примарната правна помош се обезбедува преку 34 регионални филијали за правна помош на Министерството за правда, преку регистрирани и овластени здруженија и одредени правни клиници (поврзани со Универзитетските правни факултети). GREVIO го поздравува тоа што Законот за бесплатна правна помош од 2019 година ги вовеле жртвите на насилство врз жените и семејното насилство како посебна категорија на корисници на примарна правна помош.

365. Секундарната правна помош во кривичната постапка е уредена со Законот за кривичната постапка. Сепак, според укажувањата добиени од адвокатите и невладините организации кои се активни на терен, со овој закон не е јасно дали жртвите на насилни кривични дела имаат право на квалификуван и регистриран адвокат кој ќе им помага во кривичната постапка, како што е член 232 од кривичната постапка. Законот недвосмислено зборува за „претставник“. Овие ставови се поддржани од Европската комисија, која во својот извештај за напредокот на Северна Македонија за 2022 година утврди дека „системот на правна помош во кривичната постапка треба да се реформира за да се подобри пристапот до правдата, главно за да се ревидираат критериумите за пристап до правна помош во кривичната постапки (во случаи на задолжителна одбрана, одбрана на сиромашни лица и случаи на застапување на интересите на жртвите на криминал).“²⁸⁹ GREVIO забележува, во тој контекст, дека во тек се дискусии за реформа на законот за бесплатна правна помош, и евентуално формирање на централен управувачки субјект кој ќе управува со бесплатната правна помош во граѓански, кривични и управни

²⁸⁹ EC progress report North Macedonia 2022

постапки.²⁹⁰

366. Секундарната правна помош за застапување во граѓански и управни постапки се уредува со Законот за бесплатна правна помош. Бесплатна правна помош без тест за средства е достапна за жените жртви на семејно насилство кои сакаат да поднесат барање според граѓанското право за привремени мерки на заштита. За одобрување на правна помош во врска со други граѓански или управни судски постапки, како што се развод, старателство, детска алиментација итн., обично мора да се процени финансиската состојба на жртвата.²⁹¹ ГРЕВИО ја доведува во прашање разликата помеѓу жртвите на семејно насилство на кои им треба налог за заштита и жртвите на други форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, кои мора да поминат низ долг процес на аплицирање за да ја покажат својата подобност врз основа на нивната финансиска состојба. ГРЕВИО на тој начин потсетува на обврската да се обезбеди спроведување на конвенцијата без никаква дискриминација (член 4, став 3).²⁹²

367. ГРЕВИО идентификуваше голем број дополнителни проблеми со сегашните прагови за подобност за правна помош за жртвите на насилство врз жените. Едно, кога тестот за средства се пресметува врз основа на ниски лични примања, законот бара да се гледа и приходот на членовите на семејството, со што се бара нивниот приход да биде под 20% од минималната плата. Ова може да биде значајна бариера за таквите жртви кои немаат еднаков пристап до семејниот приход. Насоките на ОН за правна помош наведуваат дека во случаи на семејни конфликти или кога жената нема еднаков пристап до семејниот приход, средствата за тестирање на подобноста за правна помош и јавна одбрана треба да се засноваат на реалниот приход или расположливиот имот на жената.²⁹³ ГРЕВИО забележува дека согласно член 12 став 5 од Законот за бесплатна правна помош предвидува дека за жртвите на семејно насилство приходот на лицето кое бара бесплатна правна помош може да се процени поединечно, доколку има „спротивставени семејни интереси во спор“ за кој се бара бесплатна правна помош. Сепак, не е јасно како тоа е спроведено во пракса.

368. Второ, ГРЕВИО е загрижен дека одобрувањето на бесплатна правна помош е условено со поднесување потврда дека апликантот е регистриран како жртва на семејно насилство, што претставува пречка за жените кои претходно не го пријавиле насилството во Центрите за социјална работа (ЦСР) или во полиција. Според информациите обезбедени од граѓанското општество, законот не го одредува форматот, ниту органот надлежен за издавање на овој сертификат. Се чини дека ЦСР има тенденција да одбие да издаде таков сертификат во кој се наведува дека „не е докажано“ дека некој бил жртва на семејно насилство.²⁹⁴ Овој рестриктивен правен критериум беше усвоен и покрај фактот што Комитетот на CEDAW во своите заклучни

²⁹⁰ www.coe.int/en/web/skopje/-/proposals-for-amending-the-law-on-free-legal-aid-discussed-at-the-10th-meeting-of-the-fla-national-co-ordination-body-in-north-macedonia

²⁹¹ . With some exceptions; Article 20 of the Free Legal Aid law provides that secondary legal aid is to be provided without the need of a means test if the applicant is placed in a foster family, housing unit for organized living with support or in a social protection institution, by decision of the Centre for Social Work or, if the applicant needs to initiate and represent in a procedure for pronouncing temporary measures for protection from domestic violence before a competent court

²⁹² See GREVIO baseline evaluation report on Serbia, paragraph 246.

²⁹³ Cf. Guideline 1 of the United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, UNGA resolution 67/187. Also see CEDAW GR. No. 33, paragraph II E. Legal aid and public defense. NGO written submissions by Gender Equality Platform.

²⁹⁴ NGO written submissions by Gender Equality Platform.

коментари и Препораките до 6-тиот периодичен извештај на земјата ја изразија својата загриженост дека „бариерите за жените да ги бараат своите права и да добијат обесштетување, поради барањата за подобност, како што се претходна регистрација на жртвите во Министерството за внатрешни работи и Центрите за социјална работа, спречување пристап до бесплатна правна помош и доцнење во потврдувањето правно застапување од давателите на правна помош“.²⁹⁵ Покрај тоа, жртвите можеби нема да сакаат да го пријават својот случај во полиција или ЦСР. Дополнително, оваа одредба ги опфаќа само жртвите на семејно насилство, а не и жртвите на другите форми на насилство опфатени со конвенцијата. И на крај, одредбата не обезбедува сеопфатна правна помош на жените кои трпат семејно насилство, што би им овозможило ослободување од плаќање на сите судови во постапката поведена за решавање на проблемот со насилството. и поврзани правни проблеми, како што се развод, старателство, алиментација, поделба на имотот итн.

369. Кога станува збор за информирање на жените за можностите за бесплатна правна помош, истражувањата покажуваат дека во 2020 година ниту една од жените кои претрпеле семејно насилство и биле вклучени во граѓански судски постапки за привремени мерки на заштита не била информирана за можноста да да им биде доделена бесплатна правна помош од Министерството за правда, ниту пак 73% од жените биле вклучени во вакви постапки во 2021 година.²⁹⁶ Покрај тоа, 60% од жените не биле информирани за можноста за поднесување барања за привремени мерки за заштита директно до судовите. Само 30% од жените со овој вид на граѓанска постапка биле информирани за „правото на сиромашните“ (што е праг на финансиски средства под кој законот им дава право на поединците на бесплатна правна помош и ослободување од судски такси) или да побараат ослободување од плаќање судски такси на Основните судови. Дополнително, само една од четири жени знаела за висината на судските такси што треба да се платат. Се чини дека нивната неинформираност делумно се должи на фактот што повеќето од нив ја покренале постапката преку ЦСР. ГРЕВИО е загрижен што жените не се систематски информирани за нивните права и можности да побараат правна помош, и дека следствено, бројот на жртви на насилство врз жените и семејно насилство на кои им се обезбедува бесплатна правна помош е низок.²⁹⁷ Според извештаите на невладините организации, бесплатната правна помош финансирана од државата е многу ограничена и таа е одобрена исклучиво за советување и застапување на жртвите на насилство на национално ниво, но не вклучува советување за поднесување случаи пред меѓународни судови или механизми за жалби.²⁹⁸ Навистина, додека буџетот за правна помош во 2021 година изнесуваше 5 милиони денари (околу 81.000 евра); реализираниот буџет за правна помош во истата година изнесува само 28.000 евра, што укажува дека не толку многу луѓе колку што се очекуваше го искористиле тоа.²⁹⁹

370. Исто така, нема редовна обука за градење капацитет за службеници и администратори за правна помош или за адвокати за правна помош за родово засновано насилство врз жените и родово одговорен пристап доправдата. Според укажувањата на граѓанското општество, квалитетот на дадената бесплатна правна помош не е секогаш задоволителен. Повеќе од 55%

²⁹⁵ CEDAW concluding remarks on North Macedonia, 2018.

²⁹⁶ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJ

²⁹⁷ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJ

²⁹⁸ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJ

²⁹⁹ European Commission, Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, North Macedonia Report 2022, 12 October 2022, available at: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/north-macedonia-report_2022_en.

од жените кои користеле правна помош преку ЦСР и Министерството за правда не се задоволни од укажаната професионална правна помош (на пр. бавно постапување од страна на практичарите од институциите; недостаток на информации за нивните права и несоодветна заштита на нивните интереси) ³⁰⁰

371. Позитивна промена беше значителното намалување на висината на судските такси за граѓански судски спорови во 2020 година. Овој развој уследи по загриженоста изразена од Комитетот CEDAW во неговите заклучни согледувања за шестиот периодичен извештај за земјата во ноември 2018 година, во кој се наведува дека жените се соочуваат со бариери за да ги бараат своите права поради „непристапните судски и форензички такси“. Сепак, како што беше информиран GREVIO од невладините организации активни на теренот, други видови трошоци, како на пример за собирање докази, продолжуваат да ги попречуваат можностите на жените за решавање на нивните граѓански спорови преку судскиот систем.³⁰¹

372. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да преземат мерки за да обезбедат, во практичната примена на Законот за бесплатна правна помош и Законот за кривична постапка, обезбедување на бесплатна правна помош со доволно квалитет во сите области поврзани кон Истанбулската конвенција и систематски да ги информираат жените жртви на насилство за нивните права и можностите според овие закони.

373. Покрај тоа, GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да ги отстранат сите административни или процедурални бариери за добивање правна помош и да го следат влијанието на одредбите за правна помош во пракса со цел да се обезбеди постојан пристап на жените до правдата преку квалитетно правно застапување.

³⁰⁰ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

³⁰¹ NGO written submission by ESE; MARGINS; Open Gate; and EIJL.

374. Во областа на миграцијата и азилот, главниот услов на Истанбулската конвенција е да се осигура дека законите за статусот на престој и процедурите за азил не ги затвораат очите пред реалноста на жени кои живеат во навредливи односи или подложени на сексуално насилство и експлоатација и други форми на родово базирано насилство. Законите за статусот на престој предвидуваат можност за добивање автономни дозволи за престој за жени во специфични околности (член 59). Постапките за азил, од друга страна, мора да бидат родово чувствителни и да им овозможат на жените целосно да ги откријат своите приказни, а основите за прогон треба да се толкуваат на родово сензитивен начин. Ова може да се постигне само ако, пак, процедурите за прием и услугите за поддршка на барателите на азил се чувствителни на потребите на жените жртви или на оние кои се изложени на ризик од насилство (член 60).

375. ГРЕВИО ги признава специфичните предизвици со кои се соочува Северна Македонија како транзитна земја низ која патуваат голем број баратели на азил и нерегуларни мигранти. Само мал број од оние кои пристигнуваат во земјата поднесуваат барања за азил, а од нив, многумина ги напуштаат барањата и патуваат понатаму. Без оглед на ова, ГРЕВИО потсетува дека член 4, став 3, од конвенцијата бара од страните да ги применуваат заштите во рамките на конвенцијата, без дискриминација, за сите жени и девојки кои моментално се на нејзината територија.³⁰² Ова се однесува, на пример, и за жените мигранти кои не бараат азил во Северна Македонија, но транзитираат низ земјата и можеби престојуваат во еден од привремените транзитни центри во Винојуг или Табановце.

A. Статус на престој (член 59)

376. Во согласност со член 78, став 2, од Истанбулската конвенција, Северна Македонија го задржа правото да не го применува членот 59 од конвенцијата до усогласување на одредбите од соодветното законодавство на Република Северна Македонија со одредбите на оваа конвенција. Резервацијата беше внесена по ратификацијата во 2018 година со законска важност до 1 јули 2023 година. Така, ГРЕВИО нема мандат да ја оценува имплементацијата на член 59 во Северна Македонија.

B. Барања за азил врз основа на пол (член 60)

1. Постапка за утврдување азил чувствителна на пол

377. На 18 јануари 1994 година Северна Македонија стана членка на Конвенцијата од 1951 година која се однесува на Статусот на бегалците и неговиот протокол од 1967 година. Уставот на Северна Македонија дава право на азил на лица кои се гонат поради нивните демократски политички убедувања и активности. Законот за меѓународна и привремена заштита ги регулира правилата и процедурите што се применуваат на барањата за азил.³⁰³ Неговиот член 6, став 2, експлицитно предвидува дека дејствијата на физичко или ментално насилство, вклучително и

³⁰² GREVIO baseline evaluation report on Bosnia and Hercegovina, paragraph 315.

³⁰³ For a more detailed overview of the laws and practices in relation to asylum proceedings in North Macedonia, see the European Court of Human Right's judgment in the case of A.A. and Others v. North Macedonia, nos. 55798/16 et al., §§

сексуално насилство, и дејствија од специфична родова природа можат претставува форма на прогон што може да доведе до давање азил во Северна Македонија, што ГРЕВИО го поздравува.

Надлежен орган за испитување на барањата за азил е Секторот за азил при Министерството за внатрешни работи. Против одбивањето на барањето за меѓународна заштита може да се поднесе жалба до Управниот суд во Скопје во рок од 30 дена од приемот на решението. Жалбите имаат суспензивно дејство, што значи дека протерувањето може да се случи само откако ќе биде донесена конечна одлука.

378. Што се однесува до барањето да се воспостават родово чувствителни процедури за азил, Законот за меѓународна и привремена заштита содржи голем број процедурални заштитни мерки достапни за жените, како што е изречното признавање дека барателите на азил кои биле изложени на тортура, силување или други тешките форми на психичко, физичко или сексуално насилство спаѓаат во категоријата на ранливи лица и дека нивните посебни потреби мора да се утврдат по пат на индивидуална проценка. Жените баратели на азил активно се прашуваат дали сакаат интервјуер и преведувач од ист пол. Барателите на азил имаат право на бесплатна правна помош од државата во текот на целата постапка, а дополнително имаат можност да добијат правно советување од специјализирани невладини организации. ГРЕВИО понатаму забележува дека интервјуата со возрасните баратели на азил се спроведуваат поединечно, дури и за сопругниците, и дека барателот на азил може да биде придружен, меѓу другото, од правен советник.

379. GREVIO доби индикации од невладините организации кои работат на терен дека има недостиг од преведувачи за некои јазици во Северна Македонија.

Треба да се изнајдат решенија за да се осигури дека толкувањето е достапно за сите жени баратели на азил и дека толкувачите се обучени за родово прогонство и форми на насилство што можеби го доживеале жените кои бараат азил.

380. Кога станува збор за проверката на ранливоста на жените и девојчињата кои бараат азил, ГРЕВИО забележува дека тоа треба рутински да се преземе во најраната можна можност и во текот на процедурата за азил.³⁰⁴ Ова е особено важно за да се осигури дека ранливите жени кои имаат искусни родово насилство се идентификувани навремено за да се информираат одлуките во врска со пристапот до соодветно сместување и услуги за специјалистичка поддршка и да се обезбеди примена на процедуралните заштитни мерки. Во отсуство на витални информации добиени преку соодветна проценка на ранливоста, гаранциите содржани во Законот за меѓународна и привремена заштита во однос на утврдувањето на нивните потреби се неефикасни. Навременото идентификување на ранливоста, исто така, ќе им овозможи на властите за азил да воведат и спроведат дополнителни процедурални прилагодувања за ранливите жени. GREVIO доби уверување од Секторот за азил дека ранливите лица не поминуваат низ забрзани процедури за азил.

381. Важни мерки за подобрување на квалитетот на прегледите на ранливоста, подобрување на откривањето на родово базирано насилство и обезбедување родово чувствителни процедури за азил да вклучуваат соодветни обука и сензибилизација на сите вклучени

³⁰⁴ GREVIO baseline evaluation report of Bosnia and Hercegovina, paragraph 331

професионалци, врз основа на стандарди и упатства. Во времето на посетата на евалуацијата, имаше само девет службеници за случаи кои работеа во Секторот за азил, кои редовно посетуваат обуки од Агенцијата за азил на Европската унија (EUAА; поранешна EASO), меѓу другото за родово сензитивно интервјуирање, интервјуирање деца ,родов идентитет и сексуална ориентација. Во 2016 година беа усвоени две стандардни оперативни процедури; еден за справување со ранливи странци и еден за деца без придружба. Иако спроведената обука и постоечките упатства даваат добра основа, малиот број на жени на кои им е одобрен азил или дополнителна заштита сугерира дека се потребни повеќе напори за обука за службениците во случајот да обезбедат не само адекватна идентификација на жените жртви на родово базирано насилство, туку и дека постапката за утврдување азил е обезбедена на родово сензитивен начин како што се бара со конвенцијата.

382. GREVIO забележува дека практичната релевантност на гореопишаните закони и мерки за родово сензитивно утврдување на барањата за азил на жените останува крајно ограничена во пракса поради многу малиот број на барања за азил поднесени во Северна Македонија. Во 2021 година примени се 100 барања за азил. Додека на 4 лица им беше одобрена супсидијарна заштита, 23 барања беа одбиени, а останатите барања беа прекинати бидејќи апликантите избегаа. Од јануари до август 2022 година, 94 лица поднеле барање за азил, од кои 17 жени, а две девојчиња без придружба. Сепак, бројот на барања за азил поднесени врз основа на родово-поврзани прогонства или нивниот исход не е собран.

383. Од информациите разгледани од ГРЕВИО, вклучително и многу ниската вкупна стапка на признавање бегалци, се чини дека неколку или никакви барања за азил од жени жртви на насилство доведуваат до доделување статус на бегалец или супсидијарна заштита.³⁰⁵ Причините се нејасни и треба подетално да се истражат. Сепак, малиот број на барања за азил поднесени од жени не дозволува да се направи конечна оценка за спроведувањето на гореопишаните закони, упатства и мерки. Отсуството на податоци собрани по основите за азил дополнително го маскира степенот до кој постапката за утврдување азил овозможува признавање на прогонот врз основа на искуства од насилство врз жените.

384. GREVIO е загрижен дека родовото насилство може или да не биде идентификувано или недоволно препознаено за време на процесот на утврдување статус на бегалец.³⁰⁶ Во тој контекст, тој забележува дека Европската комисија ја изрази својата општа загриженост за квалитетот на одлуките за азил (сепак, не ограничувајќи се на барањата за азил од страна на жените): „Меѓу другото, кредибилитетпроценки, правно образложение на одлуките, индивидуална проценка на личните околности на апликантите, правилна проценка на релевантна и ажурирана земја на потекло информациите и приоритизацијата на очигледно основаните случаи останува да се решат.“³⁰⁷ GREVIO ја нагласува важноста на ажурираните и родово-специфични информации за земјата на потекло, бидејќи според неговото искуство, таквите информации не секогаш ја земаат предвид специфичната ситуација на жените во дадена

³⁰⁵ Between 2016 and 2021, not a single request for asylum was granted. (EC progress report North Macedonia 2022, p. 46.). No woman victim of violence has yet been granted subsidiary protection in North Macedonia.

³⁰⁶ In the case of a woman from the United Arab Emirates, it appears that the grounds for claiming gender-based asylum has not been sufficiently examined, see <https://www.theguardian.com/world/2019/feb/10/uae-woman-who-fled-family-begs-to-be-allowed-to-claim-asylum> and <https://edition.cnn.com/2019/02/11/europe/hind-albolooki-uae-dubai-macedonia-intl/index.html>

³⁰⁷ EC progress report North Macedonia 2022, p. 46.

земја.³⁰⁸ Северна Македонија штотуку го заврши проектот на патоказот со EUAA, кој работеше од 2020-2022 година и имаше за цел да воспостави систем за азил и прием во согласност со стандардите на ЕУ. Се надеваме дека квалитетот на одлуките за азил ќе се подобри, давајќи и на секоја жена барател на азил соодветна проценка на нејзиното барање за основаноста.

385. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат да се открие родово засновано насилство и да се примени родово сензитивно толкување на сите основи на прогон предвидени во член 1.A.2 од Конвенцијата од 1951 година во врска со статусот на Бегалци. Напредокот во оваа област треба да се мери со собирање релевантни административни податоци за барањата за азил кои покренуваат прашања за родово базирано насилство.

386. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат да имаат достапно толкување за сите жени баратели на азил, и дека толкувачите се обучени за родово засновано прогонство и форми на насилство што можеби го доживеале жените кои бараат азил.

387. ГРЕВИО ги поканува властите на Северна Македонија да соберат податоци за бројот на барања за азил поднесени врз основа на прогон поврзан со полот и нивниот исход.

2. Сместување

388. По поднесувањето на барање за азил, барателите на азил имаат различни права, како што се основните здравствени услуги и социјалната заштита; бесплатна правна помош и услуги за толкување; работа во прифатниот центар; престој и слобода на движење во Северна Македонија; сместување; и образование за деца.³⁰⁹ Има само еден центар за сместување за азил во земјата, која се наоѓа во Визбегово.³¹⁰

389. GREVIO го поздравува тоа што во моментот се користат неколку упатства и стандарди за прием и сместување на баратели на азил: Во 2016 година, Министерството за труд и социјална политика, во соработка со агенциите на ОН и невладините организации, разви Стандардни оперативни процедури за превенција и одговор на родово базирано насилство во Прифатниот центар за баратели на азил во Визбегово. Дополнително, во 2019 година, Министерството за труд и социјална политика го донесе „Правилникот за стандарди за прием на баратели на азил“, кој ги зема предвид родово сензитивните параметри при давањето основни услуги. Персоналот во центарот за сместување за азиланти Визбегово добива редовна обука од невладини организации, агенции на ЕУ или други меѓународни организации и работи според горенаведените стандардни оперативни процедури. На располагање имаат педагози, психолози, административци и социјални работници.

390. ГРЕВИО со задоволство забележува дека материјалните и човечките ресурси за

³⁰⁸ GREVIO evaluation reports on Poland, paragraph 328, and Sweden, paragraphs 258-259.

³⁰⁹ 9. <https://help.unhcr.org/northmacedonia/asylum-procedure-in-north-macedonia/>.

³¹⁰ In addition, there are two short-term transit centres in Vinograd and Tabanovce, which house migrants transiting the country.

сместување на барателите на азил во центарот во Визбегово се многу добри. Самиот центар се состои од две згради, од кои едната може да се одвои од другата преку порта и да се претвори во сместување само за жени, доколку е потребно. Достапни се апартмани за семејства, како и соби со приватни тоалети. Обезбедувањето е присутно деноноќно, а во ходниците се поставени камери. Центарот може да смести до 150 лица. Соработката на центарот со невладините организации за азил и меѓународните организации се чини дека е многу добра; и Македонското здружение на млади правници и УНХЦР имаат канцеларии таму, кои обезбедуваат правни совети за барателите на азил. Според директорот на центарот, жените баратели на азил за кои е идентификувано дека имаат потреба од специјално советување ќе бидат упатени до соодветна невладина организација или до Центарот за социјална работа. Сепак, невладините организации активни на терен изјавија дека честопати било тешко да се обезбеди соодветно советување на жените кои бараат азил, бидејќи им недостигале толкувачи за одредени јазици.³¹¹

В. Протерување (член 61)

391. Членот б1 од конвенцијата ја повлекува обврската според меѓународното право за државите да го почитуваат принципот на протерување во однос на жените жртви на родово базирано насилство кои можат да се плашат од прогон доколку бидат вратени. Според овој принцип, државите нема да протеруваат или враќаат барател на азил или бегалец во која било земја каде што нивниот живот или слобода би биле загрозувани. Членот 3 од Европската конвенција за човекови права, исто така, спречува лице да биде вратено на место каде што би било изложено на реален ризик да биде подложено на тортура или нечовечно или понижувачко постапување или казнување. Обврската за почитување на принципот на протерување се применува подеднакво за жртвите на насилство врз жените кои имаат потреба од заштита, без оглед на статусот или престојот од засегнатите жени.³¹²

392. Член 7 од Законот за меѓународна и привремена заштита предвидува дека барателот на азил, признат бегалец или лице под супсидијарна заштита не може да биде протерано. или на кој било начин да биде принуден да се врати на границите на државата во која неговиот живот или слобода би биле загрозувани поради неговата раса, религија, националност, припадност на одредена социјална група или политичка припадност, или каде што би бил подложен на тортура, нечовечно или понижувачко постапување или казнување.

393. Меѓутоа, во пракса, GREVIO е загрижен за ситуацијата на жените мигранти кои пристигнуваат на границата на Северна Македонија, бидејќи Европската комисија забележа дека Северна Македонија ја продолжува практиката на враќање на уапсените мигранти надвор од законската и/или процедуралната рамка во соседните земји. Покрај тоа, потврден е недостаток на скрининг на ранливоста на уапсените.³¹³ Ваквите практики може да факто да ги спречат жените изложени на ризик или кои доживеале родово насилство од пристап до процедурата за утврдување азил во Северна Македонија, што е ситуација која треба да се санира.

³¹¹ Information obtained during the evaluation visit

³¹² Explanatory Report, paragraph 322

³¹³ EC progress report North Macedonia 2022, p. 43-44.

394. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да

а. да ја поддржат својата обврска да го почитуваат принципот на одбивање на жртвите на насилство врз жените, особено на граничните премини;

б. продолжи да гарантира дека жртвите на насилство врз жените на кои им е потребна заштита, без разлика на нивниот статус или престој, нема да бидат вратени под никакви околности во која било земја каде што нивниот живот би бил загрозен или каде што би можеле да бидат подложени на тортура или нечовечки или понижувачко постапување или казнување.

VIII. Завршни забелешки

395. Овој извештај го покажува напредокот што Северна Македонија го постигнала во прилагодувањето на својата правна и политичка рамка кон барањата на Истанбулската конвенција - неодамна преку измената на Кривичниот законик, што ја покажува политичката посветеност на властите кон конвенцијата. Достапни се многу истражувања и бројни студии за прашања поврзани со Истанбулската конвенција и го информираат развојот на политиките.

ГРЕВИО го поздравува тоа што Законот за насилство врз жените и семејното насилство и Акциониот план за имплементација на Истанбулската конвенција го препознаваат насилството врз жените како изразено родова појава, и што двата инструмента се елаборирани во тесна соработка со граѓанското општество. Значајни се инвестиции во образовниот сектор, преку обука на наставниот кадар на теми како што се родово засновано насилство и ненасилно разрешување конфликти, но и преку преглед на учебници да се елиминираат родовите стереотипи и да се промовира еднаквоста на жените и мажите.

396. Сепак, усвојувањето на законски измени и донесување политики и стратегии е само првиот чекор. Треба да се дополни со други мерки за да се обезбеди нивна имплементација во пракса од страна на сите релевантни актери кои доаѓаат во контакт со жени жртви на насилство, вклучително и преку обука, подигање на свеста и обезбедување насоки. Ова се области каде GREVIO забележа одреден напредок, но исто така идентификуваше значителни празнини. Студиите за перцепциите и ставовите кон насилството врз жените и семејното насилство покажуваат дека негативните родови стереотипи кои придонесуваат за такво насилство продолжуваат да опстојуваат кај населението во Северна Македонија. Промовирање на промени во социјалните и културните обрасци на однесување на жените и мажите со цел да се искорени предрасудите, обичаите, традициите и сите други практики кои се засноваат на идејата за инфериорност на жените или на стереотипните улоги на жените и мажите, на тој начин играат централна улога во понатамошни владини напори.

397. Освен тоа, засега, не сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција се опфатени со владините стратегии и акциони планови. Идните стратешки инструменти ќе треба да се фокусираат околу обезбедувањето на облиците на насилство како што се принуден брак, принуден абортус, насилство врз основа на таканаречената „чест“ да добијат поголемо внимание. На маргинализираните групи на жртви кои се изложени на ризик од меѓусекторска дискриминација треба да им се даде еднаков и без бариери пристап до обезбедувањето услуги во пракса. Во сите јавни сектори, чувствителноста кон жените жртви на насилство треба да се зголеми, со цел да се охрабрат повеќе жени да ги искажат своите искуства на насилство и да се избегне секундарна виктимизација.

398. Со овој извештај, ГРЕВИО сака да ги поддржи властите на Северна Македонија во постигнувањето на повисоки нивоа на усогласеност со Истанбулската конвенција во идентификуваните области и ги поканува редовно да ја информираат за случувањата во однос на имплементацијата на Истанбулската конвенција. GREVIO со нетрпение очекува да ја продолжи својата плодна соработка со властите на Северна Македонија.

399. Со цел да се олесни спроведувањето на неговите предлози и предлози, GREVIO бара од националните власти да го преведат овој извештај на нивниот официјален национален јазик(и) и да се погрижат тој да биде широко распространет, не само до релевантните државни институции на сите нивоа (национални, регионални и локални), особено на владата, министерствата и судството, но и на НВО и други граѓански организации кои работат на полето на **насилството врз жените.**

Додаток I

Список на предлози и сугестии од GREVIO

I. Цели, дефиниции, еднаквост и недискриминација, општи обврски

Б. Опсег на примена на конвенцијата и дефинициите (членови 2 и 3)

1. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да го подберат имплементација на Истанбулската конвенција во однос на сите форми на насилство врз жените, надвор од семејното насилство, кои во моментов се помалку опфатени со политиките, програмите и услугите за поддршка, имајќи ја предвид нивната родова природа.

В. Основни права, еднаквост и недискриминација (член 4)

2. Интерсекциона дискриминација

2. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да:

а. преземаат мерки за да се осигури дека одредбите од Истанбулската конвенција се спроведуваат без дискриминација по која било од основите наведени во член 4, став 3, особено кога станува збор за обезбедување пристап до специјализирани услуги за поддршка;

б. интегрирање на перспективата на жените кои се или би можеле да бидат изложени на интерсекциона дискриминација, вклучително и жени со попреченост, жени кои припаѓаат на малцинските групи, жени мигранти и баратели на азил, жени Ромки, жени ЛБТИ, жени бездомници, постари жени, жени во руралните области, жени во проституција, жени во притвор и жени со проблеми со зависност во дизајнот, имплементацијата, следење и евалуација на политиките за спречување и борба против насилството врз жените, преку поддршка, финансирање и тесна соработка со женските невладини организации кои ги претставуваат;

в. да се подигне свеста на жртвите кои припаѓаат на овие групи жени за нивните права на заштита и услуги за поддршка.

Г. Државни обврски и длабинска анализа (член 5)

3. GREVIO ги повикува властите на Северна Македонија да:

а. да се засилат мерките за идентификување и отстранување на празнините во институционалниот одговор на насилството врз жените, во согласност со нивната должност за должна анализа;

б. барајте одговорност од државните актери за неисполнување на обврската за внимателно спречување, истражуваат и казнуваат актите на насилство опфатени со Истанбулската конвенција и за заштита на жртвите. Напредокот во оваа област треба да се мери со собирање податоци за такви случаи и нивниот исход;

в. анализирајте ги сите случаи на убиства на жени врз основа на пол, со цел да се проценат можните системски празнини во институционалниот одговор на случаите на насилство и да се зачува безбедноста на жените.

Д. Родово чувствителни политики (член 6)

4. GREVIO силно ги охрабрува властите да:

а. Да се обезбеди родово сензитивно спроведување на законите и политиките за сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција;

б. предизвик ставовите во општеството и, особено, меѓу професионалците кои работат во државните агенции, кои пошироко го оправдуваат семејното насилство и насилството врз жените;

в. да се осигура дека родовата перспектива се применува во процесот на евалуација на влијанието на спроведените политики.

II. Интегрирани политики и собирање податоци

А. Сеопфатни и координирани политики (член 7)

5. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија целосно да ги имплементираат постојните подзаконски акти и да ги усвојат сите потребни подзаконски акти согласно Законот за превенција и Заштита од насилство врз жени и семејно насилство и да се спроведат сите дејствија предвидени во Акциониот план за спроведување на Истанбулската конвенција.

Б. Финансиски средства (член 8)

6. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат соодветни човечки и финансиски ресурси за спроведување на сите политики, мерки и законодавство насочени кон спречување и борба против насилството врз жените, вклучително и соодветно финансирање на сите релевантни институции и субјекти, како и за специјализираните услуги за поддршка што ги обезбедуваат субјектите на граѓанското општество, и воведување наменски и транспарентни линии за финансирање, со цел да се овозможи редовно следење на распределба и трошење на средствата.

В. Невладини организации и граѓанско општество (член 9)

7. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат, меѓу другото, преку соодветно финансирање, одржлива улога на невладините организации за правата на жените кои обезбедуваат суштински услуги за поддршка на жртвите на сите форми на насилство врз жените, на пример, преку долгорочни грантови засновани на транспарентни процедури за набавки и целосно да се признае, вклучително и преку содржината на режимот за лицензирање, вредноста и експертизата што овие организации ги носат преку нивниот родовиот пристап кон насилството врз жените, фокусиран на правата и потребите на жртвите.

Г. Координативно тело (член 10)

8. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да му ги дадат на националното координативно тело потребните финансиски и човечки ресурси за да се обезбеди негово одржливо функционирање.

9. Покрај тоа, GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат, од една страна, координација и спроведување на политиките и мерките за спречување и борба против сите форми на насилство врз жените, а од друга страна, нивно независно следење и оценување, поткрепено со соодветни и веродостојни податоци.

Д. Собирање и истражување на податоци (член 11)

1. Административно собирање податоци

д. Заклучок

10. Имајќи ја предвид потребата за собирање податоци да се однесува на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да ги преземат неопходните мерки, вклучувајќи ги сите неопходни законски измени со кои се утврдува должноста на законските агенции да:

а. осигурајте се дека податоците собрани од сите релевантни чинители (имено агенциите за спроведување на законот, судските органи и здравствените и социјалните служби) се расчленети во однос на полот и возраста на жртвата и сторителот, нивната врска,

географската локација и различните форми на насилство опфатено со Истанбулската конвенција, и дека се вклучени и информации за присуство на деца жртви и сведоци;

б. хармонизирање на собирањето податоци помеѓу агенциите за спроведување на законот и судството, со цел, меѓу другото, да се овозможи проценка на стапките на осудите и бришењето, овозможувајќи темелна анализа на патеката на случаите низ синџирот на системот на кривичната правда, вклучувајќи го и спроведувањето на законот,

обвинителствата и судовите; идентификување на можни системски празнини во институционалниот и судскиот одговор на насилството;

в. подобрување на постојните модели за собирање податоци за случаите на насилство врз жените кои резултираа со убиство на жртва и, каде што е соодветно, деца;

г. воведо систем за собирање податоци кој овозможува евидентирање на бројот на прекршувања на забраната за итни случаи, наредбите за ограничување и заштита, бројот на санкции наметнати како резултат на таквите прекршувања и бројот на случаи кога жената била Ревиктимизиран (т.е. подложени на еден или повеќе дополнителни акти на насилство) или убиени како последица на такви прекршувања;

д. воведување систем за собирање податоци што овозможува евидентирање на регистрацијата и резултатите од барањата за азил поднесени врз основа на прогон поврзан со полот;

ѓ. воведување на собирање податоци во здравствениот сектор во однос на сите форми на насилство врз жените;

е. да се зголеми свеста кај одговорните државни агенции за барањата на Истанбулската конвенција во врска со собирањето податоци и да се подобрат вештините и капацитетот на овие професионалци за собирање податоци;

ж. осигурајте се дека процесот на собирање, складирање и трансформација на собраните податоци е во согласност со стандардите за заштита на личните податоци, како што е наведено во Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на поединци во однос на автоматска обработка на лични податоци.

2. Истражувања засновани на население

11. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да спроведат истражувања засновани на население кои се однесуваат на сите форми на насилство врз жените опфатени со опсегот од Истанбулската конвенција, како и да се посвети посебно внимание на распространетоста на овие форми на насилство меѓу групите жени кои се предмет на или се изложени на ризик од меѓусекторска дискриминација.

3. Истражување

12. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да ги засилат напорите за начување и поддршка на истражување за:

- а. сите форми на насилство врз жените, вклучително и оние кои моментално не се истражени;
- б. искуствата на жените жртви на насилство кои се предмет на или се изложени на ризик од меѓусекторска дискриминација;
- в. ефектите од насилството поврзано со конфликти врз жените;
- г. ефектите што ги има семејното насилство врз децата изложени на него;
- д. одговорите на насилството врз жените и семејното насилство од страна на судството и агенциите за спроведување на законот;
- ѓ. спроведувањето на постоечките политики и законодавни мерки, вклучително и од перспектива на жртвата.

III. Превенција

A. Општи обврски (член 12)

13. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да преземат мерки за спречување на сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, преку:

- а. промовирање на разбирањето во општеството за родовата природа на насилството врз жените;
- б. промовирање на промени во менталитетот и ставовите изразени од јавното мислење кои придонесуваат за оправдување и продолжување на насилството врз жените;
- в. решавање на структурните нееднаквости меѓу жените и мажите како основни причини за таквото насилство;
- г. промовирање на програми и активности за зајакнување на жените.

Б. Подигнување на свеста (член 13)

14. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да ги диверзифицираат нивните напори за подигање на свеста со цел да се решат сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, покрај семејното насилство. Посебно внимание треба да се посвети за да се допре до ранливите групи на жртви, особено кога тие се изложени на ризик од меѓусекторска дискриминација, и соодветно да се информираат жените жртви за нивните права според меѓународното право за човекови права. Кампањите треба да се спроведат преку партнерство со женски невладини организации кои се активни во поддршката на жените жртви на насилство.

В. Образование (член 14)

15. GREVIO ги поканува властите на Северна Македонија да продолжат со нивните напори за спроведување на член 14 од Истанбулската конвенција на сите нивоа на образование, вклучително и на:

а. продолжување на ревизијата на учебниците и наставните програми со цел да се елиминираат дискриминаторските и стереотипните содржини;

б. промовирање во неформалното образование, како и во спортските, културните и слободните активности на принципите на еднаквост меѓу жените и мажите, нестереотипните родови улоги, меѓусебното почитување и ненасилното разрешување конфликти во меѓучовечките односи.

Г. Обука на стручни лица (член 15)

16. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат сите професионалци кои се занимаваат со жртви или сторителите да добијат систематска и задолжителна почетна и во служба обука за идентификување и одговор на сите форми на насилство врз жените, вклучително и неговата дигитална димензија, притоа фокусирајќи се на Човекови права на жртвите, безбедност, индивидуални потреби и овластување, спречување на секундарна виктимизација. Обуката треба да опфати теми како што се употребата на заштитни мерки, психолошката динамика на семејното насилство врз жените, насилството по одвојувањето и штетното влијание на сведочењето на семејното насилство врз децата, вклучително и потребата да се земе предвид семејното насилство при определувањето на старателството. и правата за посета. Освен тоа, обуката треба да се заснова на принципите на недискриминација и еднаквост меѓу жените и мажите и да се развива во тесна соработка со независните женски невладини организации, обезбедување специјалистичка поддршка за жените жртви на насилство. Треба да се утврдат јасни протоколи и насоки за да се постават професионални стандарди што треба да ги следи персоналот.

Д. Програми за превентивна интервенција и третман (член 16)

1. Програми за сторители на семејно насилство

17. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да ја подобрат достапноста низ целата земја на програми за превентивна интервенција и третман за сторителите на семејно насилство кои ги вклучуваат основните елементи утврдени со член 16 од Истанбулската конвенција, вклучително и во услови за притвор и за амбулантски третман и да се осигура дека програмите се одржливо финансирани и соодветно екипирани. Субјектите кои работат со сторителите треба да бидат вградени во локалните повеќагенциски структури и тесно да соработуваат со релевантните засегнати страни, како што се организациите за поддршка на жените, полицијата, правосудниот систем и општите служби за поддршка.

18. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат влијанието на сите програми на сторители да го оценуваат независни субјекти, во согласност со стандардните правила на методологијата.

2. Програми за сексуални престапници

19. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да продолжат со нивните тековни планови за проширување на програмите за интервенција и третман на сторителите на сексуални насилство во согласност со барањата од член 16, став 2 од Истанбулската конвенција, земајќи ги предвид ветувачките практики развиени на меѓународно ниво, со општа цел да се спречи повторното кривично дело.

Г. Учество на приватниот сектор и медиумите (член 17)

20. GREVIO ги поканува властите на Северна Македонија да:
а. продолжуваат со нивните напори да ги охрабрат медиумите да обезбедат дека се почитуваат стандардите за саморегулација во однос на нестереотипното и несексистичкото прикажување на жените, вклучително и во контекст на известувањето за насилството врз жените;

б. поттикнување на приватниот сектор, вклучително и ИКТ компаниите, да земат активно учество во спречувањето на насилството врз жените и да осмислат програми насочени кон заштита на децата од штетни слики и пораки од сексуална или насилна природа пренесени од информатички и комуникациски технологии.

IV. Заштита и поддршка

A. Општи обврски (член 18)

21. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да ги прошират и зајакнат нивните сегашни напори за воспоставување интегрирани структури за соработка со повеќе агенции за заштита и поддршка на жртвите на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција кои ги вклучуваат сите релевантни актери, вклучително и специјалистички услуги за поддршка на жените.

22. За таа цел, GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да развијат и усвојат задолжителни упатства и/или протоколи за релевантни професионалци за тоа како да одговорат на случаите на сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, врз основа на мулти-агенциска соработка, давајќи должно внимание на специфичните потреби на жените жртви во однос на специфичната форма на насилство. Овие упатства и/или протоколи треба да се засноваат на родово разбирање на насилството врз жените, да се фокусираат на човековите права и безбедноста на жртвите, да имаат за цел зајакнување и економска независност на жените жртви и да избегнуваат секундарни виктимизација, како што е наведено во член 18, став 3.

Б. Информации (член 19)

23. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат професионалците од сите релевантни институции да преземат попроактивен пристап за информирање на жртвите и да обезбедат пошироко ширење на информации за услугите за поддршка и законските мерки достапни за жртвите на сите форми на насилство врз жените и семејното насилство, на јазик што го разбираат, вклучително и во формати кои се достапни за жртвите со попреченост.

В. Општи услуги за поддршка (член 20)

1. Социјални услуги

24. GREVIO ги повикува властите на Северна Македонија да обезбедат соодветни човечки и финансиски ресурси за да им овозможат на Центрите за социјална работа да ги извршуваат своите одговорности на ефективен начин и да им обезбеди обука на социјалните работници за родовата природа на насилството врз жените, вклучително и семејното насилство, со цел, меѓу другото, да ги подобрат нивните капацитети да им помагаат на жените жртви, вклучително и оние кои се изложени на ризик од меѓусекторска дискриминација.

25. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да го подобрат пристапот на жртвите на семејно насилство и насилство врз жените до услугите што ја олеснуваат нивната автономија, и да продолжи да ги спроведува наменските програми кои ги задоволуваат нивните специфични потреби во областите на вработување, обука и домување, со што ќе придонесат за нивно закрепнување, економска независност и зајакнување.

2. Здравствени услуги

26. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да:

а. да се осигура дека медицинската помош и документација им се обезбедуваат бесплатно на жените жртви на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, без разлика дали инцидентот е пријавен кај властите;

б. воведување протокол за здравствените работници за да се обезбедат стандардизирани патеки за грижа во случаи на насилство врз жените и семејно насилство кои вклучуваат идентификација на жртви, скрининг, дијагноза, третман, документирање на повредите и упатување до соодветни специјалистички служби за поддршка;

в. промовирање и институционализирање на повеќеагенциска соработка помеѓу здравствениот сектор и специјализираните служби;

г. да се обезбеди еднаков и без бариери пристап до здравствена заштита за сите жени жртви на семејно и родово насилство, без дискриминација.

Г. Специјалистички услуги за поддршка (член 22)

27. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да го поддржат воспоставувањето услуги за поддршка со низок праг за жртвите кои имаат специјално знаење

за сите форми на насилство врз жените, надвор од семејното насилство, врз основа на пристап насочен кон жртвите и зајакнување и земајќи ги предвид потребите на специфични групи жени, вклучително и оние кои се или можат да бидат изложени на интерсекциона дискриминација, потпирајќи се на долгогодишната експертиза и искуство на женските невладини организации. Покрај тоа, мора да се обезбеди соодветна географска дистрибуција на таквите услуги.

28. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да ја разгледаат обврската за известување наметната на женските невладини организации, давајќи должно внимание на еден од основните принципи на нивната работа, а тоа е заштита на доверливоста и приватноста на жртвите.

Д. Засолништа (член 23)

29. GREVIO ги повикува властите на Северна Македонија да:

а. зголемување на бројот и капацитетот на соодветни и лесно достапни засолништа кои обезбедуваат безбедно сместување во однос на сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција;

б. осигурајте се дека засолништата се достапни во соодветна географска дистрибуција;

в. да се осигураат дека сите жени жртви на родово засновано насилство и нивните деца имаат пристап до засолништа, без оглед на тоа дали сакаат да го пријават насилството што го претрпеле кај властите и, исто така, да им се понуди можност да се самореферираат;

г. развиваат минимални стандарди за квалитет за услугите што се даваат во засолништата, во тесна соработка и во консултации со женските невладини организации, врз основа на родово разбирање на насилството врз жените, зајакнувањето на жртвите и пристапот насочен кон жртвите и човековите права, и преземање да ги земе предвид ветувачките практики развиени на меѓународно ниво;

д. да се обезбеди одржливо финансирање и доволно човечки ресурси на засолништата;

ѓ. воведување и обезбедување на постојана и специјализирана обука за персоналот.

ѓ. Телефонски линии за помош (член 24)

30. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат постојните национални линии за помош на жените да нудат советување и совети за жени со попреченост и сензуални оштетувања, и да се овозможи проширување на опсегот на националните линии за помош за да се обезбеди советување, совет и упатување во врска со сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција од страна на обучен персонал.

31. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат соодветно и одржливо финансирање на граѓанските организации кои управуваат со национални телефонски линии за помош со цел да се обезбеди нивно континуирано работење.

Е. Поддршка за жртви на сексуално насилство (член 25)

32. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да формираат кризни центри за силување и/или дополнителни центри за упатување на сексуално насилство кои обезбедуваат итна медицинска нега, траума поддршка, форензикапрегледи и непосредна, краткорочна и долгорочна психолошка помош од квалификувани професионалци, кои се обучени за родово засновано насилство врз жените и обезбедуваат прегледи сензитивни на жртвите, во согласност со стандардите утврдени со Истанбулската конвенција.

33. За оние области во кои нема центри за упатување сексуално насилство, во меѓувреме, ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да воспостават јасен пат за жртвите на сексуално насилство и силување, за да се осигураат дека форензичките испитувања се вршат брзо, и дека на жртвите им се обезбедува доволна траума нега, итно, краткорочно и долгорочно психолошко советување и правна помош од обучен и специјализиран персонал.

34. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да:

а. подобро информирање на жените за постоењето на центри за упатување сексуално насилство;

б. преземање мерки за идентификување и елиминирање на бариерите за да можат жените жртви на сексуално насилство да пристапат до овие центри за поддршка;

в. воведување систем за складирање на форензички докази во случаи кога на жртвата и треба време за размислување дали да го пријави силувањето/сексуалното насилство;

г. да обезбедат центрите за упатување на сексуално насилство систематски да ги упатуваат жртвите до специјализирани служби за психолошко советување и грижа за траума;

д. осигурајте се дека жените жртви на сексуално насилство добиваат услуги во центрите за упатување сексуално насилство без оглед на нивната подготвеност да пријават кај властите.

35. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да ја разгледаат обврската за професионалците, вклучително и оние кои работат во центрите за упатување сексуално насилство, да пријават случаи на насилство врз жените, освен во ситуации во кои постојат разумни основи да се верува дека се работи за сериозен чин извршено е насилство опфатено со опсегот на Истанбулската конвенција и се очекуваат дополнителни сериозни дејствија. Ова може да бара условувањето на обврската за известување од претходна согласност на жртвата, освен ако жртвата е малолетна или не е во можност да се заштити поради интелектуална попреченост.

Ж. Заштита и поддршка на деца сведоци (член 26)

36. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да им овозможат на децата кои се сведоци на семејно насилство долгорочно, приспособено психолошко советување од персонал

обучен за влијанието на семејното насилство врз децата. Треба да се обезбеди соодветна географска дистрибуција на таквите услуги.

I. Известување од стручни лица (член 28)

37. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат должноста за известување наметната на професионалците да биде ублажена со целосните и чувствителни информации што и се даваат на жртвата со цел да и се овозможи да донесе информирана одлука и да ја задржи својата автономија.

38. За таа цел, ГРЕВИО силно ги охрабрува властите да ја разгледаат обврската за професионалците, вклучително и оние кои работат за невладини организации, да пријавуваат случаи на насилство врз жените и нивните деца во полиција и да ги алармираат социјалните служби, освен во ситуации во кои постојат разумни основи да се верува дека сериозен чин на насилство опфатен со опсегот на конвенцијата е сторено и се очекуваат натамошни тешки дела. Ова може да бара обврзувањето за пријавување да зависи од претходна согласност на жртвата, освен ако жртвата е дете или не е во состојба да се заштити поради попреченост.

V. Материјално право

A. Граѓанско право

1. Граѓански правни лекови против државата – обезбедување длабинска анализа (член 29)

39. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат соодветни информации за жените жртви на насилство за да им овозможат практично да ги користат постојните правни лекови против сторителите и државните органи кои не ја исполниле својата должност да преземат потребните превентивни или заштитни мерки во однос на случаи на насилство врз жени и семејно насилство. Напредокот во оваа област треба да се мери со собирање податоци за бројот на покренати граѓански тужби, нивните резултати и штетата доделена на жртвите.

40. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да размислат за употреба на дисциплински мерки во врска со недолично однесување или неуспехот на државните службеници да преземат соодветни мерки во врска со случаите на насилство врз жените и семејното насилство.

2. Надомест (член 30)

41. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да усвојат мерки за олеснување и гарантирање на пристапот до компензација за жртвите на сите форми на насилство врз жените, особено преку:

а. обезбедување дека жртвите се систематски информирани за нивното право да бараат компензација и за процедурите што треба да се следат;

б. преземање законски или други мерки за да се осигура дека компензацијата може да се бара и да се добие во контекст на кривичната постапка и дека жртвата не е систематски упатена да бара компензација во контекст на граѓанска постапка, што повлекува низа дополнителни финансиски и административни пречки што го попречуваат обезбедување на таков надоместок и може да резултира со дополнителен ризик од секундарна виктимизација;

в. следење на напредокот во оваа област, преку собирање податоци за барањата за компензација поднесени од жртвите и нивниот исход.

42. ГРЕВИО ги поканува властите на Северна Македонија да ја укинат резервацијата во однос на член 30, став 2 од Истанбулската конвенција, откако нивната правна рамка е усогласена со таа одредба.

3. Права на старателство, посета и безбедност (член 31)

43. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да ги преземат неопходните мерки, вклучително и законски измени, за да обезбедат дека судовите, Центрите за социјална работа и сите други релевантни

властите се обврзани да:

а. да ги земе предвид инцидентите на насилство, вклучително и насилството од страна на едниот родител врз другиот на кој сведочело детето, при утврдување на правата за старателство и посета;

б. ја следи практиката на судовите и Центрите за социјална работа во тој поглед;

в. да вклучат процедури за проценка на ризик и управување со ризик во одредувањето на правата на старателство и посета и да ги ограничат овие права онаму каде што тоа е оправдано за да се гарантира безбедноста и најдобриот интерес на детето и безбедноста на родителот што не го навредува;

г. да се обезбеди безбедност на децата во услови кои ќе им овозможат да останат со родителот кој не го навредува, по можност во нивниот дом;

д. осигурајте се дека сите релевантни професионалци, особено персоналот од Центрите за социјална работа и судиите во граѓанските судови, се обучени во областа на семејното насилство и опремени со упатства за да им овозможат да ја исполнат својата обврска за обезбедување безбедност на жртвите и нивните деца во која било донесени одлуки,

вклучително и преку активно барање информации од службите за поддршка на жените, органите за спроведување на законот и други релевантни организации.

В. Кривично право

1. Психичко насилство (член 33)

44. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да утврдат специфичен прекршок на психичко насилство што го доловува однесувањето утврдено во член 33 од Истанбулската конвенција.

45. Понатаму, ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат релевантните професионалци, особено обвинителите, судиите, лекарите по медицина и другите релевантни експерти, ја препознаваат сериозноста на психолошката штета нанесена во контекст на семејно насилство; За таа цел, треба да се покренат иницијативи за понатамошна обука, вклучително и за тоа како психолошкото насилство може да се докажува и гони, и земајќи ја предвид дигиталната димензија на насилството врз жените.

2. Демнење (член 34)

46. GREVIO ги поканува властите на Северна Македонија да се погрижат во новиот прекршок на следење, следењето преку Интернет и технолошки олеснето е земено предвид од релевантните професионалци во пракса, вклучително и преку соодветна обука.

3. Физичко насилство (член 35)

47. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да преземат мерки за да обезбедат ефективна истрага, гонење и казнување на дејствијата на физичко насилство врз жените, вклучително и насилство од интимен партнер, преку целосно користење на достапните одредби во Кривичниот законик и да обезбедат дека санкциите се ефективни, пропорционални и одвраќачки, земајќи ја предвид родовата природа на овие прекршоци.

4. Сексуално насилство, вклучително и силување (член 36)

48. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да преземат мерки за да обезбедат ефикасна истрага, гонење и казнување на дела на силување и сексуално насилство врз жени преку целосно користење на достапните одредби во Кривичниот законик и да се осигураат дека санкциите се ефективни, сразмерно и разубедувачко, земајќи ја предвид родовата природа на овие прекршоци.

49. Покрај тоа, ГРЕВИО силно ги охрабрува властите да обезбедат обука за сите релевантни професионалци, вклучително и полицијата, јавните обвинители и судиите, за новите одредби за силување и сексуално насилство, со цел да се обезбеди нивна адекватна имплементација.

5. Принуден брак (член 37)

50. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да го утврдат кривичното дело принуден брак, обезбедувајќи дека двата вида на однесување, според член 37 од Истанбулската

конвенција се криминализирали: 1) принудување на лице да стапи во брак; и 2) намамивање лице во странство со намера да го присили ова лице да стапи во брак против негова волја, дури и ако бракот не е склучен.

6. Осакатување на женски полови органи (член 38)

51. ГРЕВИО ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат и набавката на жена или девојка да се подложи на женско генитално осакатување да биде криминализирана.

7. Присилен абортус и присилна стерилизација (член 39)

52. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат дека жените со попреченост кои се подложени на конзензуална стерилизација можат да ја донесат својата одлука врз основа на доволно информации, обезбедени на пристапен начин, а кои им се презентирани од професионалци кои се обучени за прашања од пол и попреченост.

53. Имајќи го предвид ризикот што го претставуваат полово селективните абортуси во смисла на дискриминаторска практика и евентуално изложување на жените на насилство, ГРЕВИО ги поканува властите на Северна Македонија да преземање мерки за подигање на свеста за ова прашање и за зголемување на капацитетот на засегнатите професионалци, особено од здравствениот сектор, за откривање и спречување на оваа појава.

8. Сексуално вознемирување (член 40)

54. ГРЕВИО силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да преземат мерки за да обезбедат целосно примена на законските одредби кои ги штитат жените од сексуално вознемирување, вклучително и онаму каде што таквото вознемирување се врши со помош на дигитални алатки. Силно ги охрабрува властите да постигнат оваа цел преку, пред сè, обука на професионалци, особено за новата кривична одредба за сексуално вознемирување.

9. Санкции и мерки (член 45)

55. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат – преку законодавни мерки и ефективна обука на членовите на судството и обвинителството – дека казните и мерките изречени за семејно насилство и различните форми на насилство врз жените се ефективни, пропорционални и одвраќање, како што се бара со член 45 од Истанбулската конвенција.

10. Отежнувачки околности (член 46)

56. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да усвојат законски мерки за експлицитно да ги вклучат отежнувачките околности како што се наведени во членовите

46a, 46г, 46г и46h во списокот на отежнувачки фактори и да преземе соодветни мерки за да обезбеди, преку обука и соодветни упатства, дека сите околности наведени во член 46 од Истанбулската конвенција се применуваат како отежнувачки околности од страна на судството во пракса.

11. Забрана на задолжителни процеси за алтернативно решавање спорови или изрекување казни (член 48)

57. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да преземат правни или други мерки за укинување на какви било практики на задолжително помирување во случаи на вознемирување во работното место.

58. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат жените жртви на насилство на кои им се нуди медијација да бидат информирани за нивните права, особено во однос на незадолжителната природа на медијацијата.

VI. Истрага, гонење, процесно право и заштитни мерки

A. Општи обврски, итен одговор, превенција и заштита (членови 49 и 50)

1. Известување до, итен одговор и истраги од страна на агенциите за спроведување на законот

59. GREVIO ги повикува властите на Северна Македонија да:

а. подобрување на капацитетот и знаењето на сите службеници за спроведување на законот во врска со градењето случаи за сите форми на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, вклучително и навремено собирање докази и промовирање и спроведување на ефективни и проактивни истраги за спроведување на законот;

б. да изготват стандардни постапки за известување и истрага во врска со сите форми на насилство врз жените;

в. отстранете ги бариерите за пријавување особено за жените жртви на силување и сексуално насилство, но исто така и за жртвите на сите други форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, вклучувајќи ги и дигиталните димензии на таквото насилство, преку обезбедување на спроведување на законот насочено кон жртвата и родово сензитивно. одговор на таквите случаи и спроведување мерки за спречување на секундарна виктимизација на жртвите;

г. отстранете ги сите прописи или упатства кои бараат жените жртви да бидат систематски предупредувани дека може да бидат обвинети за лажно пријавување;

д. осигурајте се дека органите за спроведување на законот веднаш реагираат на извештаите за насилство врз жените и семејно насилство.

2. Ефикасна истрага и гонење

60. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија да:

а. издава насоки или стандардни оперативни процедури до јавните обвинителства со цел да се обезбеди постапување насочено кон жртвите и родово чувствително на сите случаи на насилство врз

жени опфатени со Истанбулската конвенција, вклучително и спроведување мерки за спречување на секундарна виктимизација;

б. размислете за формирање соодветно екипирани, посветени единици во канцелариите на јавните обвинителства за истрага и гонење на случаи на насилство врз жените и семејно насилство;

в. да обезбедат дека обвинителските служби ги унапредуваат своите капацитети и знаење во врска со градењето случаи за сите форми на насилство опфатени со Истанбулската конвенција, вклучително и навремено собирање докази; понатаму, осигурајте се дека тие проактивно собираат и обрнуваат должно внимание на други докази освен изјавата на жртвата, како и да ја преиспитаат практиката на повлекување на обвиненијата во случаи кога жените жртви ги повлекуваат своите изјави;

г. да се осигура дека форензичкото испитување и собирањето докази наредено од јавниот обвинител во случаите на сексуално насилство и силување не се сметаат за задолжителни за случајот да оди на судење, како и да се соберат други докази за да се обезбеди ефективно гонење.

3. Стапки на осуда

61. ГРЕВИО ги повикува властите на Северна Македонија брзо да ги идентификуваат и да ги решат сите фактори, кои придонесуваат за бришење во кривичната постапка во однос на сите случаи на насилство врз жените опфатени со Истанбулската конвенција, вклучувајќи ги и причините за одложување на таквите постапки. Мерките треба да бидат поддржани со родово распределени административни и судски податоци кои се доверливи и усогласени низ целиот судски синџир.

Б. Проценка на ризик и управување со ризик (член 51)

62. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да обезбедат:

а. систематска употреба на стандардизирана алатка за проценка на ризикот базирана на докази за сите форми на насилство опфатено со Истанбулската конвенција, со цел да се овозможат сите релевантни фактори на ризик навремено да се идентификуваат и да се реагира кога ќе се оствари првиот контакт со жртвите и последователно;

б. дека процедурите за проценка на ризик и управување се централни за координирани повеќеагенциски одговори на насилството врз жените и за сите случаи,

истовремено засилувајќи ја обуката за агенциите за спроведување на законот, судството и другите релевантни институции;

в. следење и прегледување на процедурите и практиките поврзани со конфискација на огнено оружје и соодветно воведување подобрувања, вклучително и со обезбедување дека фактот дека сторителите поседуваат или имаат пристап до огнено оружје е соодветно земен предвид при проценката на ризикот и се зема предвид при управувањето со ризикот;

г. дека оценките на ризикот секогаш се проследени со заштитни мерки кои се пропорционални на утврденото ниво на ризик.

В. Наредби за забрана за итни случаи (член 52)

63. GREVIO ги повикува властите на Северна Македонија да преземат законски или други соодветни мерки за да обезбедат достапни наредби за забрана за итни случаи кои ги исполнуваат барањата на Член 52 од Истанбулската конвенција. Потоа, мора да се обезбеди обука за полицијата, персоналот во Центрите за социјална работа и судиите во надлежните судови за важноста на наредби за итна забрана за обезбедување брза заштита на жртвите.

64. GREVIO дополнително ги повикува властите да ја разгледаат употребата на наредбите за забрана за итни случаи во пракса; се однесуваат на факторите кои придонесуваат за нивната мала употреба; и да се осигура дека овие наредби се ефикасно и адекватно спроведени, т.е. дека полицијата го следи почитувањето на наредбите за забрана за итни случаи издадени против него, или дека се обезбедени други технички средства за да ѝ служат на последната цел и да се осигура дека прекршувањата се соодветно казнети со одвраќање и пропорционални санкции.

Г. Наредби за ограничување или заштита (член 53)

65. GREVIO ги повикува властите на Северна Македонија да го разгледаат нивниот систем на наредби за заштита за да се осигураат дека:

а. тие се достапни за долгорочна заштита без непотребно одложување и се достапни веднаш по истекот на наредбата за забрана за итни случаи со цел да се избегнат празнините во заштитата;

б. постапката за добивање на налог за заштита се води брзо и без непотребно одлагање;

в. наредбите за заштита се спроведуваат будно, а прекршувањата се санкционираат во согласност со барањето за наметнување ефективни, пропорционални и одвраќачки кривични или други санкции.

Д. Постапка ex parte и ex officio (член 55)

1. Постапка ex parte и ex officio

66. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да го изменат Законот за кривична постапка за да бараат гонење по службена должност во однос на прекршоците наведени во член 55, став 1 од Истанбулската конвенција, вклучително и во случаи на телесни повреди извршени во контекст на семејно насилство кои не се сметаат за полесни прекршоци.

2. Поддршка на жртвата во правна постапка

67. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат специјализираните женски организации и/или државните агенции да обезбедат правна и психосоцијална поддршка и помош на жртвите за време на истрагите и судските постапки, на нивно барање, во врска со кое било од утврдените прекршоци во согласност со Истанбулската конвенција.

Г. Мерки за заштита (член 56)

68. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија ефикасно да ги спроведат сите мерки за заштита на правата и интересите на жените и децата жртви или сведоци, вклучително и да ги заштитат од секундарна виктимизација, во сите фази на истрага и судски постапки за сите форми на насилство опфатено со Истанбулската конвенција, како што е наведено во нејзиниот член 56.

Е. Правна помош (член 57)

69. GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да преземат мерки за да обезбедат, при практичното спроведување на Законот за бесплатна правна помош и Законот за кривична постапка, обезбедување на бесплатна правна помош со доволно квалитет во сите области поврзани со Истанбул Конвенцијата, и систематски да се информираат жените жртви на насилство за нивните права и можности според овие закони.

70. Покрај тоа, GREVIO силно ги охрабрува властите на Северна Македонија да ги отстранат сите административни или процедурални бариери за добивање правна помош и да го следат влијанието на одредби за правна помош во пракса со цел да се обезбеди постојан пристап на жените до правдата преку квалитетно правно застапување.

VII. Миграција и азил

Б. Барања за азил врз основа на пол (член 60)

1. Постапка за утврдување азил чувствителна на пол

71. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат да се открие родово засновано насилство и да се примени родово сензитивно толкување на сите основи на прогонпредвидено во член 1.A.2 од Конвенцијата од 1951 година во врска со статусот на

бегалците. Напредокот во оваа област треба да се мери со собирање релевантни административни податоци за барањата за азил кои покренуваат прашања за родово засновано насилство.

72. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да се погрижат преведувањето да биде достапно за сите жени баратели на азил и дека преведувачите се обучени

за родово засновано прогонство и форми на насилство што можеби го доживеале жените кои бараат азил.

73. GREVIO ги поканува властите на Северна Македонија да соберат податоци за бројот на барања за азил поднесени врз основа на прогон поврзан со полот и нивниот исход.

В. Неповратување (член 61)

74. GREVIO ги охрабрува властите на Северна Македонија да

а. да ја поддржат својата обврска да го почитуваат принципот на одбивање на жртвите на насилство врз жените, особено на граничните премини;

б. продолжи да гарантира дека жртвите на насилство врз жените на кои им е потребна заштита, без оглед на нивниот статус или престој, нема да бидат вратени под никакви околности во која било земја каде што нивниот живот би бил загрозен или каде што би можеле да бидат подложени на тортура или нечовечки или понижувачко постапување или казнување

Додаток II

**Список на национални органи, други јавни тела,
невладините организации и
граѓански организации
со кој ГРЕВИО одржа консултации**

Министерствата

- Генерален секретаријат на Владата на Северна Македонија
- Министерство за образование и наука
- Министерство за здравство
- Министерство за информатичко општество и администрација
- Министерство за внатрешни работи
- Министерство за правда
- Министерство за труд и социјална политика

Субјекти на национално/регионално ниво

- Академија за судии и јавни обвинители
- Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги
- Агенција за спроведување на правата на заедниците
- Заедница на единиците на локалната самоуправа на Република Северна Македонија
- Прифатен центар за азил Визбегово
- Центар за социјална работа – Скопје
- Центар за социјална работа – Тетово
- Комисија за спречување и заштита од дискриминација
- Управа за извршување санкции
- Агенција за вработување
- Сојуз на синдикати на Северна Македонија
- Самостојниот синдикат на новинарите на Македонија (СНМ)
- Судски совет
- Национално координативно тело
- Канцеларија за социјални дејности

- Народен правобранител
- Полицијата
- Јавно обвинителство
- Државен инспекторат за труд
- Државен завод за статистика
- Референтен центар за сексуално насилство Тетово

Меѓународни организации

- Жените на ОН
- Невладините организации и граѓанското општество
- Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените – ECE
 - Здружение на социјални работници
 - Билјана Андонова (адвокат)
 - cso кортекс
 - Коалициски маргини
 - Едукативна хуманитарна организација (ЕХО)
 - ЕРА - Здружение за еднакви права на ЛГБТИ
 - Платформа за родова еднаквост
 - ХЕРА (Здружение за здравствена едукација и истражување)
 - HOPS Healthy Options Project Скопје
 - Христина Здравеска (адвокат)
 - Македонски Хелсиншки Комитет
 - Македонско здружение на млади правници
 - Марта Гусар (адвокат)
 - Наташа Бошкова (адвокат)
 - Национален совет за родова еднаквост
 - Национална мрежа за ставање крај на насилството врз жените и семејното насилство – Глас против
- Насилство
- Отворена порта - ЛаСтрада
 - Организација на жени на град Скопје – ОЗС
 - Полио Плус
 - Реактор – Истражување во акција

- Организација на жени и млади Роми (ЛУЛУДИ)
- Иницијатива за правата на жените Ромки во Шуто Оризари
- Росана Јаневска (адвокат)
- СОС мобилна линија за помош
- Станица ПЕТ Прилеп
- СТАР Скопје
- Македонско женско лоби (МВЛ)
- Центар за поддршка на жените – Тетово

